

KARYS

ŽURNALAS „KARYS“ ĮSTEIGTAS LIETUVOJE
1919 M. – NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ METAIS.
ATGAIVINTAS JAV 1950 M.
ATKURTAS LIETUVOJE 1991 M.

NR. 8–9 (1989–1990) 2011 M.

REDAKCIJA:

vyr. redaktorius

Kazys Jonušas
tel. (8 5) 261 3410

korespondentai:

Lijana Cibulskienė
tel. (8 5) 210 3896

Juozas Pocius

tel. (8 5) 210 3895

Ilona Skujaitė

tel. (8 5) 210 3896

dizainerė

Aida Janonytė
tel. (8 5) 273 5739

stilistė

Erda Valeikienė
tel. (8 5) 273 5690

I ir III viršeliuose – K. DIJOKO,
II viršelyje, vidiniame atvarte ir
IV viršelyje – G. MAKSIMOVICZ nuotr.

REDAKCIJOS ADRESAS:

Pamėnkalnio g. 13, LT-01114 Vilnius
faksas (8 5) 262 3658
el. paštas Kazys.Jonusas@kam.lt

OUR ADDRESS:

„Karys“ („The Warrior“)
Pamėnkalnio str. 13, LT-01114 Vilnius
e. mail Kazys.Jonusas@kam.lt

Norintiems įsigyti „Kario“ žurnalą
kreiptis tel. (8 5) 273 5551

Leidėjas – Krašto apsaugos ministerija

Redakcinė kolegija:

Pirmininkė Indrė Pociūtė-Levickienė,
pirmininko pavaduotojas
gen. mjr. Arvydas Pocius.
Nariai: kpt. Skomantas Povilionis,
Danguolė Bičkauskienė,
Aida Janonytė, brg. gen. Almantas Leika,
Rūta Putnikienė, dr. Valdas Rakutis.

Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa
su autorių nuomone.

Nuotraukos, rankraščiai negražinami ir
nerecenzuojami.

Tiražas 2 100 egz.

Spausdino Lietuvos kariuomenės
Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava,
LT-54359 Kauno r.
Formatas 60x90/8
Užs. Nr. GL-284
ISSN 2029-5669

2 Lietuvos kariuomenės vadas
generolas leitenantas Arvydas Pocius:
šalies gynyba – visų reikalas

4 Pagaliau – išsvajotieji skrydžiai

9 Nerimo dienos:
be vienos minutės leitenantai

15 Lyderio ugdymo naujovės
Lietuvos karo akademijoje, arba
nuo ko priklauso tapimas lyderiu

19 Partizanų bunkerių
atstatymo klausimai

22 Dešimt faktų apie
Sausumos pajėgas

24 Kariai krepšininkai –
tarpukario Europos čempionai

34 Kariai – pėsčiųjų žygių entuziastai

37 Vasaros sporto renginiai

40 Tarnyba tėvynei – be išskaičiavimo

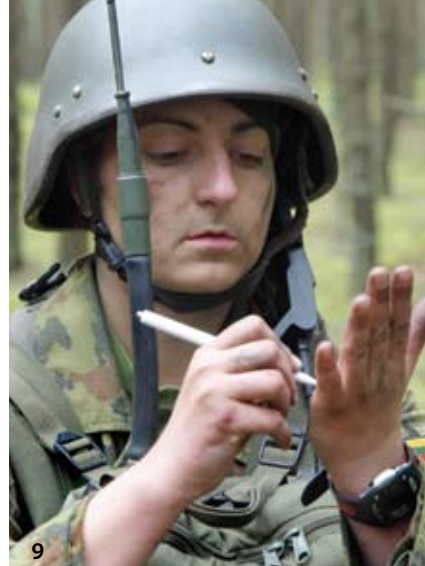
41 Savižudybių prevencija:
padarykime daugiau nei per mažai

43 Neeilinės vestuvių metinės:
kai švenčia karininkai

49 Aštuonratis iš Nemakščių

53 Kaip susivienyti kariuomenės
kolekcininkams?

57 Knygos

LIETUVOS KARIUOMENĖS VADAS GENEROLAS LEITENANTAS ARVYDAS POCIUS: ŠALIES GYNYBA – VISŲ REIKALAS

Prabėgę dveji metai, kai vadovauju Lietuvos kariuomenei, buvo išgyvenimo ir labai svarbių išbandymų ir pokyčių metai. Į naujas pareigas atėjau tada, kai pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, jau buvo prasidėjęsi finansinė krizė. Kaip ir kitoms biudžetinėms institucijoms, kariuomenei teko veržtis diržus, atsisakyti kai kurių projektų, įsigijimų ir dalies sprendimų, kad išsaugotume karius, užtikrintume kovinį rengimą ir galėtume įvykdyti tarptautinius įsipareigojimus.

Pradėdamas vadovauti kariuomenei, akcentavau pagrindines šalies gynybinių pajėgumų stiprinimo kryptis: kovinį rengimą, karių švietimą ir mokymą, karinio mobilizacinio rezervo rengimo atnaujinimą, efektyvios struktūros, kuri leistų įvykdyti kariuomenei keliamus didelius reikalavimus, kūrimą, karių individualių savybių, tokių kaip fizinis pasirengimas, moralumas, visuomeninė veikla, ugdymą, taip pat karių dėmesį sveikatai ir sveikatos priežiūrai.

Perėmiau gerai pasirengusią, nuolatos NATO standartų link žengiančią kariuomenę, kuri tarp Alijanso sąjungininkų pasižymi patikimumu ir atsakingumu. Tačiau kaip ir visose srityse, kai kurios reformos buvo taip pat neišvengiamos, kaip ir struktūriniai pakeitimai siekiant optimizuoti kariuomenę, pagerinti jos veiklą ir prisitaikyti prie naujų grėsmių, tokių kaip kibernetinis ir informacinis karas.

Valstybės gynimo tarybos nariai jau apsvarstė Valstybės ginkluotos gynybos koncepciją ir yra pritarę pagrindinėms pasirengimo nacionalinei gynybai kryptims, pagal kurias keisis kariuomenės struktūra ir bus plečiamas pradinis karinis bei rezervo rengimas. Atkuriamo Krašto apsaugos savanorių pajėgų šeštąją rinktinę su rinktinės vadaviete Šiauliuose, nuo 2010 m. Lietuvoje vyksta nuolatinis Taikos meto užduočių operacinių pajėgų budėjimas, vykdoma bendras pratybas su kitomis institucijomis. Pastaruosius dvejus metus vyko daug tarptautinių karinių pratybų, kuriose derinome veiksmus su NATO sąjungininkais ir Baltijos regiono šalimis taip, kaip veiktume bet kokios krizės atveju. Kartu su kariais sėkmingai ir atsakingai treniravosi ir kitų sukarintų bei

civilinių institucijų atstovai, kurie krizės atveju turėtų tiesiogiai sąveikauti su kariuomene. Pasiiekti rezultatai parodė, kad dirbti kartu galime ir tai duoda naudos visiems. Taigi rengimasis šalies gynybai tampa vis labiau suprantamas – visų reikalas.

Tikiuosi, kad visi puikiai suvokia, kad kariuomenė viena šalies neapgins – jai yra reikalingas šalies vadovų politinis palaikymas, piliečių valia ir noras gintis. Jau nuo 2009 m. lapkričio mėnesio buvo pradėti organizuoti būtinieji kariniai mokymai konstitucinei pareigai – privalomai karinei tarnybai – atlikti. Nuo šių metų atnaujino karinio rezervo rengimą. Pirmieji 96 rezervo kariai po dešimties metų pertraukos vykdė karinių įgūdžių atnaujinimą ir dalyvavo kariniuose mokymuose su aktyviaja kariuomene. Per dvi savaites trukusius mokymus jie pasirodė puikiai, o dešimt iš jų pareiškė norą likti ir tarnauti profesinėje karo tarnyboje. Ledai pralaužti, todėl jau kitais metais tikimės pašaukti daugiau kaip 400 rezervo karių ir tokie mokymai taps kasdienybe, nes rezervo rengimas, išlaikymas ir nuolatinė parengtis yra šalies gynybos sistemos kertinis akmuo.

Nuo 2008 m. įkurtas Lietuvos kariuomenės Jungtinis štabas vykdo plataus spektro užduočių planavimą ir užtikrina jų įgyvendinimą. Dar šiais metais, užbaigus Gynybos štabo reformą ir integraciją į Krašto apsaugos ministeriją, buvo aiškiai išskirtos ir atskirtos Jungtinio štabo ir buvusio Gynybos štabo, kurio jau nebėra, funkcijos. Jungtinis štabas dabar yra pagrindinis Lietuvos kariuomenės vado „įrankis“ vadovauti kariuomenei.

Vykdydami tarptautinius įsipareigojimus per šiuos dvejus metus pradėjome naujus projektus Tarptautinių saugumo paramos pajėgų (angl. *International Security Assistance Force* – ISAF) sudėtyje Afganistane. Goro provincijoje nuo 2010 m. pradėjo veikti Policijos operacinė mokymo ir sąveikos grupė, kuri skirta mokyti vietos policininkus, sudarytas atskiras mokymo vienetas, kurio užduotis yra stiprinti Goro provincijoje dislokuotus Afganistano nacionalinės kariuomenės karių profesinius gebėjimus. Be to, nuo šių metų Kandaharo provincijoje veiklą pradėjo Lietuvos vadovaujama Oro pajėgų patarėjų grupė, kuri moko sraigtasparnių Mi-17 pilotus, in-

žinerinį bei techninį personalą ir vykdo kitas užduotis. Kartu su visais ISAF partneriais rengiamės atsakomybės perdavimo vietos saugumo pajėgoms procesui, kuris, tikėtina, pareikalaus ne mažiau pastangų ir pateiks naujų iššūkių, nei iki šiol jau esame patyrę.

Kalbant apie kariuomenės įsigijimus, nenoriu išskirti nieko, nes per šiuos dvejus metus turėjome vykdyti atsiskaitymus už ankstesnius projektus. Ateities įsigijimai planuojami ir jie bus nukreipti į šalies gynybinio potencialo stiprinimą, ruošimąsi naujoms grėsmėms.

Karių kovinio rengimo ir mokymosi srityje vėl atnaujinome karių taikomąjį kovinį rengimą, kuris pagerins pasirengimą artimai kovai ir suteiks daugiau pasitikėjimo savimi. Reikia paminėti, kad naujai įvesta taikomosios karinės savignyos programa, parengta pagal JAV jūrų pėstininkų specialiojo kovinio rengimo modelį. Siekiami optimaliai ir racionaliai panaudoti turimus karinio mokymo pajėgumus ir resursus šiemet įkūrėme Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centrą, kuriame bus rengiami Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgoms reikalingi specialistai ir vadai.

Svarbu paminėti, kad karo mokslą papildėme dviem doktrinomis – Lietuvos karine doktrina ir Lietuvos karinių pajėgų operacine doktrina. Tarpukario Lietuvos kariuomenei nepavyko išleisti šių leidinių, todėl man, kaip kariuomenės vadui, šiandien yra didelė garbė pasidžiaugti mūsų karininkų karinės minties tobulėjimu. Abi šios doktrinos laikui bėgant bus atnaujinamos, bet jau dabar jos yra pagrindas, kuriuo remiantis ir bus plėtojama ateities karyba.

Žinoma, per šiuos dvejus metus buvo ir nemalonių akimirų, kuomet reformuodami Karo prievolės administravimo tarnybą turėjome atsisakyti dalies karininkų ir kitų karių paslaugų. Karo prievolės administravimo funkcija perduota Krašto apsaugos savanorių pajėgoms.

Vykdamas alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimo prevenciją, netoleruoju karių drausmės pažeidimų – turėjau atleisti ne vieną profesinės karo tarnybos karį. Deja, kariuomenėje taip pat visko pasitaiko, tačiau su tokiais nusižengimais taikstytis neketinu – ir toliau laikysiuos savo griežtų nuostatų. Kokybės standartai kariams išliks tokie pat aukšti, o reikalavimai nemažės, todėl tarnyba kariuomenėje ir toliau bus prieinama tik atsakingiems, sąžiningiems ir doriems šalies piliečiams.

Kaip iš pradžių, taip ir dabar laikau savo pareigą kariams vadovauti asmeniniu pavyzdžiu, šios nuostatos laikysiuosi ir toliau, nes kariai vadais turi pasitikėti.

Manau, svarbu paminėti, kad praplėtėme jaunesniųjų karių laipsnius. Keletą metų vykdyta nekarininkų korpuso laipsnių reforma yra baigta, liko paskutinis žingsnis – pasikeisti antpečius. Tai įvyks jau artimiausiu metu.

Buvo ir kitų pokyčių: sukurti nauji Sausumos pajėgų, Oro gynybos bataliono, Kovinių narų tarnybai skiriamieji ženklai; įteiktos trys kovinės vėliavos – Specialiųjų operacijų pajėgoms, Ypatingos paskirties tarnybai ir Oro gynybos batalionui.

Nuo pat savo kadencijos pradžios siekiu, kad Lietuvos karininkai taptų tikruoju visuomenės elitu ir puoselėtų tarpukario karininkų tradicijas – po tarnybos dalyvautų visuomeninėje veikloje kartu su savo šeimomis. Tam reikalingos ir patalpos, todėl, be Vilniaus, Kauno ir Palangos karininkų ramovių, duris atvėrė Klaipėdos karininkų ramovė. Ramovėse pradėjo aktyviai veikti įvairūs klubai, kuriuose ne tik karininkų, bet ir kitų karių šeimos atranda bendrų tikslų. Tikiuosi, kad laikui bėgant visi Lietuvos karininkai taps ramovėnais, o jų žmonos – birutietėmis.

Lietuvos kariai jau nuo viduramžių laikų yra laimėję įvairių mūšių ir pasiekę pergalių, kuriomis galime pagrįstai didžiuotis. Esame jau inicijavę keletą paminklų projektų, siekdami įamžinti iškilus skirtingų laikotarpių Lietuvos karių pasiekimus: Salaspilio mūšiui atminti, 1918–1920 m. Žemaitijos savanoriams, pokario partizanams, dalyvavusiems pavojinguose žygiuose per Baltijos jūrą ir memorialo Lietuvos kariams, žuvusiems už Lietuvos laisvę, Antakalnio kapinėse. Manau, kad turime pasirūpinti savo karine istorija, deramai ją pažymėti ir prisiminti.

Svarbu pabrėžti ir Lietuvos kariuomenės veiklą tarptautinėje erdvėje. Norėčiau išskirti šias sritis, kuriose per pastaruosius dvejus metus Lietuvos kariuomenė aktyviai bendradarbiavo su savo sąjungininkais ir partneriais: Lietuvos gynybos bei pajėgumų stiprinimas; regioninis bendradarbiavimas, apimantis Baltijos ir Šiaurės Europos šalis; tarptautinių įsipareigojimų vykdymas. Lietuvoje lankėsi Danijos, Lenkijos, Suomijos kariuomenių vadai, Sąjungininkų jungtinės pajėgų vadavietės vadas, vyriausieji Sąjungininkų pajėgų Europoje bei Sąjungininkų transformacijos vadaviečių vadai, ir man teko garbė atstovauti Lietuvai Baltijos bei Šiaurės šalių, Europos pajėgų kariuomenių vadų susitikimuose, konferencijose. Nemažai svarbių vizitų numatoma ir netolimoje ateityje – Lietuvoje lankysis Švedijos, Norvegijos kariuomenių vadai. Tai buvo svarbus laikotarpis, kurio metu Lietuvos kariuomenė išlaikė aktyvios sąjungininkės ir tarptautinės partnerės poziciją, dalyvavo priimant svarbius sprendimus Lietuvos ir tarptautinio saugumo klausimais.

Tai, ką pavyko per šiuos dvejus metus pasiekti, yra visų Lietuvos kariuomenės karių bei darbuotojų nuopelnas. Esu dėkingas Jums už sąžiningą tarnybą, už tai, kad esate solidarūs ir vieningi. Visi kartu esame stiprūs!

PAGALIAU – IŠSVAJOTIEJI SKRYDŽIAI

Kariuomenėje retai pamatysi tokius iš laimės švytinčius veidus, kokie buvo Karinių oro pajėgų kariūnų po pirmųjų skrydžių piloto kabinoje. Praktikos reikėjo laukti net dvejus metus, o pirmoji būsima karo lakūnė apskritai niekada neskraidė – šį nepatirtą jausmą taupė praktikai.

KOP kariūnų projektas įsibėgėja

2007 m. sausio 3 d. Lietuvos karo akademijos (LKA) ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto atstovai pasirašė sutartį, pagal kurią VGTU Antano Gustaičio aviacijos institutas (AGAI) Karinėms oro pajėgoms (KOP) ruoš aviacijos specialistus: lakūnus, skrydžių vadovus ir aviacijos inžinierius (aviacinės elektros, elektronikos ir mechanikos specialistus). Šiomet KA ir AGAI baigė pirmoji Karinių oro pajėgų kariūnų laida.

Taigi KOP kariūnams tenka suderinti aviacinius ir karinius mokslus dviejose mokymo įstaigose.

Aviacijos institute kariūnai neturi jokių lengvatų – mokosi pagal tokią pat programą, kaip ir ten studijuojantys civiliai, o LKA gyvena kariūnų batalione ir gauna karinį rengimą. KOP kariūnai sako, kad studijos įdomios, bet neslepia, kad spendžiant kasdienius klausimus kyla biurokratiškas nesklandumų. „Kartais kildavo sunkumų (sakyčiau, gana menkų) dėl LKA ir VGTU nepakankamo bendradarbiavimo pačiais aktualiausiaisiais ir kartu paprasčiausiaisiais klausimais, pavyzdžiui, dėl laisvų savarankiškų studijų savaitių, dėl to, kad mes, KOP kariūnai, nebuvo įtraukti į VGTU sąrašus, dėl praktikos atlikimo laiko ir vietų“, – „Kariūnui“ pasakojo Valius Urbonas.

Kolega KOP kariūnas Arvydas Milius taip pat pasakojo: „Visiškai nesuplanuotos karinio rengimo savaitės. Tvarkaraštis kiekvieną kartą būdavo beveik toks pat, skyrėsi tik keletas pratybų. Migloti vasaros planai: vėl tos pačios karinio rengimo savaitės ir neaišku, ko iš jų tikėtis... Itin daug papildomų užsiėmimų akademijoje, kurie visiškai nesuderinti su Aviacijos instituto studijų programomis. Akivaizdžiai viršijamas kreditų skaičius“.

Šiomet liepos 7 d. abiejų mokymo įstaigų vadovai pasirašė Jungtinių studijų programų vykdymo sutartį. Reikia tikėtis, kad ji padės bendradarbiauti glaudžiau ir KOP kariūnų pečių nebeslėgs biurokratiniai rūpesčiai ir vadybos spragos, nes studijuoti dviejose mokyklose ir taip nelengva.

Pirmoji praktika – su pavėlavimu

Kad gero veiklos koordinavimo tarp LKA ir AGAI kartais pritrūksta, liudija ir šių metų aviacinė praktika – ji susidubliavo su karinėmis pratybomis. Kadangi būti dviejose vietose vienu metu neįmanoma, KOP kariūnai sėdėjo miškuose, kol jų kurso draugai jau skraidė – taigi profesinę praktiką teko pradėti savaite vėliau.

Pasak LKA Studijų skyriaus viršininko mjr. Andriaus Ja-

KOP kariūnas Vytautas Gedrimas per pirmąją praktiką įsitikino, kad lėktuvo kaip mašinos nepavairuosi.

nuškevičiaus, tokia situacija susiklostė dėl to, kad VGTU AGAI pakeitė praktikos datą ir apie tai LKA informavo tik prieš pat praktikos pradžią, kai karinės pratybos jau buvo suplanuotos. AGAI direktoriaus pavaduotojas Darius Kazakevičiaus patikino, kad dėl to kariūnų praktika nenukentės ir jie skraidys visą numatytą valandų kiekį, tik skrydžių grafikas bus intensyvesnis. Norint išvengti panašių atvejų ateityje sutarta, kad apie visus pakeitimus abi šalys informuos viena kitą prieš 3 mėnesius.

Nors biurokratiniai nesklandumai ir erzina, jie toli gražu neužgožė pirmosios KOP kariūnų praktikos žavesio – Kyviškių aerodrome intensyviai skraidė mokomieji lėktuvai, o emocijos po skrydžių liejosi per kraštus.

Po dvejų metų laukimo: „Geriau nei žemėje!“

Pagal AGAI studijų programą numatyta, kad praktika prasideda po antrojo kurso, studentai lakūnai skraido su nedideliu dviviečiu lėktuvėliu „Cessna 152“. Nors visi pirmųjų skrydžių labai laukia, bet yra ir rizikos momentas – o jeigu pabandžius nepatiks?

„Gyvenime prieš tai niekada nebuvau sėdėjusi lėktuve ir skridusi, net į kitas šalis specialiai neskraidžiau, kad per praktiką skrisčiau iš tikrųjų pirmą kartą. Tiek tėvai, tiek aš bijojome, kad gali nepatikti, nežinojau, kaip reaguos organizmas, bet pirmas skrydis buvo nuostabus – skraidino pats instruktorius, bet davė palaikyti vairą. Net nesitikėjau, kad man taip patiks. Lūkesčiai pasiteisino, skirsti labai gera, net geriau negu ant žemės“, – pasakojo būsimoji karo lakūnė 2-ojo kurso KOP kariūnė Laura Gudelevičiūtė.

KOP 2-ojo kurso kariūno Vytauto Gedrimo šypsena šviečia iš tolo. „Pagaliau skraidome! Su jauduliu laukėme praktikos, buvo šiek tiek skaudu, kad sėdi miškuose, o kurso draugai jau skraido, skambina ir pasakoja, kad jau padarė tą ir aną, o mes vis dar laukiame... Kol kas atsiliekame nuo kolegų, reikia vyti, todėl skraidome nuo pat ryto“, – pasakojo kariū-

nas, iš lėktuvo išlipęs itin geros nuotaikos, nes instruktorius jam pasakė, kad greitai leis skristi savarankiškai.

„Lakūnų praktika prasideda nuo 2-ojo kurso vasaros ir baigiasi 5-ajame kurse. Pirmoji praktika trunka mėnesį, per ją reikia skristi 45 valandas, per tiek laiko atsiskleidžia, ar studentas turi gebėjimų pilotuoti orlaivį, o būna, kad pabandęs supranta, jog pasirinko ne tą profesiją. Po pirmosios praktikos studentai jau gali savarankiškai skraidyti ir gauti piloto mėgėjo licenciją, – pasakojo AGAI Skrydžių praktikų bazės direktorius Kęstutis Šilkaitis. – Po 3-iojo kurso lakūnai skraido taip pat 45 valandas, tačiau didesniu lėktuvu – keturviečiu „Cessna 172“, tuomet būna daugiau instrumentinių, o ne vizualių skrydžių, parenkami sudėtingesni maršrutai. Po 4-ojo kurso yra ir vizualių, ir skrydžių pagal prietaisus, studentai daug skraido treniruoklyje. 5-ajame kurse yra 4 valandos naktinių skrydžių ir 13 valandų su dvimotoriu lėktuvu „Piper Seneca“. Iš viso praktiką sudaro 215 skrydžio valandų.“

KOP kariūnų skraidymo ir skrydžių valdymo praktikos vyksta Kyviškių aerodrome, o aviacijos inžinieriai praktikuojasi KOP Aviacijos bazės depe. Žinoma, pirmoji praktika nepasieina be nuotykių ir daugybės naujų įspūdžių.

Lėktuvo kaip mašinos nepavairuosi

„Net negalvojau studijuoti pilotavimą, svarsčiau apie transporto inžineriją, bet kai patėvis lakūnas pasiūlė mokytis skraidyti, pagalvojau, kad būtų visai neblogai, o dar įdomiau – kartu studijuoti ir Karo akademijoje. Taigi viskas išėjo labai puikiai, karines ir aviacines studijas suderinu“, – apie profesijos pasirinkimą pasakojo KOP kariūnas V. Gedrimas.

Būsimiesiems karo lakūnams tenka perprasti daugybę niuansų, kaip valdyti lėktuvą. „Pavyzdžiui, pirma reikia nuvairuoti lėktuvą iki kilimo tako. Norisi kaip mašinoje sukti vairą, bet lėktuvą taku reikia vairuoti pedalais, nes jei suksti vairą, jis pakels eleronus ir vers lėktuvą į šoną, gali net ant vieno rato pakibti. Todėl reikia priprasti valdyti – dirbi ir rankomis, ir kojomis. Skrendant vienu metu reikia daug visko atlikti: palaikyti radijo ryšį, suprasti, ką sako, atkartoti, žiūrėti į prietaisus, spaudyti mygtukus, rinktis aukštį, o leidžiantis svarbu švelniai nutūpti, kad nebūtų „ožio“ (kad lėk-

KOP kariūnai Paulius Masiulis ir Ernest Devenson yra iš tų svajotųjų, kurie skraidyti užsimanė dar vaikystėje.

tuvas nepradėtų šokinėti ant tako)“, – pirmaisiais skrydžių įspūdžiais dalijosi Vytautas.

Pasak lakūnų, sunkiausias momentas yra tūpimas. „Šiandien bandžiau pats, bet pusmetris liko ir tik tada išlyginau – per arti žemės buvau, gal ir švelniai nutūpiu, bet buvo rizikinga“, – kalbėjo KOP lakūnas, nekantriai laukdamas savo eilės pakilti ir šįkart viską atlikti be klaidų – kad instruktorius leistų skristi savarankiškai.

Sraigtasparnių gerbėja

Nors vienintelė KOP kariūnė Laura Gudelevičiūtė dar būdama moksleive svajojo apie architektūrą, dabar nebeturi jokių abejonių – ateityje nori būti karinio sraigtasparnio pilotė: „Taip jau nutiko, kad architektūros stojamąjį egzaminą pamiršau, nes tuo metu buvau Aviacijos muziejuje. Nežinau, gal čia likimas, nes likus pusei metų iki stojamųjų visur į akis pradėjo kristi informacija apie aviaciją: įsijungi televizorių – lėktuvai, perjungi kanalą – vėl lėktuvai. Iš pradžių buvo nesvarbu, kokią aviaciją rinktis – civilinę ar karinę, bet dabar tiksliai žinau, kad civilinė visiškai netraukia, transporto lėktuvai – taip pat, man labai gražūs kariniai sraigtasparniai, norėčiau skraidyti jais“.

Laura pripažįsta, kad pirmųjų skrydžių labai laukė ir kol kas nenusivylė nei vienu iš jų. „Galvojau, kad yra

sunkiau, atrodo, kabinoje tiek daug mygtukų, nežinau, ką jie visi reiškia, bet kai instruktorius parodo, išaiškina, jau nėra taip sunku. Žinoma, valdyti lėktuvą nėra lengva, o aš dar tik mokausi, bet įsivaizdavau, kad bus sunkiau. Dabar svarbiausias momentas bus išskristi savarankiškai – be instruktoriaus šalia“, – pasakojo būsima karinio sraigtasparnio lakūnė.

Kariūnai per pirmąją praktiką skraido su dviviečiu lėktuvu „Cessna 152“.

KOP kariūnė Laura Gudelevičiūtė per vasaros praktiką skrido pirmą kartą – iki tol nebuvo skridusi net kaip keleivė.

AGAI Skrydžių prakti-
kų bazės direktorius
Kęstutis Šilkaitis

Praktika skrydžių
valdymo bokšte.

Ne visiškai „žali“ – sklandytuvo ir parasparnio pilotai

Antrojo kurso KOP kariūnas Ernest Devenson sako, kad atstovauja tiems aviaciniams svajokliams, kurie vaikystėje nori tapti kosmonautais, o kai paaiškėja, kad tokios galimybės Lietuvoje nėra – bent jau lakūnais. Iki karo lakūno studijų jis jau buvo išbandęs skrydžius su parasparniais, tačiau šiam pomėgiui dėl intensyvių studijų nebeturi laiko. „Na, lėktuvas skrenda įdomiai, tik galėtų būti naujesnis. Ateityje karo aviacijoje norėčiau skraidyti su „Spartanu“, – sakė Ernest.

Jo kurso kolega KOP kariūnas Paulius Masiulis irgi aviacijoje ne naujokas – jau buvo skraidęs „kalakutu“ – taip aviatoriai vadina Broniaus Oškino sukurtą mokomąjį sklandytuvą vaikams. „Būdamas paauglys lankiau aviacijos būrelį Radviliškyje, su mokomuoju sklandytuvu šiek tiek skraidėme. Kadangi domėjausi aviacija, norėjau tapti lakūnu, o Karo akademija, manau, suteikia vyriškumo, tvarkos, ir mokslas abiejose aukštesiose vienu metu yra įdomus“, – pasakojo būsimoji lakūnas.

Pirmasis skrydis su „Cessna 152“ Pauliui paliko keistą pojūtį: „Skraidėme neilgai, maždaug 20 min., jaučiau šokių tokį blogumą, atrodė, kad skrandis sunkus pasidarė, tačiau dabar viskas gerai. „Šlifuojame“ lėktuvo valdymą: pakilimą, skrydį, nusileidimus, dar visko ir neperkandau – reikia mokytis“.

Kuomet vyksta praktika, oro eismas Kyviškių aerodrome gana intensyvus, o jam vadovauja skrydžių valdymo specialybės praktikantai, tarp kurių sutikome ir 3-iojo kurso KOP kariūnes.

Skrydžių valdymo bokšte

„Po antrojo kurso atlikome pažintinę praktiką Šiauliuose, bet ten tik stebėjome skrydžių vadovų darbą, paaiškino, parodė, ką jie veikia. O dabar jau davė į rankas raciją – ir vadovauk, kalbėk, ką matai, kas ką turi daryti. Kai nedaug lėktuvų, su eismu susitvarkome, o kai daug lėktuvų, pvz., vienas vieno prašo, kitas kito, prireikia ir instruktoriaus pagalbos. Kalbėti su lėktuvų pilotais reikia naudojant aviacinę abėcėlę ir vartojant specifinius terminus, tikrai dar ne viską išmokau. Tačiau man šis darbas labai aptinka, tikiuosi, kad skrydžių valdymas bus mano profesija visą gyvenimą“, – praktikos įspūdziais dalijosi 3-iojo kurso KOP kariūnė Oksana Slauta.

Kurso kolegė KOP kariūnė Jolita Andrijauskaitė pripažino, kad praktikos labai laukė, nes galų gale pabandė valdyti lėktuvus. Ji taip pat tvirtina, kad ši profesija labai atitinka jos būdą.

Taigi panašu, kad auge entuziastinga būsimų karo lakūnų ir skrydžių vadovų karta, po kelerių metų įsiliešianti į KOP gretas.

ILONA SKUJAITĖ
K. DIJOKO nuotr.

NERIMO DIENOS: BE VIENOS MINUTĖS LEITENANTAI

Vasara – tai metas, kai Lietuvos karo akademijos (LKA) ketvirtakursiai kariūnai išeina baigiamąjį Būrio vado kovos kursą, kuriuo gąsdinami nuo pirmųjų dienų. Tai metas, kai kariūnai su nerimu laukia baigiamųjų egzaminų rezultatų, laipsnių įteikimo ceremonijos ir paskyrimo į tarnybos vietas. Su kokiomis viltimis ir nuotakomis naują gyvenimo etapą pradeda šių metų laida?

Kietas riešutėlis – būrio vado kovos kursas

Per Būrio vado kovos kursą 42 paskutinio kurso kariūnai buvo suskirstyti į du mokomuosius būrius ir veiksmas prasidėjo – per 2 savaites būreliai lygiagrečiai atliko 21 skirtingą operaciją. Kiekvienas kariūnas gavo užduotį, kuriai turėjo vadovauti ir parodyti, kad išmano būrio vado darbą. Kariūnams, per šias pratybas gavusiems neigiamą įvertinimą, neleidžiama laikyti kvalifikacinio egzamino, o tai reiškia – nestovės bendroje rikiuotėje S. Daukanto aikštėje ir leitenanto laipsnio negaus, todėl stengtis tikrai buvo dėl ko.

„Šiuo kursu – kad tai pragaras – akademijoje gąsdino jau nuo pirmų dienų, ir pačios matydavome, kaip kariūnės iš jo grįždavo pavargusios, net baisu žiūrėti, – jau po visų baigiamųjų taktikos pratybų išbandymų pasakojo 4-ojo kurso kariūnė Irina Mejeraitė. – Iš tiesų nebuvo lengva, nes per dvi savaites beveik nemiegojome, jei per parą pavykdavo nusnausti porą valandų (dažniausiai sėdint arba stovint) – tai jau buvo prabanga. Jei kažkur eidavai ar kas nors įdomaus aplink vykdavo – miegai išsilakstydavo. Per pratybas lengviau, kai vadovaudavo kiti, o pats tik vykdavai įsakymus, nes pačiam vadovaujant reikia ir susikaupti, ir pamąstyti. Mano užduotis buvo surengti reidą, atlikome žygį (iš pradžių su mašinomis, paskui pėstute), žvalgybą ir galiausiai užpuolėme objektą. Per šias pratybas sužinojau, kad nėra žmogaus galimybių ribų – viskas įmanoma.“

Kai diena maišosi su naktimi

„Atlikdavome po dvi operacijas per parą, visą laiką vyko veiksmas, mažai miegojome, diena su naktimi susimaišydavo, nebuvo taip, kad naktį miegi, o dieną dirbi – viskas keitėsi: pietūs vakare, vakarienė paryčiais... Pusė užduočių buvo taikos rėmimo operacijos, o kita – vadinamoji „žalioji taktika“, jos laukiau labiausiai, nes man tai patinka, bet kai ji prasidėjo – pradėjau ilgėtis taikos operacijų... Oras taip pat leido „atsiskleisti“ – smarkiai lijo, vaikščiojome visi permirkę, o uodai buvo sužvėrėję...“, – įspūdziais apie Būrio vado kovos kursą dalijosi kariūnas Paulius Kančys.

„Sunkiausia buvo nuolatinės pasalos, reidai, žvalgybos ir ėjimas su kuprine nežinia kur. Per dieną po būdavo maždaug 3 žygiai, kasdien nueidavome apie 10–15 kilometrų“, – pasakojo kariūnas Rimvydas Zaveckas. Jo kurso kolegai Evaldui Milkinčiui labiausiai įsiminė operacijos su sraigtasparniu ir persikėlimas per upę, tiesa, kariūnas juokavo, kad po trijų parų be miego jie jau ir nelabai suprattę, ar tai kelias, ar upė buvo...“

Naujovė – miške nebereikia nervintis dėl bakalauro darbo

Šiomet 4-ojo kurso kariūnai savo kailiu patyrė naują tvarką – bakalauro darbo rašymas ir gynimas nebesidubliavo su karinio rengimo pratybomis ir egzaminais. „Bakalauro darbą jie rašė pirmąjį pusmetį, o po Naujųjų metų galėjo susikonsultuoti tik į karinį rengimą, kurio tikslas – mokyti kariūnus padalinių valdymo procedūrų būrio vado lygmeniu. Siekėme, kad kariūnai žinotų, iš ko susideda procedūros, į ką reikia atkreipti dėmesį, o parinktos užduotys lavino jų – kaip būsimų karininkų ir būrio vadų – mąstymą“, – pasikeitimus mokymo programoje komentavo LKA Bazinių karininkų kursų viršininkas plk. ltn. Gintaras Vidzickas.

Karinis rengimas tęsėsi visą pusmetį ir buvo suskirstytas į 5 modulius pagal atitinkamas taktikos temas, o kiekvienas jų užsibaigavo vienos dviejų savaitių trukmės pratybomis. „Kariūnai buvo nuosekliai ruošiami Būrio vado kovos kursui. Per pusę metų karinių mokslų jiems žygiai ir gyvenimas „po eglute“ tapo įprasti, organizmai priprato prie fizinio krūvio, todėl, manau, baigiamosios pratybos jiems buvo fiziškai ir psichologiškai lengvesnės negu prieš tai buvusiam kursui. Manau, kad

nauja kariūnų karinio rengimo tvarka pasiteisino, nes pratybų rezultatai buvo gerokai aukštesni už ankstesnius“, – sakė plk. ltn. G. Vidzickas.

Tiesa, po baigiamųjų taktikos pratybų poligone kariūnų laukė dar vienas ne mažiau rimtas išbandymas – teorijos kvalifikacinis egzaminas. Ką tik po egzamino kalbinti 4-ojo kurso kariūnai iš tiesų nerimavo dėl rezultatų, o vienas net liūdnei juokavo, kad šiuo momentu visiškai nesijaučia esąs kietas būrio vadas... Nors per studijas LKA kariūnai gavo reikalingus būrio vado darbui pagrindus, atkakliai kovojo pratybose ir išlaikė egzaminus, tačiau iš tiesų dar prireiks kelerių metų praktikos kariniuose daliniuose, kol jie taps patyrusiais vadais.

Kai lieka viena minutė iki S. Daukanto aikštės

„Jau šiek tiek nusibodo laukti, kol tapsime leitenantais, visi sako: „Jūs jau be penkių minučių leitenantai, jau be vienos minutės leitenantai“, o mes vis dar kariūnai...“, – apie nuotaikas paskutiniomis studijų LKA dienomis pasakojo kariūnė I. Mejeraitė.

Iš tiesų kariūnai nuėjo netrumpą kelią iki leitenanto laipsnių teikimo ceremonijos S. Daukanto aikštėje, o

Per dvi taktinių pratybų savaites du kariūnų būriai lygiagrečiai atliko 21 skirtingą operaciją.

„Beveik nemiegojome, jei per parą pavykdavo nusnausti porą valandų (dažniausiai sėdint arba stovint) – tai jau buvo prabanga“, – pasakojo kariūnė I. Mejeraitė.

kiekvienas kursas turėjo išskirtinių bruožų. „Pirmajame kurse žinai, kad turi būti sunku, todėl niekuo nesistebi. Antrasis kursas yra sunkiausias, nes tikiesi, kad bus lengviau, o iš tiesų taip nėra – visiškai nepalengvėja. Trečiasis kursas turbūt gražiausias, nes jau esi susipažinęs su akademijos sistema, turi pareigas, esi vadas, tave gerbia, be to, dar nereikia ruoštis egzaminams, kaip ketvirtajame kurse. Paskutinis kursas sunkus, nes pirmąjį semestrą reikia rašyti bakalauro darbą, o antrąjį visą laiką vyksta karinis rengimas. Studijuodami LKA patyrėme visko: ir vargų, ir džiaugsmų, ir ašarų, ir nuotykių... Su kurso vaikinais sutarėme gerai: niekas neskriaudė, nemušė. O kai per pratybas pasakydavo: „Mes, vaikinai, jau vos paeiname, sunku, o kaip jūs, panos, dar einate, dar ištvėriate?“, – tai būdavo didžiausias komplimentas ir palaikymas, po kurio ir papildomų jėgų atsirasdavo... Manau, kad tiek daug patirties, kiek gavome LKA, neduotų joks kitas universitetas“, – apibendrina kariūnė I. Mejeraitė. Jai pritarė ir kalbinti kurso draugai, pareiškę, kad LKA yra ne tik karo, bet ir gyvenimo mokykla.

Prieš laipsnių suteikimą kalbinti kariūnai labiau nerimavo ne dėl ceremonijos, o dėl būsimų paskyrimo vietų.

Persikėlimas per upę buvo viena įdomesnių taktinių situacijų.

Kas laukia už akademijos vartų?

Po baigiamųjų pratybų ir egzaminų kalbinti kariūnai atrodė gerokai išvargę, gal todėl ir studijų LKA kulminaciją – būsimą laipsnių įteikimo ceremoniją S. Daukanto aikštėje – vertino gana santūriai. „Šią ceremoniją daug maloniau stebėti artimiesiems, mes jau esame ją matę kelis kartus ir uniformą taip pat ne kartą pasimatavome prieš veidrodžius. Manau, kai teiks laipsnius, mums nebus tokio didelio efekto, kaip artimiesiems, kai matys, kaip prezidentė sūnui ant peties uždės kardą“, – sakė kariūnas Evaldas Milkintis.

Paklausti, ar jie visi svajoja būti generolais, kariūnai atsakė, kad pradžia būtų gerai tapti vyriausiais leitenantais.... Iš tiesų, kai po 4 metų studijų už nugarų užsiveria LKA durys ir prasideda naujas gyvenimo etapas, šiems jauniems žmonėms turbūt labiausiai rūpi ne tiek ceremonijos, kiek būsima tarnybos vieta. Šiuo klausimu bene ramiausiai iš kalbintų kariūnų jautėsi Rimvydas Zaveckas, kuris jau žino savo tarnybos vietą, nes buvo vienas iš tų, kuris įveikė atranką į VSD. Kiti kariūnai samprotavo, kad daugiausiai šansų visi turi patekti į Ruklą, nes ten tirščiausia karinių dalinių.

„Esu iš Dzūkijos, todėl norėčiau tarnauti Birutės MPB. Manau, kad į dalinius neateisime būdami visiškai „žali“, nes iš tiesų akademija daug į mus investavo, mūsų kursas mokėsi pagal atnaujintą programą, gal tik praktikos turime mažiau, nes mokėmės labai daug teorijos, be to, vadovauti kolegoms kariūnams yra ne tas pats, kas kariams profesionalams daliniuose“, – apie tarnybos perspektyvas svarstė kariūnas P. Kančys.

„Po laipsnių teikimo ceremonijos jau kitą dieną eisime į darbą – naują tarnybos vietą. Žinoma, tai stresas, nes viskas keisis. Čia, Karo akademijoje, viskas pažįstama, žinai, kad ir kokios sunkios užduotys teks, visada sulauksi pagalbos ir patarimų iš draugų, o kai nuvažiuosime į tarnybos vietą, nežinosime, kaip ten viskas vyksta, kaip priims kolektyvas, ar padės, ar patars, ar parodys, ar bus geranoriškas“, – svarstė kariūnė I. Mejeraitė. Kurso draugas kariūnas E. Milkintis prognozavo, kad sunkiausi turėtų būti dveji pirmieji tarnybos metai: „O tuomet ateis nauji leitenantai – ir tada jau jiems bus sunku...“

Taigi šią vasarą 42 nauji leitenantai pradėjo eiti karininko keliu. Kad ir kur jis nuvestų – sėkmės!

ILONA SKUJAITĖ
K. DIJOKO nuotr.

Žodis „lyderis“ pastaruoju metu „rizikuoja“ atsi-
bosti ir tapti „nudėvėtu“. Jis mirga mokymų ir te-
levizijos programose, rinkiminėse kalbose, žinias-
klaidoje, knygose, darbo pasiūlymuose... Tačiau šis
laikmetis yra toks, kad iš tikrųjų vis dažniau daugy-
lyje sričių iš mūsų reikalaujama jau ne tik gerų žinių
ir puikių įgūdžių, bet ir savybės patraukti paskui
save kitus, gebėjimo vadovautis tiksliniu valdymu,
aukotis dėl tikslo ir savo pavaldinių, būti pavyzdžiu
visur ir visada ir t. t. Ginkluotosios pajėgos vien dėl
savo paskirties natūraliai negali apsieiti be forma-
lių ar neformalių lyderių, dėl to Lietuvoje jų ugdy-
mu kryptingai rūpinasi mažiausiai trys mokymo
institucijos: KASP Lietuvos didžiojo kunigaikščio
Butigeidžio dragūnų mokomasis batalionas, Divi-
zijos generolo Stasio Raštikio puskarininkių mo-
kykla ir Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo
akademija (LKA). Šiuo straipsniu siekiama trumpai
supažindinti skaitytojus su keletu naujovių, pradė-
tų taikyti LKA Lyderio ugdymo skyriuje.

Lyderio ugdymo programos poreikis LKA išryš-
kėjo dar 2003 m. Nuo to laiko dabar jau atsargos
kapitonas Arūnas Alonderis, kapitonas Ronaldas
Endrijaitis, dr. Algirdas Kanauka, dr. Romas Batū-
ra ir grupė kitų specialistų atliko didžiulį sisteminių
darbą, siekdami Lietuvos karininkų kalvėje pritaikyti
ir įdiegti pasaulinę lyderių ugdymo patirtį. Ne
viskas pavyko, ne viskas prigijo, ne visi programą
išėję kariūnai, dabartiniai karininkai, liko patenkin-

LYDERIO UGDYMO NAUJOVĖS LIETUVOS KARO AKADEMIJOJE, arba NUO KO PRIKLAUSO TAPSMAS LYDERIU

ti mokymo kokybe. Tačiau visapusiška grįžtamojo
ryšio analizė dėstytojų komandą skatino nesustoti
ties tuo, kas pasiekta. Būtent praėjusieji mokslo me-
tai tapo savotišku naujovių proveržiu.

Lyderio ugdymo mokymo dalyką iki 2010 metų su-
darė keturi pagrindiniai moduliai: lyderystės teorija,
susitikimai-diskusijos su įvairiais skirtingų sričių spe-
cialistais lyderiais, pažintinės mokomosios išvykos
po visų epochų laisvės kovų vietas ir psichofiziniai

Naujove tapo aukščio baimės pratimai, pavyzdžiui, šuoliai į baseiną iš skirtingų aukščių. Į programą įtrauktos ir greičio baimės užduotys, t. y. taktiniai šuoliai iš tam tikru greičiu lekiančio sunkvežimio.

Lietuvos policijos Kinologų valdybos parengtas pratimas – akistata su tarnybiniu šunimi.

pratimai. Nuo 2010 m. rugsėjo programa buvo papildyta ir asmeninių lyderio savybių lavinimo modulių.

Į kiekvieną iš šių modulių buvo pabandyta įlieti „šviežio kraujo“. Štai **lyderystės teorija**, gana skeptiškai vertinama kariūnų, LKA patvirtinus vertybių sąrašą, buvo papildyta pritaikant užduoties metodą ir sindikato organizavimo formą. Kitaip tariant, dėstytojas ne pats skaito „migdančias“ paskaitas, o kariūnus skirsto į grupes, kurios gauna užduotį savarankiškai išnagrinėti tam tikrą

temą ir ją pristatyti likusiems kurso ar būrio kariūnams. Po to vyksta diskusija. Panašiu principu buvo organizuotas ir visiškai naujas teorinės dalies elementas – įvairių epochų, įvairių šalių, įvairių sričių lyderių biografijų nagrinėjimas. A. Makedonietis, V. Čerčilis, Čingischanas, J. Lukša, E. Pliaterytė, J. K. Chodkevičius, K. Moltke, G. S. Pattonas, V. Bulvičius, Lietuvos didieji kunigaikščiai Kęstutis, Algirdas ir Vytautas, H. N. Schwarzkopfas, J. Žemaitis ir kitos istorinės asmenybės yra nagrinėjami isto-

riniame asmens gyvenamojo laikotarpio kontekste, per asmenybės gyvenimo kelio analizę, asmeninių savybių ar charakterio bruožų ir patirties studijavimą, diskusijas apie tai, ko galima pasimokyti. Pritaikius šias naujoves, buvo pasiektas integralumas su karo meno istorijos mokymo dalyku (viena disciplina natūraliai papildė kitą), su retorikos ir karių mokymo metodikos kursais (kariūnai turi puikią galimybę pritaikyti ir tobulinti jau įgytus įgūdžius, rengdami ir pristatydami pranešimą), taip pat sudaryta galimybės kariūnams realiai pademonstruoti komandinio darbo įgūdžius ir patikrinti savo vertybinę sistemą. Jau turima praktika parodė, kad būtent ši – vertybinė – sritis kariūnams sunkiausia. Išryškėjo, kad daliai kariūnų būdinga viena deklaruoti, o kita daryti: tvirtinti, jog myli Tėvynę, esi savo šalies patriotas, ir tuo pat metu rodyti nepagarbą gimtajai kalbai, pranešime darant aibes elementarių gramatinių klaidų. Arba reikšti abejonę dėl to, ar verta žūti už Tėvynę ir savo įsitikinimus, kaip tai darė pokario kovotojai, ar kalbėti apie tai, kad atsakomybė yra itin svarbi lyderio savybė ir nueiti pačiu lengviausiu keliu rengiant pranešimą.

Per **susitikimų-diskusijų** modulį buvo pabandyta kariūnus supažindinti su dar platesniu nei anksčiau vadovų spektru: nuo seržanto iki generolo, nuo Afganistane ginkluotus išpuolius išgyvenusių karininkų iki karių sielovada besirūpinančių Dievo tarnų, nuo laisvą mąstymą išsaugojusių karių iki karjeros pančiuose susipainiojusių pareigūnų. Kitaip tariant, kariūnai turėjo

galimybę patys daryti išvadas apie prieš auditoriją stovintį asmenį ir pasisemti iš jo patirties, kuri jam atrodo priimtina. Nuo šių metų rugsėjo susitikimų-diskusijų modulius dėl Lyderio ugdymo programai skirtu laiku sumažinimo iš jos yra faktiškai išbrauktas, tačiau, tikėtina, bus kompensuotas kariūnų bataliono ir LKA vadovybės įvairiomis progomis organizuojamais susitikimais su kviestiniais pranešėjais.

Mažiausiai naujovių dėl puikaus įdirbio ir savo speci-

Kad kariūnai geriau suvoktų asmeninių galimybių ribas, mokomasi „alpinistinių“ nusileidimų skirtingais būdais nuo aukštų pastatų.

Nelengva įveikti vidinius barjerus, kai keturkojis pareigūnas įsikimba į ranką ir stengiasi parversti.

fikos patyrė **pažintinės mokomosios išvykos po visų epochų laisvės kovų vietas** (parengti aštuoni maršrutai po visą Lietuvą su jų aprašymais), kurias veda šios srities ekspertas ir idėjos autorius doc. dr. Romas Batūra. Be to, kad išvykos imtos organizuoti jau ne savaitgaliais, o mokslo dienomis, taip pat pabandyta daugiau atsakomybės skirti patiems kariūnams: jiems kai kurioms išvykoms teko pasiruošti ir vieni kitiems papasakoti apie lankomus objektus. Nežiūrint dedamų pastangų dėl būsimų karininkų išsimokslinimo ir erudicijos, vis dėlto apmaudu, kad dalis kariūnų šias unikalias patriotines-istorines-kultūrinės išvykas visiškai nuvertina, rodydami nepagarbą lektoriui ir kitiems kurso draugams, nuolat besiskųsdami dėl to, kad reikia dažnai išlipinėti iš autobuso, kad pietums laiko skiriama mažiau, nei jie įpratę LKA teritorijoje, nesiklausydami ir neužsirašinėdami gaunamos informacijos. Patiems kariūnams nesuvokiant, būtent šios kelionės natūraliai atskleidžia, kad dalis jų yra linkę vadovautis dvigubais standartais – dėvėdami uniformą viešai lyg ir deklaruoja, jog rengiasi ginti valstybę ir jos vertybes, būti pavyzdžiu kitiems, tačiau realiai šias išvykas pažemina iki pramoginių ekskursijų, per kurias „bus galima pamiegoti“, lygmens. Tiesa, didesnio dėmesio šiam patriotizmo pagrindus klojančiam unikaliam moduliui norėtūsi sulaukti ir iš karinės vadovybės pusės – tiek gerinant techninę išvykų kokybę, tiek ir skiriamo laiko prasme.

Visiškai naujo – **asmeninių lyderio savybių lavinimo** – modulio tikslas yra suteikti kariūnams jau konkrečius „įrankius“, kuriuos būsimieji karininkai galėtų naudoti ir tobulinti nedelsdami. Viena modulio dalis priskiriama vadovavimo pagrindų formavimui ir yra parengta pagal Dragūnų mokomajame batalione organizuojamą iš Danijos kariuomenės perimtą Vadybos kursą Nr. 1. Jo metu intensyvių asmeninių ir grupinių užduočių bei trumpų teorinių apibendrinimų forma kariūnams suteikiama galimybė įgauti supratimą, kaip pasiekti efektyvaus bendravimo ir bendradarbiavimo, kaip tai panaudoti vykdant vadovo funkcijas. Tuo tarpu antra modulio dalis skirta oratorystės įgūdžiams formuoti. Kaip paruošti kalbą oficialioms ir netgi gedulingoms progoms bei ją tinkamai pasakyti, atsižvelgiant į auditoriją, aplinką ir įvairius trikdžius, – į tokias praktines situacijas kreipiamas pagrindinis dėmesys tobulinant šį elementą.

Vis dėlto daugiausia naujovių patyrė **psichofizinių pratimų** modulis. Jis iš esmės skirtas tam, kad kariūnai geriau suvoktų savo asmeninių galimybių ribas, įgautų komandinio darbo įgūdžių ir pasitikėjimo savimi. Juk jei viliesi, kad žmonės eis paskui tave, pirmiausia turi

parodyti įkvepiantį pavyzdį. Taigi sportiniai šokiai ir parašiutinis rengimas liko nepakitę, apie jojimo užsiėmimus „Karyje“ jau buvo rašyta, vaikščiojimas per stiklus ir vinis bei orientavimasis esant įvairiems apribojimams buvo vykdomi ir anksčiau. Naujove tapo aukščio baimės pratimai, t. y. „alpinistiniai“ nusileidimai skirtingais būdais nuo aukštų pastatų ir šuoliai į baseiną iš skirtingų aukščių, Lietuvos policijos Kinologų valdybos parengtas pratimas – akistata su tarnybiniu šunimi, kurios metu keturkojis pareigūnas įsikimba savo nasrais į dilbį ir parverčia bėgančią auką, užšokdamas jai ant nugaros. Įtrauktos į programą ir greičio baimės užduotys, t. y. taktiniai šuoliai iš tam tikru greičiu lekiančio sunkvežimio. Rezerve dar liko panėrimai po vandeniu, šuoliai į eketę su visa uniforma, ėjimas per žarijas ir dar vienas kitas specialus pratimas. Žibančios iš susijaudinimo akys, entuziastingi atsiliepimai, su pasididžiavimu rodomi šunų palikti randai atskleidė, kad kariūnai iš karto pajuto šių pratimų privalumus, netgi ir tuo atveju, jei ne visuomet pavyko įveikti savo vidinius barjerus. Dar vienas pozityvus dalykas, kad psichofizinių pratimų metu įgauta patirtis gali būti iš karto pritaikoma karo inžinerijos bei taktinių pratybų metu – taigi vėl pasiekiami kelių disciplinų integracija.

Baigiant vis dėlto norisi atkreipti skaitytojų dėmesį ne tiek į naujoves, kiek į faktorius, darančius įtaką lyderystės mokymui. Nei pats Lyderio ugdymo skyrius, nei Kariūnų batalionas (ar tiesiog LKA) iš kariūnų lyderių nelipdo. Mokymo institucija tik padeda būsimam karininkui geriau suvokti vadovui keliamus reikalavimus ir jo funkcijas, stengiasi duoti tam tikras darbo priemones ir suteikia įgūdžių jas naudoti. Pagrindinį vaidmenį tampant lyderiais vaidina patys kariūnai – tik jie turi pasirinkimo teisę pasiimti iš viso mokymo tai, kas geriausia, o tai, kas nepriimtina, – atmesti. Tačiau, nėra abejonių, besiformuojantiems vadams milžinišką įtaką daro ir pavyzdys, kurį jie mato. Nepagarba uniformai, vis dar pastebima tiek LKA, tiek visoje krašto apsaugos sistemoje, kritikuotinas PKT karių fizinis pasirengimas, neprofesionalus ir abejingas tiek instruktorių, tiek akademinų lektorių ar kviestinių pranešėjų darbas, vertybinių nuostatų ignoravimas kariūnų aplinkoje, prastas kariuomenės finansavimas ir nesuprantamas turimų kuklių išteklių švaistymas, karjerizmo virusas – šie ir kiti veiksniai gali „išmušti iš vėžių“ net ir aukščiausios motyvacijos kariūną. Štai čia ir turėtume kiekvienas savęs paklausti – o aš pats ar esu sektinas pavyzdys būsimam vadui – lyderiui...? Ar išdrįsite užduoti sau tokį klausimą?

Mjr. ALBERTAS DAUGIRDAS
K. DIJOKO nuotr.

PARTIZANŲ BUNKERIŲ ATSTATYMO KLAUSIMAI

Parašyti šį straipsnį paskatino dar vieno partizanų bunkerio, kuriame slėpėsi pats Adolfas Ramanauskas-Vanagas, atstatymas Dzūkijoje. Tinklapyje „Facebook“ buvo įdėtos nuotraukos su komentarais. Užfiksuoti visi atstatymo etapai. Tą darė neabejotinai nuostabus, patriotiškai nusiteikęs jaunimas. Viskas iš pirmo žvilgsnio atrodo puiku. Dar vienas atstatytas bunkeris. Nuostabu, kad nemažėja patriotų, entuziastų, siekiančių įamžinti partizanų kovas. Tačiau tai vėl sukėlė diskusijas tarp Lietuvos laisvės kovos įamžintojų sąjūdžio narių, kuriam priklausau ir aš. Beje, bunkeris aukšto lygio, nes Adolfas Ramanauskas-Vanagas buvo vienas iš 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos signatarų, Dainavos apygardos, vėliau ir Pietų Lietuvos srities vadas, Jono Žemaičio-Vytauto pavaduotojas. 1951 metais J. Žemaičiui-Vytautui susirgus, perėmęs jo pareigas. Todėl drąsiai galima teigti, kad bunkeris buvęs LLKS lygmens ir yra labai reikšmingas, įamžinant Lietuvos laisvės kovas.

Pernai, 2010 metų vasarą, buvo atstatytas bunkeris netoli Ariogalos esančiame Daugėliškių miške, taip pat bunkeris Minaičių kaime Radviliškio rajone.

Tačiau pats metas paaiškinti esminius skirtumus tarp vieno ir kitų įvykių.

Pats dalyvavau tiriant bunkerio Daugėliškių miške aplinką. Bunkeris buvo detalai archeologiškai ištirtas, jį tiriant dirbo profesionalūs archeologai, o jiems talkino įvairūs žmonės. Atkasant bunkerį dirbta 34 dienas, molį pjaustant kaip sūrį, plonais griežinėliais. Surasti net tokie maži radiniai, kaip vos 5 mm dydžio užtrauktuko detalė, vaistų ampulė, medžiagos skiautės, sagos, kulkos. Visi radiniai, kurių buvo daugiau nei tūkstantis, atiduoti restauratoriams. Nustatyta kiekvieno radinio – vinies, iššautos tūtelės, kulkos – tiksli vieta ir padėtis, viskas užfiksuota nuotraukose. Atkasus bunkerį nustatytos statinio konstrukcijų vietos, detalės, kurios gali būti svarbios atstatant bunkerį – lentų plotis ir ilgis, kryptis, iš kurios pusės jos prikaltos – vidinės ar išorinės. Nustatytas ir bunkerio aukštis. Suskaičiuoti netgi bunkerio viduje partizanų iššauti šūviai, nustatyta, kokiais ginklais du iš jų nutraukė savo gyvybę. Surasta „paskutinioji kulka“, išplėšusi nedidelį kaukolės fragmentą, kuris taip pat buvo surastas. Remiantis archeologine medžiaga su-

daryti bunkerio brėžiniai, o archeologija „nemeluoja“. Maža to, bunkeris buvo ištirtas kompleksiskai, pasitelkus kelių sričių specialistus – istorikus, archeologus, kariškius ir dar gyvą liudininką. Atsirado netgi unikali galimybė atkurti mūšio eigą. Dažniau „meluoja“ amžininkų atmintis. Praėjus tiek metų, žmonės kai kurias detales prisimena kitaip. Atstatant bunkerius lubos dažniausiai įrengiamos aukščiau, kitaip įrengiami gultai, laiptai, angos. Ne visada naudojamos ir tokios pat medžiagos. Siekti autentiškumo yra sunku, galima tik atkurti tik panašų vaizdą.

Atstatant Adolfo Ramanausko bunkerį, kaip ir daugelį kitų, viskas vyko kitaip nei Daugėliškėse. Bunkerio netyrė archeologai, radiniai imami tik tie, į kuriuos tiesiog subarška kastuvo ašmenys, bunkeriai atkasami per vieną dieną, nieko nefiksuojant toponuotraukose, aprašant ar kitais dokumentais, neanalizuojant grunto pjūvių, nenuvalant šepetėliais vis dar randamų po žeme autentiškų medinių detalių, o vinytas tai jau tikrai nieko nedomino. O juk visi net mažiau reikšmingi atrodantys

Bunkeris Žaliojoje girioje, Panevėžio r., atstatytas apytikriai prieš 10 metų. Jame lankytis jau itin pavojinga.

A. STALILIONIO nuotr.

Bunkeris Raguvos miške, atstatytas ir jau sugriuvęs.
A. STALILIONIŲ nuotr.

Kruopštaus archeologų darbo ir išsamaus tyrimo rezultatas – surasti paskutiniųjų šūvių, skirtų sau, komponentai, tiriant bunkerio dugną Daugėliškių miške.

daiktai, prie kurių lietsi bunkerį gyvenę partizanai, sudaro vieningą visumą.

Pats didžiausias liūdesys apima pamačius prieš apytikriai 10 metų atstatytus bunkerius. Jų Lietuvoje yra daugiau nei 30. Nuotraukos gali geriausiai pailiustruoti tai, ką norėčiau pasakyti. Jose nesunku pastebėti, kas lieka iš tokių atstatymų po septynerių–dešimties metų. Kyla tikrai logiškas klausimas, ar iš tiesų buvo verta? Gal atkuriant partizanų veiklą ir jų gyvenimą bunkeriuose užtektų apsiriboti jų įrengimu ne buvusiose vietose, o kur nors kitur, gal netoliese? Gal kur nors vienoje vietoje galima sukurti įvairių atkurtų bunkerių kompleksą, kaip lauko muziejų? Juk bunkeriai nebuvo statomi su ilgalaike perspektyva, mažstant dešimt ar daugiau metų į ateitį. Bunkeriai būdavo keičiami gana dažnai. Daroma tai buvo dėl saugumo, siekiant, kad jų neaptiktų, įtariant, kad bunkeris bus užpultas. Galiausiai partizanai tikėjosi, kad nereikės bunkerį lindėti ilgai, kad tai tik laikina buveinė. Visiškai natūralu, kad atstatyti taikant anų laikų technologijas ir naudojant autentiškas medžiagas bunkeriai neišstovės ilgai. Bunkeris Lekėčių miške buvo atstatytas ir perstatytas jau tris kartus, greitai reikės ir ketvirtojo „kapitalinio remonto“. Bunkeris Žalagirėje, Panevėžio rajone, jau griūva ir jame lankytis yra pavojinga. Visų pavyzdžių neišvardinsiu. Svarbiausias klausimas – ar tikrai būtina prieš atstatant „suarti“ visą bunkerį ir jo aplinką, nepaliekant menkiausios galimybės jo detalai iširti NIEKADA? Tad, prieš imantis bet kokių veiksmų, turint nors ir pačius kilniausius tikslus, būtina blaiviai pamąstyti, pasitarti su specialistais. Pagaliau, mano manymu, visai nebūtina skubotai atkasti ir sukalti iš naujo visų žinomų bunkerių, kad partizanų atminimas būtų tinkamai įamžintas.

ERNESTAS KUCKAILIS

Bunkeris
Bestraigėškėse,
Alytaus r.
G. PETRAUSKO nuotr.

Archeologų ištirtas bunkeris Minaičių kaime. Matyti išlikę sienų ir grindų fragmentai.

Archeologų ištirtas bunkeris Daugėliškių miške, Raseinių r. Aiškiai matyti apdegusios medinės konstrukcijos.

Bunkeris Minaičių kaime, Radviliškio r., profesionaliai ištirtas ir atstatytas.
A. PLIADŽIO nuotr.

■ Citata iš archeologo Gedimino Petrausko straipsnio, 2010 11 12 paskelbto „Lietuvos ryto“ svetainėje:

■ „Vykdėti bunkerio tyrimai nebuvo vien tik archeologiniai. Visą laiką archeologų surinkta informacija lyginta su gyvo minėtų partizanų ryšininko Albino Kęstučio Bersėno-Stirniuko prisiminimais, Lietuvos ypatingajame archyve saugoma medžiaga.

Gauti rezultatai dažnai vienas kitam prieštarauja ir leidžia suprasti, kad vien archyvinės medžiagos bei partizanų ar jų ryšininkų prisiminimų pokario kovų istorijos tyrimuose nebepakanka. Archeologijos teikiamos galimybės yra naujas ir iki šiol dar visiškai neišnaudotas duomenų šaltinis.“

DEŠIMT FAKTŲ APIE SAUSUMOS PAJĖGAS

Kiekvienoje veiklos srityje yra dalykų, kurie stebina ar suteikia džiaugsmo. Kai kurie faktai galbūt suteiks ir pasididžiavimo.

■ **Daugiausia valstybių, delegavusių savo atstovus į karines pratybas Lietuvoje.** 14 valstybių atstovai dalyvavo pratybose „Amber Hope 2001“ („Gintarinė viltis 2001“), kurios vyko 2001 metų rugpjūčio 29–rugsėjo 6 d. Gaižiūnų (Rukla) ir Centriniam (Pabradė) poligonoose. Pratybose, kurios vyko pagal taikos palaikymo operacijų scenarijų, dalyvavo 2 800 karių iš Čekijos, Danijos, Estijos, Italijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Jungtinės Karalystės, Kanados, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Olandijos, Suomijos, Švedijos ir Vokietijos. Pagal dalyvaujančių šalių skaičių tai buvo didžiausios kada nors vykusios pratybos Baltijos šalyse.

■ **Didžiausias ir seniausias karinis poligonas Lietuvoje.** Tai 8 485,99 hektaro ploto Centrinis poligonas (Pabradėje, Švenčionių r.). Karinio poligono plotas – 2 220,1 ha, o kariniai mokymai gali vykti 6 265,89 ha plote. Poligone vyksta mokymai nuo XX amžiaus pradžios. Istorikų duomenimis, poligonas įkurtas rusų–japonų karo metais. 1993 m. liepos 1 d. Krašto apsaugos mokyklos Pabradės poligono bazėje atkurtas Lietuvos kariuomenės Centrinis poligonas.

■ **Daugiausia šauktinių į atkurtos Lietuvos kariuomenę pašaukta** 1992 metais – 6 813. Iš jų 3 983 tarnavo krašto apsaugos sistemos daliniuose, o 2 830 – Vidaus reikalų ministerijos Vidaus tarnybos pulkuose. Privalomoji pradinė karo tarnyba truko 12 mėnesių.

■ **Daugiausia vienos šeimos narių atėjo į privalomąją pradinę karo tarnybą.** Tai 3 broliai dvyniai – Petras ir Povilas bei jų vyresnysis brolis Andrius Markevičiai, tarnavę Motorizuotosios pėstininkų brigados „Geležinio Vilkas“ Garbės sargybos kuopoje nuo 2001 metų gegužės 4 dienos iki 2002 metų balandžio 12 dienos.

■ **Didžiausias pontoninis tiltas.** 20 tonų keliamosios galios pontoninis tiltas 1997 metais birželio 20 d. nutiestas per Nemuną Kaune. Vadovaujant Perkėlų kuopos vadui vyr. ltn. Vytui Pangoniui, jį įrengė 37 kariai, kurie naudojo 23 automobilius ir 3 katerius.

Šis pontoninis tiltas, kurio ilgis buvo 253 metrai, Europos valstybių karo istorijos klubų prašymu pastatytas renginiui, skirtam Prancūzijos didžiosios armijos, vadovaujamos imperatoriaus Napoleono I, persikėlimui per Nemuną paminėti.

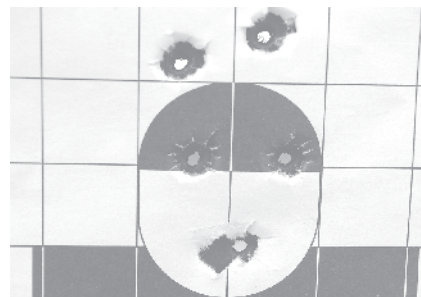
■ **Didžiausias pastatytas medinis tiltas.** 13 metrų ilgio, 4,2 metro pločio ir 60 tonų keliamosios galios tiltas per Kamanos upelį Rukų kaime (Pagėgių savivaldybėje) pastatytas 2002 metų liepos 11 dieną. Vadovaujant vyr. ltn. Pavelui Jelkunui, tiltą statė 40 karių. Darbams sunaudota 36 kv. metrai medienos. Tiltas statytas vietos gyventojų prašymu.

■ **Daugiausia šaudmenų vandenyje.** 1 062 vienetai rasti Gluko ežere (Varėnos r.). Nuo 2003 m. rugpjūčio 25 d. iki rugsėjo 25 d. J. Vitkaus inžinerijos bataliono narai ištraukė ir sunaikino Pirmojo pasaulinio karo laikų vokiškus 77 mm ir 105 mm kalibro artilerijos sviedinius.

■ **Daugiausia sprogmenų rasta mieste.** 1 641 vienetas rastas Vilniuje, Šiaurės miestelio teritorijoje 2002 m. rugsėjo 27–28 d. Buvusio sovietinio karinio dalinio teritorijoje rasta 1 350 vnt. rankinių granatų RGD, 33,220 vnt. RG-30, 63 vnt. 82 mm minosvaidžių ir 8 vnt. 50 mm minosvaidžių minų. Sprogdinimo darbams, kurių metu visi sprogmenys buvo sunaikinti, vadovavo vyr. srž. Rimas Jankauskas.

■ **Galingiausias pabūklas.** Tai 105 mm haubicos, kurias savo arsenale turi Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalionas. Maksimalus pabūklo šaudymo nuotolis – 11 270 metrų. Šaudmens svoris – 14,97 kg. Pradinis šaudmens greitis – 472,4 m/sek. Aptarnaujantis personalas – 8 kariai.

■ **Didžiausias konkursas į Karo akademiją.** 21,8 į vieną vietą – tiek stojančiųjų buvo 2004 metais. Norą stoti į vienintelę Lietuvoje karo akademiją pareiškė 1 090 vaikinių ir merginų, o priimta buvo 50. Daugiausia kariūnų (studentų) priimta į Karo akademiją – 164 – 2001 metais. Daugelis jų, įstojusių 2001 ir 2004 metais, dabar sėkmingai tarnauja Lietuvos kariuomenės Saugos pajėgose.

KARIAI KREPŠININKAI – TARPUKARIO EUROPOS ČEMPIONAI

1932 m. gegužės 12 d. „Kario“ Nr. 20 viršelis su užrašu „Šarv. auto kuopos basketbolininkai“. Vrš. J. Balčiūno nuotr.

Linkėdami 2011 m. Lietuvos vyrų krepšinio rinkinei sėkmės Europos čempionate, kiekvienam jos nariui – kovingumo, ištvermės ir sveikatos, o sirgaliams – pakilios nuotaikos ir dar didesnio azarto, norime skaitytojams priminti, kad Lietuvai Europos krepšinio čempionato šeimininkės ir organizatorės vaidmuo tenka nebe pirmą kartą. Nevalia pamiršti ir populiariausios Lietuvoje sporto šakos pirmtakų, 1937 ir 1939 m. iškovojuusių Europos čempionų laurus, išgarsinusių mūsų valstybę pasaulyje ir visą laiką ištikimai gynusių jos garbę – tiek spor-

Nelyg viesulas, per vasarą audrinęs sirgalių širdis, rugpjūčio 31 d. Lietuvoje prasidėjo 37-asis Europos vyrų krepšinio čempionatas. Neliko nuošalėje ir Lietuvos kariuomenės atstovai – didžiuosiuose šalies miestuose Alytuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje ir Vilniuje koncertus ir parodomąsias programas surengė Lietuvos kariuomenės orkestrai ir Garbės sargybos kuopos kariai. Pastarieji prieš krepšinio rungtynes vykusiųose pasirodymuose pademonstravo atkurta XIV a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karių aprangą. Lietuvos krepšinio sirgaliai, užsienio svečiai ir visi norintieji galėjo įsiminti šalia karių, vilkinčių trijų kariuomenės rūšių – Sausumos, Karinių jūrų, Karinių oro pajėgų – ir XIV a. karių aprangą. Kai kuriuose miestuose orkestrų pasirodymus užbaigė efektinga Garbės sargybos kuopos karių parodomoji programa – defilė.

to salėse, tiek karo ar okupacijos sąlygomis – kovose su priešu, partizanų būriuose, kalėjimuose ir tremtyje.

Iš Lietuvos krepšinio istorijos

Krepšinis Lietuvoje pradėtas žaisti apie 1920 m., o pirmosios oficialios krepšinio rungtynės įvyko 1922 m. balandžio 23 d. Kaune tarp LFLS (Lietuvos fizinio lavinimosi sąjungos) komandos ir Kauno miesto rinktinės. Laimėjo LFLS rezultatu 8:6. Ta diena laikoma Lietuvos

krepšinio gimimo diena. Tais pačiais metais surengtos Lietuvos moterų krepšinio pirmenybės, o 1924 m. – ir šalies vyrų čempionatas. 1920 m. Karolis Dineika išleido vadovėlį „Krepšiasvydžio (basketbolo) vadovėlis vyrams“, o 1926 m. pasirodė Stepono Dariaus paruošta knyga „Basketbolo žaidimas (krepšiasvydis) ir Lietuvos sporto lygos oficialės basketbolo taisyklės 1926–1927 metams“. Vėliau (1927–1932 m.) krepšinis Lietuvoje buvo apmiręs, o atgaivos pradžia laikomi 1932 m., kai krepšinis pradėtas žaisti ir žiemą (pritaikius Vasaros teatro patalpas Kaune). Lietuvos krepšinio ateitį labiausiai nulėmė 1934 m. pastatyti Kūno kultūros rūmai (dabar Lietuvos kūno kultūros akademijos centriniai rūmai) su modernia žaidimų sale. Toje salėje treniravosi, žaidė kelių kartų krepšininkai, buvo rengiami krepšinio trenirai. 1936 m. Lietuvos kamuolio žaidimo sąjungos krepšinio komitetas priimtas į tarptautinę organizaciją FIBA, tais pačiais metais Konstantinas Savickas išleido knygą „Krepšinis“. Taigi nuo 1932 m. Vasaros teatro salėje surengtų žiemos krepšinio pirmenybių prasidėjo tarpukario Lietuvos krepšinio atgimimas, pasibaigęs visą tautą sujaudinusiomis pergalėmis 1937 m. ir 1939 m. Europos vyrų čempionatuose, taip pat moterų komandos sėkme 1938 m. Romoje (lietuvės tapo vicečempionėmis). Tiesa, prieš tai (1935 m.) į Kauną, Pasaulio lietuvių kongresą, atvyko žymūs JAV lietuvių krepšinio specialistai Feliksas Kriaučiūnas ir Konstantinas Savickas, kurie liko Lietuvoje ir mokė šalies krepšininkus žaidimo paslapčių.

• • •

Tad nusikelkime į 1937 m. pradžią. Sudaryta rinktinė, į kurią priimta 10 žaidėjų: Artūras Andrusis, Leonas Baltrūnas, Česlovas Daukša, Feliksas Kriaučiūnas, Pranas Mažeika, Leonas Petrauskas, Zenonas Puzinauskas, Pranas Talzūnas, Stasys Šačkus, Juozas Žukas. 1937 m. balandžio 10 d. komandą papildė dar du – Leopoldas Kepalas ir Eugenijus Nikolskis. Tais metais Lietuvos vyrų rinktinė pirmą kartą žaidė Europos čempionate (tai buvo II žemyno čempionatas, vykęs Rygoje). Lietuvos rinktinė laimėjo visas 5 rungtynes (su Italija – 22:20, Estija – 20:15, Egiptu – 21:7, Lenkija – 32:25, vėl su Italija finale – 24:23), tapo Europos čempione ir gavo teisę Lietuvoje rengti III Europos vyrų krepšinio čempionatą. Beje, į II Europos čempionatą Lietuvos rinktinė važiavo be entuziazmo: dar buvo gyvi prisiminimai apie itin skaudų pralaimėjimą latviams 1935 m., be to, 1937 m. jiems buvo pralaimėję draugiškas rungtynes rezultatu 29:41. Būta ir „rizikingų“ naujovių – Rygoje pirmąkart išmėgintos vadinamosios stiklo lentos, tad nuogausta, jog nepratusiems prie jų krepšininkams bus sunku. Be to, kurį laiką abejota, ar leisti čempionate dalyvauti aukštaūgiams krepšininkams, norėta pastaruosius priskirti kitai žaidėjų kategorijai. Vis dėlto visi barjerai buvo sėkmingai įveikti ir į Kauną traukiniu grįžusių krepšininkų laukė džiūgaujanti sirgalių minios. Ypač gražiai jie buvo sutikti Joniškių geležinkelio stotyje ir Kaune. Labiausiai nusipelnę žaidėjai buvo pagerbti valstybiniais

• • •

Lietuvos krepšininkai Čikagoje 1937 m. birželio 25 d. Pirmas iš kairės – S. Šačkus, antras – A. Cenfeldas, trečias – A. Andrusis, toliau – Z. Puzinauskas, L. Baltrūnas, P. Talzūnas, J. Žukas ir F. Kriaučiūnas.

III Europos vyrų krepšinio čempionato iškilmingas atidarymas (1939 m. gegužės 21 d.). Į naujai atidarytą Kauno sporto halę susirinko apie 11 tūkst. sporto entuziastų, o garbės tribūnoje būriavosi ministrai, anuometinis kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis, čempionato globėjas – Respublikos prezidentas A. Smetona, užsienio diplomatai ir kiti aukšti valstybės pareigūnai. (1939 m. birželio 1 d. „Karys“ Nr. 22).

apdovanojimais. Vytauto Didžiojo IV laipsnio ordinu apdovanoti Feliksas Kriaučiūnas ir Stasys Šackus, Vytauto Didžiojo V laipsnio ordinais apdovanoti Pranas Talzūnas ir Jonas Žukas, Vytauto Didžiojo I laipsnio medaliais apdovanoti Leonas Baltrūnas, Zenonas Puzinauskas ir Artūras Andriulis, o Leopoldas Kepalas ir Pranas Mažeika apdovanoti Vytauto didžiojo II laipsnio medaliais. F. Kriaučiūnui, P. Talzūnui, S. Šackui, J. Žukui, L. Baltrūnui, Z. Puzinauskui įteikti Tautinio jaunimo sąjungos „Jaunoji Lietuva“ apdovanojimai.

Krepšininkai buvo pirmieji iš Lietuvos sportininkų, gavusių valstybinius apdovanojimus.

Tai gi trečiasis Europos vyrų krepšinio čempionatas įvyko Kaune 1939 m. gegužės 21–28 d. ką tik pastatytoje Sporto halėje (tai buvo pirmasis Europoje sporto statinys krepšinio varžyboms rengti). Laimėję visas 7 rungtynes (su Latvija – 37:36, Estija – 33:14, Lenkija–46:18, Prancūzija 48:18, Vengrija 79:15, Italija – 41:27, Suomija 112:9), Lietuvos krepšininkai Artūras Andriulis, Leonas Baltrūnas, Vytautas Budriūnas, Juozas Jurgėla, Feliksas Kriaučiūnas, Vytautas Leščinskas, Pranas Lubinas (žaidžiantis treneris ir kapitonas), Pranas Mažeika, Eugenijus Nikolskis, Vytautas Norkus, Leonas Petrauskas, Zenonas Puzinauskas, Mykolas Ruzgys, Mindaugas Šliūpas, antrą kartą tapo Europos čempionais. Lietuvos

rinktinė pirmoji tapo dukart Europos čempione, o abiejuose auksiniuose turnyruose dalyvavo septyni krepšininkai: A. Andriulis, L. Baltrūnas, F. Kriaučiūnas, P. Mažeika, E. Nikolskis, L. Petrauskas ir Z. Puzinauskas.

SSRS okupavus Lietuvą, mūsų krepšinio komandos nebegalėjo dalyvauti oficialiose FIBA rengiamose tarptautinėse varžybose, tad 1941 m. balandžio mėn. Kauno sporto halėje surengtos Baltijos šalių vyrų ir moterų rinktinių varžybos. Lietuvos ir Latvijos krepšinio rinktinių rungtynes žiūrėjo apie 6 000 žiūrovų. Jas laimėjo Lietuvos rinktinė rezultatu 38:33. Joje žaidė ir taškų pelnę: V. Leščinskas (11), Z. Puzinauskas (10), A. Andriulis ir V. Kulakauskas (po 7), S. Mackevičius (3). 1944 m. birželio 8–11 d. Kaune surengtos 10 miestų pajėgiausių Lietuvos vyrų krepšinio komandų varžybos – vadinamasis „dešimtuko“ turnyras. (Jį surengė L. Baltrūnas, žaidęs Lietuvos krepšinio rinktinėje 1937 ir 1939 m. Šiame turnyre karjerą pradėjo vėliau auksiniu penketu praminti Lietuvos krepšininkai Stepas Butautas, Vincas Sercevičius, Justinas Lagunavičius, Vytautas Kulakauskas ir Kazys Petkevičius. Kaune, Kūno kultūros institute (KKI), studijavę jaunuoliai 1946 m. buvo pakviesti į anuomet pajėgiausią Lietuvoje KKI krepšinio komandą, netrukus įsitvirtino startiniame penketuke, buvo pakviesti į „Žalgirio“ komandą, Lietuvos ir SSRS rinktinės, tapo olimpinių žaidinių ir Europos čempionatų prizinininkais, SSRS krepšinio pirmenybių laimėtojais.) Deja, tai buvo paskutinės varžybos, kuriose dalyvavo daug pajėgiausių krepšininkų, tų pačių metų vasarą pasitraukusių į Vakarus (L. Baltrūnas, Z. Puzinauskas, S. Mackevičius, V. Norkus, A. Andriulis) arba ištremtų į Sibirą (S. Šačkus, V. Leščinskas). Vilniuje pirmosios pokario rungtynės įvyko 1944 m. rugpjūčio 13 d. Bernardinų sode – susitiko Vilniaus „Žalgirio“ ir „Dinamo“ komandos. Abiejose komandose žiūrovai išvydo keletą žinomų sportininkų (tarp jų – S. Šačkų, kuris tų pačių metų gruodžio mėnesį buvo pakviestas į naujai sudarytą LSSR krepšinio rinktinę), bet... Prasidėjo kitas Lietuvos krepšinio raidos etapas, kurio apžvalga nebetilptų į žurnalo puslapius. Toliau, kaip ir buvome numatę, plačiau kalbėsime apie kai kurių 1937 m. ir 1939 m. Europos čempionatų dalyvių likimus, jų sąsajas su Lietuvos kariuomene.

Tikėjo, kad iškovotas laimėjimas – ne paskutinis

Pirmas (pagal abėcėlę) iš dešimties 1937 m. Lietuvos rinktinės pagrindinės sudėties žaidėjų – ARTŪRAS ANDRULIS. 1937 m. gegužės 7 dieną jis kartu su komandos draugais iškovojo Europos čempiono vardą II Europos

krepšinio čempionate Latvijoje, Rygoje, o 1939 m. gegužės 28 dieną antrą kartą tapo Europos čempionu III Europos krepšinio čempionate Lietuvoje, Kaune. Beje, svarbiausiose III čempionato rungtyne Lietuva–Latvija, kurias laimėjo Lietuva, pirmąjį kamuolį rungtyne įmetė A. Andrulis, žaidęs starto penketuke.

Jis gimė 1918 m. vasario 13 d. Rygoje. Kaune mokėsi pradžios mokykloje ir 1937 m. baigė „Aušros“ valstybinę gimnaziją, metus dirbo buhalteriu Kauno miesto ligoninių kasoje. 1937 m. rugsėjo 27 d. įstojęs į Karo mokyklą Kaune, pradėjo tarnybą Lietuvos kariuomenėje (tarnavo šios mokyklos 3-iojoje kuopoje). 1940 m. rugpjūčio 19 d. baigęs Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklą (XXI jos laida) jaunesnio leitenanto laipsniu, jis buvo paskirtas į 1-ąjį artilerijos pulką 3-iosios baterijos ugnies būrio vadu. SSSR okupavus Lietuvą ir likviduojant Lietuvos kariuomenę, paskirtas į Raudonosios armijos 618-ąjį artilerijos pulką. 1940 metų spalio mėn. perkeltas į Raudonosios armijos 164-osios pėstininkų diviziono 617-ąjį artilerijos pulką.

Antrojo pasaulinio karo metais gyveno Vilniuje, dirbo Vilniaus apygardos sporto instruktoriumi, studijavo chemiją Vilniaus universiteto Chemijos skyriuje, kur mokėsi 2 semestrus, kol okupacinė vokiečių valdžia uždarė universitetą. 1944 m. vasarą, artėjant Raudonajai armijai, išvažiavo į Vokietiją, 6 mėnesius dirbo priverstinius darbus fabrike iki JAV išvadavimo.

Vėliau studijavo elektrotechniką Vokietijoje Raimstادت universitete, kurį baigęs išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas. Mirė JAV 1991 m. gegužės 18 d., palaidotas El Paso miesto kapinėse, Teksaso valstijoje.

Kaip 1937 m. Europos krepšinio čempionas apdovanotas Vytauto Didžiojo I laipsnio medaliu.

A. Andrulis – 1936–1941 m. Lietuvos krepšinio rinktinės narys (iš viso rinktinėje žaidė apie 30 rungtynių), Lietuvos futbolo rinktinės narys (4 rungtynės rinktinėje), Lietuvos krepšinio čempionas (1935, 1936 m.), tarptautinės kategorijos krepšinio teisėjas (nuo 1939 m.). Iš knygos „XX a. Lietuvos krepšinio legenda“: „Po III-ųjų Europos krepšinio pirmenybių buvo surengtas visuotinis mūsų krepšininkų pagerbimas. Šiose iškilmėse greita gausių sveikinimų ir palinkėjimų Europos čempionų vardu padėkos žodį tarė Artūras Andrulis, kuris, galima sakyti, išpranašavo: „Mes visi žinome, kad laimėjimas yra ne pirmas, ir tikime, kad ne paskutinis...“

Praėjus dvidešimčiai metų po 1939 m. pergalės Kaune, dukart Europos čempionas Artūras Andrulis, gyvendamas Jungtinėse Amerikos Valstijose, gražiai prisiminė tą laiką:

„20 metų – ilgas laiko tarpas ir kartais atrodo, jog visa tai būtų gražaus sapno. Kai sudrausmini mintis ir grįžti atgal, pagalvoji, kad maža valstybė turėjo tokį aikštyną su Kūno kultūros rūmais ir erdvia Hale, be to, teikė geriausias sąlygas krepšininkams ruoštis, tai nėra nenuostabu, kad mes, rinktinėn pašauktieji, jautėmės lyg įpareigoti pakartoti Rygos pergalę. Antrasis Europos pirmenybių laimėjimas įtikino ir dar daugiau sustiprino mūsų sportuoti bandantį jaunimą, parodė, kad sportinėj kovoj galima garbingai ginti Tėvynės garbę prieš kitus. Be to, pakartotinė pergalė brandino mūsų jaunuosius ateities tarptautinio masto pasiekimams, ir ne vien tik krepšinyje.“

Laimingieji III Europos čempionato nugalėtojai. Nr. 8 – A. Andrulis. (ši Bačkaičio nuotrauka paskelbta 1939 m. birželio 8 d. „Karyje“ Nr. 23).

„Lietuva – Litauen – Lithuania – Litva“

II ir III Europos čempionatų nugalėtojas – jaunesnysis leitenantas LEONAS BALTRŪNAS-BALTARAGIS. Kaip rašoma knygoje „Lietuvos kariuomenės karininkai“, jis gimė 1914 m. spalio 20 d. Rygoje. Po to baigė Rygos gimnaziją (Centrinio valstybės archyvo duomenimis – lietuvių vietinę pradžios mokyklą). 1935 m. rugsėjo 15 d. baigęs Karo mokyklą (X aspirantų laidą) atsargos jaunesniojo leitenanto laipsniu, paleistas į pėstininkų specialybės karininkų atsargą (CVA duomenimis, jis tarnavo Karo mokykloje aspirantu 9, 5 ir 4 pėstininkų pulkuose). 1937 m. baigė dvimečius Aukštuosius kūno kultūros kursus Kaune ir dir-

1937 m. gegužės 14 d. Lietuvos krepšininkams pagerbti Valstybės teatre (Kaune) įvyko iškilmingas renginys. Sportininkams įteikti ordinaai, medaliai ir kišeniniai laikrodžiai. Šiuo buvo apdovanotas Leonas Baltrūnas.

bo Aukštesniosios technikos mokyklos kūno kultūros ir karinio rengimo mokytoju (iki 1940 m. spalio 17 d.). Europos krepšinio čempionas (1937 ir 1939 m.), 1940 m. buvo Lietuvos TSR krepšinio rinktinės treneris, o 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, 1948 m. – į Australiją, gyveno Melburne. 1949–1953 m. – Viktorijos valstijos treneris. Dėstė fizinio auklėjimo teoriją Melburno ir kt. universitetuose. Mirė 1993 m. balandžio 20 d. Melburne.

Apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino I laipsnio medaliu (1937 m.).

Lietuvos krepšinio rinktinėje L. Baltrūnas žaidė 17 rungtynių, 1936–1940 m. buvo Lietuvos rinktinės narys. 1950 metais surengė I Australijos lietuvių krepšinio čempionatą.

1955 m. buvo Australijos krepšinio rinktinės treneris.

L. Baltrūnas visuomet didžiavosi, kad 1937 m. sugebėjo pažadinti ir Lietuvos jaunimo, visos visuomenės susidomėjimą sportu, ypač krepšiniu.

„Didžiąją savo gyvenimo dalį skyriau Lietuvos sportui, – sakė jis, – ir giliai širdyje didžiuojuosi tuom, nes sunku patikėti, kad mūsų mažoji Lietuva didžiausiom raidėm buvo reklamuojama didžiųjų valstybių sostinėse. Tik dėl sporto pirmieji dienraščių puslapiai skelbė: LIETUVA – LITAUEN – LITHUANIA – LITVA ir panašiai...“

Iš rinktinės – į nežinią

Trumpai paminėsime kitą Lietuvos rinktinės narį, kuris buvo pakviestas rengtis 1939 m. Europos krepšinio čempionatui ir su visa komanda intensyviai treniravosi, bet nebuvo registruotas, todėl liko be medalio. Tai 1917 metų balandžio 17 dieną Šiaulių apskrities Stačiūnų valsčiuje (vėlesnis administracinis vienetas – Radviliškio valsčius) Jasvilaičių kaime gimęs įvairiapusis sportininkas ARTŪRAS CENFELDAS, kuris 1939 metų rudenį įstojo į Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklą Kaune, baigė du kursus ir tapo kariūnu kandidatu. O anksčiau

Startinis penketukas po pergalingų rungtynių 1937 m. m. čempionate. Centre be uniformos – komandos vadovas A. Jurgelionis. Fone – Lietuvos rinktinė 1939 m.

(1933 metų balandžio 10 dieną) buvo priimtas į Lietuvos šaulių sąjungos 20 Klaipėdos rinktinės 34 Klaipėdos kuopos 2 būrį. Apie NKVD 1941 m. gegužės 23 d. jam padėtą formuoti ir tik 1964 m. lapkritį KGB nutrauktą bylą dėl „antisovietinės“ agitacijos plačiai rašyta „Tremtinyje“ (šių metų rugpjūčio numeryje, žr. <http://www.lpkts.lt/tremtynys.htm>), tad ten pateiktos informacijos nekartosime, juolab, kad papildomos informacijos apie jo tolesnį likimą neturime.

Komandos vadovas

1937 metų Lietuvos vyrų krepšinio rinktinės vadovu pasirengti ir dalyvauti II Europos krepšinio čempionate Rygoje buvo paskirtas atsargos pulkininkas ANTANAS JURGELIONIS. Rinktinė rengėsi čempionatui pirmiausiai Kauno kūno kultūros rūmų salėje, vėliau ir Antano Jurgelionio sodyboje Vilkaviškio apskrityje. Jis sportininkams leido ne tik gyventi pas save, bet ir pasirūpino jų maitinimu, buitimi. Valstybė prisidėjo tuo, kad nupirko sportinę aprangą ir lėšomis kelionei bei pragyvenimui čempionato metu. Po pergalės, dar nenurimus džiaugsmo bangoms, apėmusiems visą šalį, plk. A. Jurgelionis išsakė tokias pranašiškas ir artimas, ir tolesnei mūsų krepšinio ateičiai mintis: „Pergalė nuaidėjo visoje Europoje ir padarys didžiulę ir dabar neįkainojamą propagandą Lietuvai ir jos jaunam sportui. Pagarba lietuviui ir Lietuvai jau įkvėpta. Pagaliau krepšinis, kaip intelektualus žaidimas, yra mums itin priimtinas ir propaguotinas. Čia jame surasime tą tašką, kuriame galėsime ir toliau tarti savo svarų ir stiprų žodį.“

Skelbiama, kad A. Jurgelionis gimė 1894 m. balandžio 14 d. Anikstoje (Latvija), nors vienoje 1932 metų pildytoje jo atestacijoje rašoma: „*Laipsnis, pavardė ir vardas:*

Gydytojas pulkininkas leitenantas Jurgelionis Antanas. *Kokią vietą užima ir nuo kurio laiko: Kariuomenės fiziško auklėjimo inspektorius nuo 1931-05-18. Kada pakeltas į karininko laipsnį: 1920-05-20. Kada pakeltas į turimą laipsnį ir vyresniškumas: 1932-02-13, 1932-01-01, Kada ir kur gimęs: 1896 m. Panemunėly, Rokiškio apskrityje. (?) Mokslo cenzas: bendras: medicinos mokslai Paryžiuje; karinis: Karo medicinos akademija Petrapilyje, Rusija (6 semestrai)“ (duomenys – iš LCVA fondo bylos Nr. 930).*

1916–1918 m. studijavo Sankt Peterburgo karo medicinos akademijoje. Nutrūkus medicinos studijoms Rusijoje, 1918 m. grįžo į Kauną ir įsidarbino Krašto apsaugos departamente. 1920 m. buvo pašauktas į Lietuvos kariuomenę sanitaru. Mūšyje su lenkais 2 pėstininkų pulko sudėtyje ties Kraujalaidžių kaimu, Giedraičių rajone, buvo nesunkiai sužeistas. 1921–1925 m. pasiūstas tęsti medicinos mokslų į Sorbonos universitetą. Jį pagrįstai galime vadinti pirmuoju šalies sporto mokslininku, nes 1925 m. A. Jurgelionis ten parašė daktaro disertaciją. 1926 metais sugrįžo į Lietuvą susižavėjęs profilaktine kūno kultūros reikšme, buvo komandiruotas į aukštusius karininkų kursus ir paskirtas fizinio lavinimo vedėju, kūrė fizinio lavinimo sistemos planą. Nuo 1924 m. apie tai nuolat rašė spaudoje. Kaune pradėjo dirbti Karo sanitarijos valdyboje fizinio lavinimo inspektoriumi. Tuo laiku kapitonas A. Jurgelionis parašė Kūno lavinimo statutą, kuris netrukus buvo įsigaliojo Lietuvos kariuomenėje. 1926–1929 m. vadovavo Lietuvos sporto lygai, koordinavusiai sportinį judėjimą. 1928 m. A. Jurgelionis buvo Lietuvos sportininkų delegacijos vadovas Amsterdamo olimpinėse žaidynėse, taip pat buvo išrinktas į Pasaulinio sporto medicinos gydytojų kongreso organizacinį komitetą.

1929 m. prie Švietimo ministerijos organizavo fizinio auklėjimo referentūrą ir pats buvo referentas. Subūrė Fizinio auklėjimo draugiją, kuri tapo metodiniu centru, paskelbė draugijos įstatus, išleido vadovėlį. Publikavo straipsnius leidiniuose „Lietuvos aidas“, „Karys“, „Kūno kultūra ir sveikta“. 1931–1934 m. leido žurnalą „Fiziškas auklėjimas“. Parengė kūno kultūros įstatymą, patvirtintą 1932 m. A. Jurgelionis subūrė jaunuomenės sąjūdį „Sporūta“, didelį dėmesį skyrusį higienai, mankštai, organizmo grūdinimui ir patriotiniam auklėjimui. 1932 m. pradžioje, tarpininkaujant aistringam Lietuvos sporto rėmėjui, operos primariui Kiprui Petrauskui, inicijavo Kauno miesto sode esančio vasaros teatro pastato pritaikymą sporto reikalams. Salė buvo gerai apšviesta ir apšiltinta, įrengti krepšiai, pradėta treniruotis žiemą – buvo surengtos ir pirmosios žiemos krepšinio varžybos salėje. Jis buvo 1932 m. Los Andželo olimpinų žaidynių žiuri narys.

1932 m. tapo pirmuoju Kūno kultūros rūmų direktoriumi Kaune (Totorių g. 12). Jo rūpesčiu Ažuolyne pastatyti ir 1934 m. atidaryti nauji rūmai. Pats skaitė paskaitas, įkūrė pažangią fiziologijos ir medicinos kontrolės laboratoriją. Nuo 1933 m. buvo Lietuvos prezidento ir ministro pirmininko namų gydytojas. 1936 m. parengė valstybinio kūno kultūros ženklo nuostatus. 1937 m. žiemą surengė Kauno studentų tarpkorporacinį krepšinio turnyrą, skirtą dr. Jurgelionio taurei laimėti. 1938 m. uždarius AKKK, dirbo VDU kūno kultūros katedros vyriausiuoju asistentu. 1939 m. paskirtas Vilniaus apskrities gydytoju. 1939 m. rugsėjo 6 d., norėdamas būti naudingas savo kraštui, A. Jurgelionis, būdamas atsargoje, pasiprašė priimamas į tikrąją karinę tarnybą 1948–1951 m. buvo Respublikinės priešmaliarinės stoties vedėjas, daug prisidėjęs likviduojant maliariją Lietuvoje. 1960–1969 m. dirbo Epidemiologijos, mikrobiologijos ir higienos institute, 1960 m. įkūrė Gerontologijos (medicinos mokslas, tiriantis senėjimo reiškinius ir priežastis) ir geriatrijos (medicinos mokslas, tiriantis senatvės ligas, jų gydymą) skyrių ir jam vadovavo. 1960–1969 m. buvo Gerontologų ir geriatrų mokslinės draugijos, įkurtos jo iniciatyva, pirmininkas. Paskutiniuosius gyvenimo dešimtmečius praleido tyrinėdamas gerontologijos problemas. Išleido knygas: „Kariuomenės fiziškas lavinimas“ (Kaunas, 1929), „Fiziškas lavinimas: paskaitos, skaitytos Vytauto Didžiojo metais kūno lavinimo ir medicinos kontrolės kursuose“ (Kaunas, 1930), „Sporūta: Kūno kultūros rūmų sporto talka“ (Kaunas, 1933), apie 100 jo straipsnių publikuota periodiniuose leidiniuose 1964 m. jam suteiktas Respublikos nusipelnusio gydytojo vardas. Mirė 1976 m. spalio 22 d. Vilniuje.

A. Jurgelionis apdovanotas Vyčio kryžiaus 1-ojo laipsnio (1921 m.), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio (1929 m.) ordinais, Čekoslovakijos „Baltojo liūto“ 5-ojo laipsnio ordinu su kardais (1927 m.) ir Lietuvos Nepriklausomybės 10-ies metų jubiliejaus medaliu (1928 m.).

1995 m. rugpjūčio 3 d. LKKA vestibulyje atidengta memorialinė lenta su bareljefu: „Jurgelionis Antanas (1994–1976), Kūno kultūros rūmų steigėjas (1932) ir direktorius (1932–1934), Aukštųjų kūno kultūros kursų lektorius (1934–1938)“ (skulptorius Algimantas Šlapiakas).

Dalyvavo žygyje į Vilnių

1937 ir 1939 metų Europos čempionas PRANAS MAŽEIKA taip pat buvo Karo mokyklos aspirantas. Kaip rašoma knygoje „Lietuvos kariuomenės karininkai“, jis gimė 1917 m. rugpjūčio 15 d. Belorecke, prie Uralo kalnų, Rusijoje. Atvykęs į Lietuvą 1938 m. birželio 27 d. bai-

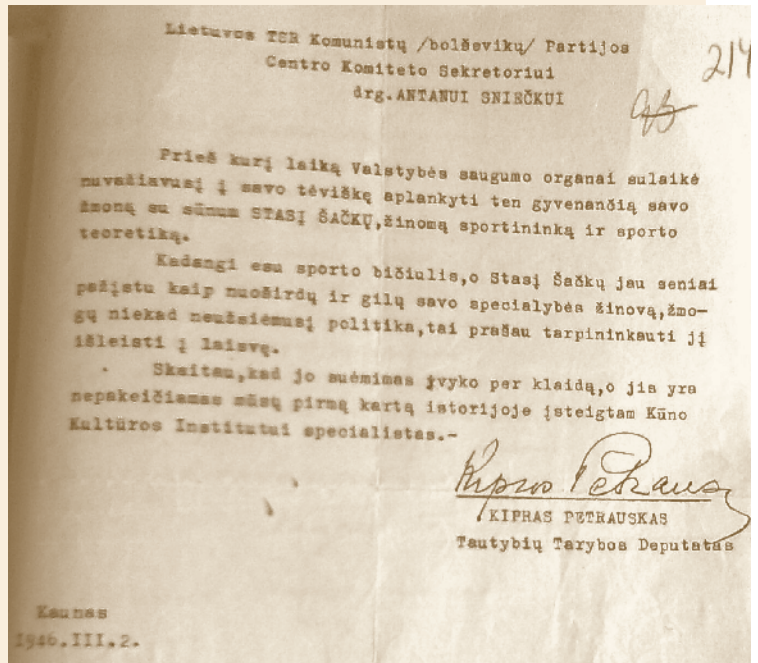

KARYS

Krepšininko S. Šačkauskas atvirukas su autografu.

K. Petrausko laiškas A. Sniečkui.

gė Kauno „Aušros“ berniukų gimnaziją. 1939 m. rugsėjo 18 d. baigus Karo mokyklą (XIV aspirantų laida), jam suteiktas artilerijos atsargos jaunesniojo leitenanto laipsnis, ir jis paliktas karinėje tarnyboje. 1939 m. spalio 27–29 d. su artilerijos pulku dalyvavo žygyje į Vilnių, vėliau paleistas į artilerijos karininkų atsargą. 1939 m. įstojo ir 1944 m. gegužės 3 d. baigė VDU Medicinos fakultetą, įgijo gydytojo kvalifikaciją. 1944 metais pasitraukė į Vakarų, o 1949 m. – į Jungtines Amerikos Valstijas. Išlaikęs medicinos egzaminus, 35 metus dirbo gydytoju. 1985 metais išėjo į pensiją.

Krepšinį pradėjo žaisti 1934 metais „Tauro“ klube, Kaune. 1938 metais Tautinėje olimpiadoje žaidė LFLS komandoje, laimėjusioje sidabro medalius. 1937–1939 metais buvo Lietuvos krepšinio rinktinės narys, 1939 metais – Karo mokyklos krepšinio, futbolo, lengvosios atletikos rinktinių narys.

1989 metais, minint 1939 m. pergalės Europos krepšinio čempionate 50-metį, į Kauno sporto halės aikštelę Pranas Mažeika išbėgo kartu su savo komandos draugais, to meto čempionais: L. Baltrūnu, E. Nikolskiu, V. Norkumi, L. Petrausku, – vedinai P. Lubino.

Po II Europos krepšinio čempionato apdovanotas Vytauto Didžiojo III laipsnio medaliu (1937 m.).

Krašto puolėjas

1936 m. Lietuvos kariuomenėje tarnavo ir NIKOLSKIS EUGENIJUS, žaidęs krepšinį nuo 1936 m. Pakviestas į Lietuvos vyrų rinktinę, 1937 m. Europos čempionate Rygoje ir 1939 m. Europos čempionate Kaune tapo čempionu. Žaidė krašto puolėjo pozicijoje.

Jis buvo ne tik daugkartinis Lietuvos krepšinio čempionas, bet ir 1938 m. Baltijos šalių stalo teniso čempionas. 1939 m. Kaire vykusiose Pasaulio stalo teniso pirmenybėse su Lietuvos vyrų rinktine užėmė komandinę 4-ąją vietą.

E. Nikolskis gimė 1917 m. Archangelske (Rusijoje). Pirmojo pasaulinio karo metais tėvai iš Lietuvos buvo pasitraukę į Rusijos gilumą. 1922 metais E. Nikolskis kartu su tėvais grįžo į Lietuvą. Lankė Kauno jėzuitų gimnaziją, kurią baigė 1936 m. Atlikęs karinę tarnybą dirbo įvairiose Kauno įmonėse. Po Antrojo pasaulinio karo iš Kauno persikėlė į Vilnių – tapo „Spartako“ draugijos stalo teniso treneriu. Buvo paskirtas miesto „Spartako“ draugijos vyriausiuoju treneriu.

Nuo 1953 m. išvyko gyventi į Maskvą. Dirbo „Spartako“ sporto draugijoje.

Šio garsaus krepšininko dukros Svetlanos Prochorovos įsteigta pinigine Eugenijaus Nikolskio premija kasmet skiriama vienam iš geriausių sportininkų, sėkmingai studijuojančiam Vytauto Didžiojo universitete.

Vėliavnešys

Vienu labiausiai prisidėjusių siekiant Lietuvos rinktinės pergalės II Europos vyrų krepšinio čempionate Latvijoje 1937 m. buvo pripažintas STASYS ŠAČKUS. Per parą jam patikėta nešti ir laikyti Lietuvos trispalvę. Dar būdamas gimnazistas S. Šačkus tapo vienu iš pajėgiausių Lietuvos lengvaatlečių. Prieš karą pasiekė penkiakovės, šuolio su kartimi, 110 m barjerinio bėgimo rekordus. Labiausiai pasižymėjo kaip disko metikas. Jis pirmasis įveikė 40 m ribą ir numetė diską beveik 44 m.

(davė pradžią Lietuvos sportininkų pasiekimams šioje sporto šakoje). Dalyvavo lengvosios atletikos varžybose Berlyne, Londone, Čikagoje, Niujorke, Taline, Rygoje. Kaip daugiakovininkas 1934 m. dalyvavo pirmosiose Europos lengvosios atletikos pirmenybėse Italijoje, Turine. S. Šačkus buvo tarp Lietuvos sportininkų, 1937 m. pirmą kartą viešėjusių Amerikoje. Lietuvos tautinėje olimpiadoje 1938 m. jis dalyvavo dvejose lengvosios atletikos rungtyse: 110 m barjeriniame bėgime iškovojo aukso medalį, o rutulio stūmimo sektoriuje – bronzą.

S. Šačkus gimė 1907 m. lapkričio 28 d. Medeliškių kaime, Javaravo valsčiuje, Marijampolės apskrityje. 1928 m. baigė Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją (ją baigė ir Jonas Basanavičius, Vincas Kudirka, kiti žymūs Lietuvos žmonės). Studijavo Lietuvos universitete (nuo 1930 metų – Vytauto Didžiojo universitete) Humanitarinių mokslų fakultete. Kaip gabus sportininkas S. Šačkus gavo Švietimo ministerijos stipendiją ir siuntimą studijuoti Berlyno aukštojoje kūno lavinimo mokykloje. 1934 metais baigė Berlyno Šarlotenburgo vokiečių aukštąją kūno lavinimo mokyklą (mokėsi 6 semestrus) ir sugrįžęs į Kauną tapo Aukštųjų kūno kultūros kursų lektoriumi. Skelbė mokslinius darbus Lietuvos spaudoje. Baigė Karo mokyklą Kaune (X aspirantų laida), 1935 m. rugsėjo 16 d. jam suteiktas atsargos jaunesniojo leitenanto laipsnis. 1935–1938 m. dirbo lektoriumi Kūno kultūros rūmuose. Dalyvavo steigiant Kūno kultūros mokytojų draugiją (1939 m.). 1938–1940 m. buvo Vytauto Didžiojo universiteto Fizinio auklėjimo katedros jaunesnysis asistentas. 1939 m. FIBA (Tarptautinė krepšinio federacija) jam suteikė tarptautinę krepšinio teisėjo kategoriją ir tais pačiais metais jis jau teisėjavo Kaune vykusiame Europos krepšinio čempionate. Buvo Jaunlietuvių sporto organizacijos (JSO) krepšinio komandos narys.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, nuo 1940 m. gruodžio 2 d. dirbo Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Fizinio auklėjimo katedros vedėju. Kilus Vokietijos ir SSSR karui, buvo 1941 metų Birželio sukilimo dalyvis, vėliau tarnavo generolo Povilo Plechavičiaus suburtoje Vietinėje rinktinėje, Mokomojo bataliono Marijampolėje fizinio rengimo instruktoriumi. 194–1943 m. S. Šačkus dirbo Vytauto Didžiojo universiteto Filosofijos fakulteto asistentu. 1944 m. jam pavesta atkurti Vytauto Didžiojo universiteto Kūno kultūros katedrą. 1945 m. rugsėjo 16 d. atkurtame Kauno kūno kultūros institute paskirtas Lengvosios atletikos ir Sportinių žaidimų katedrų vedėju (bet jam tų pareigų eiti neteko, nes 1945 m. sausio 19 d. buvo suimtas). Pagal dokumentų, esančių Lietuvos ypatingajame archyve, baudžiamojoje byloje Nr. P-7218, duomenis jis kaltintas tuo, kad „būdamas priešiška nusiteikęs prieš tarybų valdžią“ 1941 m. birželio mėnesį „organizavo nacionalistinį baltųjų partizanų būrį, kuriam vadovaudamas dalyvavo

atsitraukiančių raudonarmiečių grupių apšaudyme.“ Ir tuo, kad „tarnavo leitenanto pareigose Plechavičiaus armijos štabe ir vedė profašistinę agitaciją gyventojų tarpe“. Trumpai tariant, tąkart S. Šačkui pateikti kaltinimai pagal RTSFSR baudžiamojo kodekso 58-1 „a“ straipsnį. Kalintas Kaune, Marijampolėje. Tačiau neilgai trukus, 1945 m. kovo 27 d., buvo paleistas. 1944 m. rugpjūčio 15 d. dalyvavo steigiant Tauro apygardą, buvo Tauro apygardos štabo narys (slapyvardis – Uosis).

1945 m. spalio 20 d. vėl suimtas, kalintas Vilniuje. Šį kartą už tai, kad buvo „pogrindinės antisovietinės nacionalistinės organizacijos štabo narys, aktyviai dalyvavo jos veikloje“ (duomenys iš Lietuvos ypatingojo archyvo, baudžiamosios bylos Nr. P-32065/3). Nepadėjo nė įtakingų draugų užtarimai (žr. K. Petrausko laišką A. Sniečkui).

Minėtoje Ypatingojo archyvo byloje pateikiamas išrašas iš MVD Karo tribunolo 1946 m. liepos 22 d. nuosprendžio: „*Karinis tribunolas nustatė šiuos faktus: 1945 m. rugpjūčio mėnesį LSSR teritorijoje antisovietiškai nusiteikusių žmonių buvo įkurta pagrindinė karinė-sukilėliška apygarda, pavadinimu „TAURAS“, kuri nusistatė šiuos tikslus: sovietinės valdžios nuvertimas Lietuvoje kariniu būdu; Lietuvos teritorijos atskyrimu nuo Sovietų Sąjungos ir buržuazinės valdžios atstatymu Lietuvoje; be to, „TAURO“ apygarda buvo nusistačiusi uždavinius naikinti sovietų valdžios atstovus, aktyvistus ir partinius darbuotojus. 1945 m. rugpjūčio 15 d. įvykusiame partizanų vadų pasitarime „TAURO“ apygardos vadu buvo paskirtas (vardas Leonas) Taunys (slapyvardis Kovas), mobilizacijos skyriaus vadu S. Šačkus (slapyvardis Uosis).“*

Karo tribunolo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 metams tremties, S. Šačkus buvo išvežtas į lagerį Tiumenės srityje, vėliau kalėjo lageryje Minlage, Komijoje. Nuo 1954 m. gruodžio 8 d. buvo tremtyje Intoje, Komijoje. 1956 m. gegužės 29 d. paleistas.

1957 m. iš Sibiro grįžo į Lietuvą. Gyveno Kaune, dirbo treneriu Aukštojoje sporto meistriškumo mokykloje, Jaunimo sporto mokykloje, teisėjavo lengvosios atletikos varžybose, daug metų vadovavo Kauno miesto lengvosios atletikos federacijai. 1963 m. S. Šačkui suteiktas Lietuvos nusipelnusio trenerio vardas.

Mirė 1985 m. spalio 14 d., palaidotas Karmėlavos kapinėse.

Už suteiktą paramą rengiant publikuojamą medžiagą autoriai dėkoja Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos, Lietuvos ypatingojo archyvo, Lietuvos centrinio archyvo, Panevėžio kraštotyros muziejaus, Vytauto Didžiojo karo muziejaus pareigūnams ir darbuotojams.

Pagal Edvardo Strončiko surinktą medžiagą parengė
JONAS KAZRAGIS

„...Viens, du, trys
 • Įžengia karių būrys.
 • Ant pečių sunki kuprinė,
 • Rankoje – tvirta lazda.
 • Mes žygiuojam po Tėvynę
 • Nepavargstam niekada...“

● KARIAI – PĖSČIŪJŲ ● ŽYGIŲ ENTUZIASTAI

Pėsčiųjų žygio „eXtreme 2x100 k.“ dalyviai prie Raudonės pilies.

Su šia skanduote Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokyklos karių komanda finišavo Kauno rotušėje po pėsčiųjų žygio „eXtreme 2x100 km“ – „Kruvinuoju keliu“. Sėkmingai įveikė tris dienas trukusį žygį maršrutu Kaunas–Jurbarkas–Kaunas, pamiršę žygyje patirtus sunkumus, kupini entuziazmo ir pakilios nuotaikos kariai jau žygio metu aptarė, į kokius dar žygius šiomet patrauks.

Vasarą – karštis, uodai, erkės, žiemą – sniegas, ledas ir šaltis – kas traukia karius leistis į žygius?

„Pirmą kartą išėjau į žygį „Radvilų keliais“ dar 2002 m., – prisiminimais dalinasi Kario lyderio rengimo skyriaus instruktorius vyresnysis seržantas Darius Karpavičius, – pabandžiau ir „užsikrėčiau“ žygeivių liga.“ Darius yra vienas iš seniausiai dalyvaujančių žygiuose „Radvilų keliais“: sėkmingai įveikė 6 žygius, iš kurių 2 *extreme* trasas (2x100 km), yra apdovanotas bronziniu ir sidabrinu žygio „Radvilų keliais“ medaliais. Taip pat dalyvavo ir kituose pėsčiųjų žygiuose – šių metų žiemą organizuotame pėsčiųjų žygyje „Klaipėdos sukilimo da-

lyvių keliais“, pėsčiųjų žygiuose Vokietijoje, Šveicarijoje, misijoje Kosove ir Irake. Lietuvos kariuomenės mokyklos komandos narių teigimu – būtent Darius šios mokyklos karius užkrėtė žygių azartu. Pats žygių entuziastas nuopelnų neprisiima, teigdamas, jog sėkmingam žygiui nepakanka vien ryžto ir valios, ypač svarbi komanda. Per kelerius metus mokykloje susidarė nuolatinė karių komanda, nepraleidžianti nė vieno svarbaus žygio, organizuojamo Lietuvoje.

Kitas žygių entuziastas – Kario lyderio rengimo skyriaus instruktorius vyresnysis seržantas Dainius Vilčinskas – teigia, kad ne žygių skaičius svarbiausia. „Labiausiai įsimena tos akimirkos, kai žinai, jog finišas netoli. Tada, nepaisant nutrintų kojų ir nuovargio, atsiranda papildomų jėgų likusiam atstumui įveikti. Be abejo, svarbu ir komandos draugai, su kuriais leidiesi į žygį. Galiu tik pasidžiaugti, kad Lietuvos kariuomenės mokyklos kariai kartu ne tik tarnauja, bet ir leidžia laisvalaikį (dažniausiai pėsčiųjų žygiai vyksta savaitgaliais).“

Kiekvienas žygis – tam tikra pagarbos atidavimo for-

ma. Šių metų žiemą, sausio mėnesį, organizuotas žygis „Klaipėdos sukilimo dalyvių keliais“ skirtas pagerbti 1923 m. savanorius sukilėlius, atkartojant Klaipėdos sukilimo dalyvių žygį. Žygis „eXtreme 2x100 km“ – „Kruvinuoju keliu“ (maršrutu Kaunas–Jurbarkas–Kaunas), vykęs šių metų birželio–liepos mėn. buvo skirtas garbingoms Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės lietuvių kovoms su kryžiuočiais, vykusioms Panemunės ruože nuo Jurbarko iki Kauno, paminėti. Šių metų vasaros pabaigoje Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomasis pulkas surengė 11-ąjį žygį „Radvilų keliais“, skirtą kunigaikščiui Kristupui Radvilai II atminti.

Karių komanda neapsiriboja žygiais, organizuojama Lietuvoje. Šių metų pavasarį, gegužės mėnesį, per atostogas leidosi į tarptautinį pėsčiųjų žygį Šveicarijoje (2x20 km maršrutu), kuriame dalyvavo beveik 2000 žygeivių iš 25 pasaulio šalių.

„Susipažinome su užsienio šalių kariais – žygių mėgėjais, lankėme miestus, grožėjome gamta ir išbandėme savo jėgas kaip komanda, nes kelionėje geriausiai atsiskleidžia visos žmogaus savybės“, – prisiminimais dalinasi komandos narys kapitonas Viktoras Šimkevičius.

Patarimai pradedantiesiems

Vyr. srž. D. Karpavičius pradedantiesiems patartų pirmajam žygiui pasirinkti trumpiausią atstumą. „Tai galiu pasakyti iš praktikos, nes pirmą žygį pasirinkau *extreme*, – teigia jaunatviško maksimalizmo nestokojantis karys. – Toks pasirinkimas – tikra avantiūra. Nutrintomis kojomis galiausiai įveikęs atstumą maniau, kad tai bus pirmas ir paskutinis žygis mano gyvenime. Kaip šią dieną prisimenu žaizdas ant kojų, po žygio visą savaitę negalėjau normaliai vaikščioti“. Bet žaizdos užgijo ir noras save išbandyti vėl nugalėjo. „Taip pat svarbu pasirinkti tinkamą žygio partnerį, kuris pagelbėtų ištikus nelaimėi. Žygio partneriai turi vienas kitu pasitikėti ir vienas kitą suprasti“, – teikia patarimus karys.

2010 m. išrinktas geriausiu mokyklos instruktoriumi Seržantų rengimo skyriaus vyresnysis instruktorius vyresnysis seržantas Marius Tautvydas taip pat nepraleidžia progos kartu su tarnybos draugais dalyvauti pėsčiųjų žygiuose. Neseniai įsiliejęs į žygeivių gretas karys teigia, kad *extreme* žygiui, kuriam reikia daug geresnio pasirėngimo nei paprastam, turėtume pradėti aktyviai ruoštis bent prieš mėnesį, t. y. kartu su komanda reguliariai pažygiuoti.

Ypač svarbu – pranešioti batai, pleistras kojoms, kojų pudra, vanduo, pirmajai medicininei pagalbai reikalingos priemonės, pagal poreikį – lazdos (palengvina ėjimą, nes sumažina krūvį, tenkantį kelių sąnariams),

Kpt. V. Šimkevičius ir vyr. srž. M. Butkus trasoje Kaunas–Jurbarkas–Kaunas.

apsiaustas nuo lietaus. Labai išvargina ėjimas naktį, dalyvaujant *extreme* žygiuose per parą tenka numigti ne daugiau kaip valandą, norint suspėti laiku įveikti pasirinktą atstumą. Žygiuojant naktį būtina vilkėti liemenę

Trumpa pertraukėlė pasižymint sustojimo punkte.

su atšvaitais, turėti prožektorių. Dalyvaujant žygiuose tiek žiemą, tiek vasarą svarbu turėti atsarginius batus, nepamiršti kojų priežiūros. Žygiuojant svarbu kas keletą valandų sustoti ir pailsėti, pasikeisti kojines, pasistiprinti, dažnai gerti vandenį.

Ir, be abejo, žygiui būtinas psichologinis nusiteikimas, noras pasiekti tikslą – įveikti numatytą maršrutą. „Kas motyvuoja? Draugiškumas ir tarpusavio pagalba, būtent tai ir padeda eiti pirmyn“, – teigia komandos narys kpt. V. Šimkevičius, dalyvaujantis pėsčiųjų žygiuose ne pirmus metus.

Susidarius didesnei žygeivių komandai patartina žygiuoti po du ar tris – tai priklauso nuo kiekvieno dalyvio žygiavimo tempo. Pirmi į susitikimo punktą atėję kariai laukia likusios komandos. „Svarbiausia palaikyti tinkamą tempą, – teigia Vairuotojų rengimo skyriaus instruktorius vyresnysis seržantas Ričardas Jaseliūnas, – ir spėti pasigrožėti Lietuvos gamta bei architektūriniu kultūros paveldu, tuo labiau, kad maršrutas driekėsi Panemune, kurioje pilys ir pilikalniai kyla vieni šalia kitų“, – prisiminė „eXtreme 2x100 km“ žygį maršrutu Kaunas–Jurbarkas–Kaunas.

Išmėginimai

Ko tik nenutinka žygiuojant. Neišvengiama – pūslės ant kojų, nutrynimai, „surakinti“ kojų sąnariai, rečiau – traumas. Karių teigimu, dalyvaujant žygyje Šveicarijo-

je ypač nustebino tai, kad yra nemaža dalis vyresnio amžiaus žmonių, pasiryžusių nueiti atstumą nepaisant ribotų galimybių – viena garbaus amžiaus žygeivė, „su-streikavus“ širdžiai, buvo perduota medikams. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai beveik visą maršrutą nuėjęs žmogus per diplomų įteikimo ceremoniją ima ir neatlaiko – nualpsta.

Patyręs žygeivis vyr. srž. D. Karpavičius niekaip nepamiršta vieno nutikimo: „Pirmą kartą dalyvaujant žygyje „eXtreme 2x100 km“, mano draugui pradėjo smarkiai skaudėti kelį. Na, ką, sustojome viduryje miško, žiūrime, netoli sodyba. Ateina žmogelis, klausia, kas nutiko. Atsinešė kažkokių žolelių, kuriomis ištrynė skaudamą kelį, ir pradėjo su ranka aplink kelį vedžioti. Negalėjom patikėti – skausmas praėjo, ir sėkmingai įveikėme likusius 50 kilometrų“.

Neretai žygiuojančius karius kalbina ir vietiniai gyventojai, klausia, kodėl žygiuojame, kam mums to reikia, siūlo pasivaišinti obuoliais, naminiu sūriu, atsigerti vandens iš šulinio.

Dauguma Lietuvos kariuomenės mokyklos žygeivių komandos narių mėgsta aktyvų poilsį. Vyr. srž. D. Karpavičius ypač pamėgęs baidarių sportą, vyr. srž. M. Butkus – tinklinį, karinę penkiakovę, vyr. srž. R. Jaseliūnas – pažintines keliones, šuolius su parašiotu. Nuolatinis judėjimas, aktyvus laisvalaikio leidimas – tai būdai išlikti sveikiems ir energingiems.

Kpt. INGA KLENAUSKIENĖ

Poilsio metas – galima apžiūrėti inventorių, pūslės ir nuospaudas.

VASAROS SPORTO RENGINIAI

Prabėgusi vasara nešykštėjo azartiškų renginių ne vien kariams, bet ir civiliams. Pasaulio kariškių žaidynių „derlius“ pranoko lūkesčius. Net penki apdovanojimai, iš kurių du – aukso vertės, atiteko mūsų kariams Brazilijoje vykusiose Pasaulio kariškių sporto žaidynėse. Puikiai pasirodė orientavimosi sporto atstovai, iškovoję net 5 medalius. Kaip ir kiekvienais metais į Ruklos mokomąjį pulką suplūdo gausybė žygeivių, pasiryžusių išbandyti savo jėgas, o Kaune Vytauto Didžiojo karo muziejuje įvyko 22-asis NATO šalių šachmatų čempionatas.

■ Aukšas – orientacininkams

Lietuva, Pasaulio kariškių žaidynėse iškovojusi du aukso, vieną sidabro ir du bronzos apdovanojimus, medalių lentelėje užėmė 16-ąją vietą. Žaidynėse dalyvavo daugiau kaip 7 000 sportininkų iš 113 planetos šalių.

Pirmąjį apdovanojimą Lietuvai pelnė Simonas Krėpšta, kuris vidutinėje trasoje tapo žaidynių čempionu. 4,3 km 18 KP trasą jis įveikė per 24 min. 13 sek., antras liko Austrijos atstovas Gernot Kerschbaumer (24 min. 37 sek.), trečias – šveicaras Andreas Kyburz (24 min. 55 sek.). Vilius Aleliūnas ir Donatas Stulgys trasą įveikė vienodu

laiku (26 min. 12 sek.) ir pasidalijo 12-ąją vietą. Darius Sadeckas buvo 49-as, o Vytautas Beliūnas – 119-as.

Dar vienu aukso medaliu pradžiugino Sandra Paužaitė, kuri orientavimosi sporto varžybose iškovojė žaidynių čempionės titulą. Moterys varžėsi 7 km ilgio su 18 kontrolinių punktų trasoje. Sandra Paužaitė distanciją įveikė per 48 min. 48 sek., antra liko Lenkijos sportininkė Wisniewska Hanna (49 min. 6 sek.), trečia – latvė Skrastina Aija (49 min. 36 sek.). Indrė Valaitė (52 min. 24 sek.) užėmė 7 vietą. Ieva Sargautytė užėmė 22 vietą.

Lietuviai savo medalių kolekciją taip pat papildė dar dviem – Lietuvos vyrai ir moterys komandinėje įskaitoje iškovojė bronzos medalius.

Pasaulio kariškių žaidynes orientacininkai tradiciškai užbaigė estafečių varžybomis, kuriose mūsų šalies moterų komanda iškovojo sidabro apdovanojimus. Lietuvos komanda – Ieva Sargautytė, Indrė Valaitė ir Sandra Paužaitė trasoje užtruko 1 val. 56 min. 48 sek. ir nusileido tik čempionėmis tapusioms Estijos sportininkėms (1 val. 50 min. 27 sek.). Bronzos medalius netikėtai iškovojo žaidynių šeimininkės Brazilijos sportininkės (2 val. 7 min. 43 sek.).

Labai nedaug iki apdovanojimų pritrūko ir Lietuvos vyrų komandai, kuri estafečių varžybose užėmė 4-ąją vietą. Vilius Aleliūnas, Donatas Stulgys ir Simonas Krėpšta trasoje užtruko 2 val. 7 min. 20 sek. Nugalėtojai tapo Lenkijos sportininkai (2 val. 2 min. 36 sek.), antri liko šveicarai (2 val. 3 min. 4 sek.), o treči – Estijos orientacininkai (2 val. 3 min. 7 sek.).

Apmaudi nesėkmę sutrukdė mūsų krepšininkams. Puikiai žaidynes pradėję trenerio Mindaugo Kildišiaus vadovaujami sportininkai net penkis kartus iš eilės šventė pergalę, bet krepšinio turnyro ketvirtfinalyje rezultatu 73:85 pralaimėjo Pietų Korėjos krepšininkams ir nepateko į pusfinalį.

■ Nepaprasta šventė

Brazilija – didelių kontrastų šalis. Čia daugeliui atvykusiųjų krito į akis didžiulis skurdas, vyraujantis šalyje, lūšnynai, kuriuose glaudžiasi žmonės. Tačiau, nepaisydami liūdno realybės, šios Pietų Amerikos šalies gyventojai moka džiaugtis ir linksmintis kaip retas visame pasaulyje. Brazilijoje vykusios 5-osios pasaulio kariškių sporto žaidynės – tai antras pagal dydį sporto renginys po olimpiadų žaidynių. Todėl dangų raižė Brazilijos karinių oro pajėgų naikintuvai ir atakos sraigtasparniai,

prieš akis mirgėjo šimtai sambos šokėjų, šeši Brazilijos karinių oro pajėgų orkestrai. Brazilijos prezidentė Dilma Rousseff pasveikino pasaulio kariškius, o geriausias visų laikų pasaulio futbolininkas Pele uždegė žaidynių ugnį Rio de Žaneiro „Botafogo“ stadione. Atidarymo ceremonijoje Lietuvos vėliavą nešė kariškių krepšinio rinktinės treneris – vyresnysis leitenantas Mindaugas Kildišius. Lietuvai žaidynėse atstovavo ne vien orientacininkai ir krepšinio komanda, bet ir dziudo, bokso, orientacinio sporto ir paplūdimio tinklinio atstovai.

Į 5-ąsias pasaulio kariškių sporto žaidynes atvyko daugiau nei 7 tūkst. dalyvių iš daugiau nei 100 pasaulio šalių. Pirmą kartą šios žaidynės, kurios vyksta kas ketverius metus, surengtos 1995 metais Italijoje. Pirmosios Pasaulio kariškių žiemos sporto žaidynės įvyko 2010 metais, taip pat Italijoje.

Pasak Sporto klubo viršininko Valentino Mizgaičio, sportininkai pasirodė puikiai, truputį apmaudu, kad nepasisekė krepšininkams, kurie Pasaulio kariškių čempionatuose yra užėmę tvirtas lyderių pozicijas. Į čempionatą dėl traumos negalėjo vykti tituluota mūsų maratonininkė Rasa Drazdauskaitė, kuri neabejotinai būtų iškovojoji dar vieną medalį: „Noriu padėkoti Vilniaus, Prienų, Kauno ir Alytaus savivaldybėms ir CISM tarybai, parėmusiai mūsų sportininkus, vykusius į šią Pietų Amerikos šalį. Daugelis žmonių važiuo už rėmėjų ar savo pinigais, tačiau kiekvieno jų paramą jautėme ir pripažįstame visos delegacijos indėlių“, – sakė V. Mizgaitis

■ Surengtas vienuoliktasis žygis

„Radvilų keliais“

Rugpjūčio pabaigoje į Ruklos miestelį suvažiuo mišrios žygeivių, panorusių išbandyti jėgas tradiciniame Lietuvos kariuomenės Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomojo pulko žygyje „Radvilų keliais“. Šių metų žygis buvo skirtas Kristupui II Radvilai atminti. Šiais metais dvi dienas žygiuota tokiais atstumais: 2x12 km, 2x22 km, 2x32 km ir 2x42 km. Atidarymo metu žygio svečiams ir dalyviams Ruklos J. Stanislausko pagrindinės mokyklos stadione koncertavo grupės „Thunderdale“ ir „Motus“, taip pat pasirodė Ruklos kultūros centro šokių grupė, meno kolektyvas. Pirmosios žygio dienos vakare, rugpjūčio 27 d., žygio dalyviams taip pat numatyta kultūrinė programa – 19 val. Ruklos mokyklos stadione koncertavo Krašto apsaugos savanorių pajėgų bigbendas ir šokių grupė „Kareiviškas tango“. Rugpjūčio 28 d. apdovanoti visi trasą įveikę dalyviai.

Vienuoliktus metus organizuojamas žygis sutraukia daug norinčių save išbandyti žygeivių. Į Ruklą atvažiuoja ir svečiai iš užsienio bei nemažai civilių. Tradiciškai

daugiausia dalyvių būna iš paties pulko. Šiomet jų sulaukta per 500.

Kiekvieną dieną žygio dalyviams nurodomas laikas, per kurį reikia įveikti atstumą. Tai ne varžybos, kuriose grupės turėtų įveikti atstumą per trumpiausią laiką. Kiekvienas dalyvis gavo informaciją apie žygio maršrutus, pažymėtas poilsiavietes, taip pat vietas, kur galima kreiptis į medikus.

Jauniausiems žygeiviams – 12 metų. Jaunesniems dalyvauti negalima.

Tokie žygiai yra įprasti NATO valstybių kariuomenėse, jie būna susiję su istorinėmis kariuomenės tradicijomis. Panašiuose yra dalyvavę Lietuvos kariuomenės kariai, tarnavę taikos palaikymo misijose Bosnijoje ir Hercegovinoje. Visi žygiuose dalyvavę Lietuvos kariai garbingai įveikė atstumus ir yra apdovanoti tų šalių žygių medaliais ir diplomais.

■ NATO šachmatų čempionatas

Vytauto Didžiojo karo muziejuje Kaune surengtas 22-asis NATO šalių šachmatų čempionatas, į kurį atvyko atstovai iš 14 valstybių: Belgijos, Danijos, Didžiosios Britanijos, Italijos, JAV, Kanados, Lenkijos, Lietuvos, Olandijos, Prancūzijos, Slovėnijos, Turkijos, Vengrijos ir Vokietijos.

Čempionato dalyvius pasveikino ir sėkmės turnyruose žaidėjams palinkėjo Krašto apsaugos ministerijos kancleris Leonardas Bakaitis, Lietuvos Atkuriamojo Seimo pirmininkas, Europos parlamentaras ir Lietuvos šachmatų federacijos garbės pirmininkas Vytautas Lansbergis, laikinai einantis Lietuvos kariuomenės

vado pareigas Sausumos pajėgų vadas generolas majoras Jonas Vytautas Žukas, Tarptautinio karinio šachmatų komiteto pirmininkas atsargos brigados generolas Hendrikas Steffersas.

Kauno įgulos karininkų ramovėje vykusiame čempionate teisėjavo trys nariai: vyriausiasis teisėjas – tarptautinis teisėjas iš Belgijos Lucas Cornetas, teisėjai – nacionalinis teisėjas Algirdas Rauduvė ir šachmatų didmeistris Šarūnas Šulskis.

Pirmą kartą Lietuvoje surengtame NATO šachmatų čempionate krašto apsaugos sistemos komandai atstovavo tarptautinis meistras Vytautas Vaznonis (FIDE ELO 2395), kapitonas Kostas Mačiokas, jaunesnysis eilinis Artūras Voroblievas, eiliniai Diana Pažėrienė, Donatas Mankauskas ir Vladas Lukjanovas.

Savaitę trukusiame čempionate komandos sužaidė po septynias partijas – asmeninėje ir komandinėje įskaitose. Nugalėtoju tapo turkas Kivanas Haznedaroglu, iš 7 taškų surinkęs 6 ir papildomais rodikliais nugalėjęs savo tautietį J. Erturaną. Lietuvis tarptautinės klasės sporto meistras Vytautas Vaznonis užėmė 12-ą vietą, surinkęs 5 taškus, nors 2007-aisiais jis yra laimėjęs analogišką čempionatą Turkijoje. Komandinę įskaitą taip pat laimėjo Turkijos kariškių rinktinė, surinkusi 21 tašką. Turakai tašku aplenkė vokiečius, dviem – danus. Lietuviai pelnė 17 taškų ir užėmė penktą vietą. Pasibaigus pirmenybėms, jų dalyviai sužaidė 11 ratų „žaibo“ turnyrą. Jį laimėjo italas M. Malloni (9 tšk.), antras buvo V. Vaznonis (8,5 tšk.), o trečias – NATO šalių čempionas K. Haznedaroglu (8 tšk.).

Parengė LIJANA CIBULSKIENĖ

G. MAKSIMOVICZ, A. UŽGALIO IR KAM ARCHYVO nuotr.

TARNYBA TĖVYNEI – BE IŠSKAIČIAVIMO

Su pagarba prisimenu savanorius, atėjusius ginti Tėvynės tada, kai niekas nežinojo, kuo toks pasirinkimas gali baigtis. Nors Lietuva jau buvo nepriklausoma valstybė, tačiau sovietinė armija dar šeimininkavo erdviuose teritorijose, karinė technika siuvo gatvėmis. Savanoriai buvo skirtingi žmonės, kiekvienas su savo įsitikinimais, patirtimi, ydomis. Tačiau visus vienijo tas pats jausmas – meilė Tėvynei ir patriotizmas. Dauguma aukojo viską – net šeimas ir savo kuklias santaupas, buvo pasiryžę ginti šalį bet kuria kaina. Jie už tai negavo jokio atlygio, jo ir neprašė. Tai buvo laikas, kada kiekvienas galėjo rinktis, kaip jam elgtis, – likti neutraliam ir stebėti, kuo viskas baigsis, stoti į savanorių gretas, o gal paremti kolaborantus? Tiems, kurie rinkosi tarnybą SKAT (Savanoriška krašto apsaugos tarnyba), apsispręsti buvo lengva, nes dauguma tik laukė, kada ateis tas laikas, kai galės prisidėti įtvirtinant Nepriklausomybę.

Kalbu apie tą periodą, kuris buvo kupinas lemtingų įvykių – 1991–1993 metus. Pats esu kai kurių įvykių liudininkas ir dalyvis, tad esu susidūręs su dviprasmišku tarnybos tuo lemtingu laikotarpiu vertinimu ir šiandien. Įsivyravęs biurokratinis požiūris į daugelį dalykų nebeleidžia objektyviai vertinti aplinkybių, kuriomis daugelis karių atliktų darbų paverčiami bereikšmiai. Pavyzdžiui, tuo metu įvykiai retai buvo fiksuojami dokumentuose ir dalyvavimą vienoje ar kitoje akcijoje įrodyti yra sunku. Aš atėjau į savanorius 1991 metais birželio 18 dieną. Nuo prašymo pateikimo dienos prasidėjo tarnyba *de facto*, nors dar nebuvo davęs priesaikos. Pamenu pirmąją užduotį – saugojome kryžių Vytauto prospekte. Buvo manoma, kad jį rengėsi susprogdinti desantininkai. Tą naktį kamuolinis žaibas taip trinktelėjo mums virš galvų, kad manėme, jog ataka prasidėjo. Naktį lijo, po trenksmo tik pabiro šakos ant mašinos stogo... Per rugpjūčio pučą Maskvoje gavau įsakymą sėdėti namie prie telefono ir laukti tolesnių nurodymų. Taip ir dariau. Nieko reikšmingo? Taip. Bet vykdžiau įsakymą, visi tuomet buvome įvykių sūkurėje. 1992 metais papūtė nauji vėjai – pradėjome kontroliuoti Tarybinės armijos transporto judėjimą keliuose. Neapsieita be nuotykių. Man pačiam teko šaudyti virš galvų sovietų kariams, suabejojusiems, ar verta sustoti savanorių kontrolės poste. 1993 metais rugsėjo 1 dienos rytą mano būrys išlydėjo paskutinius desantininkų sunkvežimius iš Kauno, Juozapavičiaus prospekto kareivinių...

Tebetarnauju kariuomenėje. Tuo didžiuojuosi. Tai garbinga profesija.

Nuo idealistinių pasamprotavimų pereisiu prie „buitiškesnių“ dalykų. Jau keleri metai neduoda ramybės vienas klausimas. Kodėl man, dar spėjusiam patarnauti Tarybinėje armijoje, į stažą įskaitomas tas dvejų metų priverstinės tarnybos svetimai valstybei periodas, o tarnyba KAS sistemoje su visomis pasekmėmis 1991–1993 metais (iki svetimos kariuomenės išvedimo) tampa mažiau reikšminga? Pasakyčiau dar daugiau. Manau, kad yra ne vienas karys, atėjęs į KAS jau po Tarybinės armijos išvedimo, iki tol joje tarnavęs profesionalu – karininku arba praporščiku. Jiems stažas skaičiuojamas, nors mes buvome skirtingose barikadų pusėse. Susidaro keistoka situacija.

Prieš dvejus metus man nuspręsta neįteikti savanorio kūrėjo medalio. Išaiškinta buvo paprastai – aš neprisiečiau iki rugpjūčio pučo. Nieko baisaus, žinoma. Ne dėl medalių ėjome ginti šalies. Buvome panašūs į pokario partizanus, kurie ėjo į nežinią, nesitikėdami atlygio – veikiausiai mirties. Bet yra svarbus kitas aspektas – biurokratinis požiūris į savanorį. Jis skaudina net ir tvirtus, pasiryžusius žmones, nors jie to niekada neparodo. Mano atvejis įdomus tuo, kad aš atėjau tarnauti 1991 metų birželio 18 dieną, bet priesaiką daviau tik tų pačių metų lapkričio 23-iąją. Taip įvyko dėl to, kad priesaikos būdavo duodamos per didžiąsias šventes, tad man anuomet teko tokios šventės palaukti. Tarp šių dviejų datų jau buvau šaukiamas vykdyti savanorių užduočių. Pralinksmino dar vienas dalykas, kai man buvo pasakyta, kad jei noriu būti apdovanotas, man reikia susirasti bent kelis liudininkus. Tai žemina – aš turiu pats pasistengti, kad gaučiau medalį? Išeina, kaip tam šuniui, kuris pats sau uodegą kelia...

Šiuo savo laišku norėjau atkreipti dėmesį į problemą, kuri, mano nuomone, yra labai svarbi moralės prasme. Manau, kad tarnyba Tėvynei yra kilniausias tikslas, kurį tiek valstybės vadovai tiek ir kiti, ypač kariai, turi gerbti ir puoselėti. Tarnyba nuo pirmųjų žaliaraiščių būrių atsiradimo iki Tarybinės armijos išvedimo turėtų būti vertinama kaip tikroji tarnyba visiems, net ir neetatiniais savanoriais, kurie plikomis rankomis, ginkluoti iš partizanų bunkerų iškastais, sportiniais ir medžiokliniais šautuvais, Molotovo kokteiliais stovėjo postuose, laukdami lemtingojo momento.

SAVIŽUDYBIŲ PREVENCIJA: PADARYKIME DAUGIAU NEI PER MAŽAI

Per pusę metų Lietuvos kariuomenėje nusižudė 4 kariai (amžius – 25–42 metai).

Kaip galima užkirsti kelią savižudybėms ir pagelbėti apie tai galvojantiems žmonėms?

Konsultuoja KMT Visuomenės psichikos sveikatos priežiūros skyriaus viršininkė, gydytoja psichiatrė ir psichoterapeutė KPT. DAIVA MOROZIVIENĖ.

Kodėl?

Kai miršta žmogus, labai dažnai kyla klausimas: „Kodėl?“ Kai žmogus nusižudo, tas „Kodėl?“ tampa dar aktualesniu visiems likusiems gyventi: šeimai, draugams, bendradarbiams, kaimynams... Ir nors dažniausiai yra įvardijama kokia nors labiausiai tikėtina savižudybės priežastis, paprastai ji nėra vienintelė.

Tokį destruktivų veiksmą dažniausiai lemia genetiinių (polinkis žudyti tarp kraujo giminių, paveldimos ligos, pavyzdžiui, šizofrenija), biologinių (depresija), psichologinių (gyvenimo krizė, vienišumas), kultūrinių ir aplinkos (bedarbystė, finansinės problemos, religinės nuostatos) veiksnių visuma. Todėl neįmanoma paaiškinti, kodėl vienas žmogus žudosi, o kitas, atsidūręs, rodos, dar sunkesnėje padėtyje, to nedaro.

Požymiai, į kuriuos svarbu atkreipti dėmesį

Savižudybė neįvyksta staiga, nors nusižudžiusiojo artimiesiems šis jo veiksmas beveik visada būna netikėtas. Savižudybę galima apibūdinti kaip procesą, kurio metu žmogui didėja emocinis skausmas, atsiranda jausmų ir minčių sumaištis ir darosi vis sunkiau išspręsti gyvenimiškas problemas. Tai gali trukti keletą metų. Prasideda pasyviomis mintimis apie savižudybę, kurios virsta ketinimais, kai imama siekti mirties, apgalvojamos savižudybės situacijos, sukuriamas konkretus planas ir pradeda ruošti įvykdyti šį sumanymą. Esant tokiai

situacijai, gali užtekti menkutes priežasties, „paskutinio lašo“ ir žmogus nusižudo.

Nors ne visi savižudybės atvejai nuspėjami, daugelį iš jų galima įtarti. Efektyviausias būdas išvengti artimųjų savižudybės – išmokti pastebėti pavojaus ženklus, tinkamai juos įvertinti ir priimti teisingą sprendimą.

Kalba apie mirtį. Beveik pusė besirengiančių nusižudyti žmonių tiesiogiai informuoja aplinkinius apie savo apsisprendimą: „pasikarsiu ir viskas bus baigta“, „geriau numirsiu“ ir panašiai.

Ruošiasi išeiti. Kitas būdas, kuriuo savižudžiai signalizuoja apie pasirengimą išeiti iš gyvenimo, – atsisveikinimo laišku rašymas, skolų gražinimas, svarbiausių darbų užbaigimas, savižudybės įrankių įsigijimas (pvz., vaistų) ir t. t.

Nustoja bendrauti. Kai buvę komunikabilūs žmonės atsiriboja nuo kitų, nebenori bendrauti, atsiranda „sienos“ simptomas (žmogus žiūri į sieną, nekrepdamas dėmesio į aplinką) – tai gali pranašauti gresiančią savižudybę.

Tačiau požymių sąrašo, į kurį pažiūrėję tiksliai nustatytume savižudybės grėsmę, nėra. Jautrus požiūris į šalia esantį žmogų, sugebėjimas jį išklausti ir išgirsti, ypač išgirsti, ir, be abejonės, širdies balsas, tai priemonės, kurios gali padėti įtarti artėjančią nelaimę ir užbėgti jai už akių. Netiesa, kad tas, kuris ketina nusižudyti, būtinai tai padarys. Suicidinių minčių gali kilti iš naujo, bet jos nėra nuolatinės ir kai kuriems niekada nepasikartoja.

Jeigu kilo įtarimas

Klausinėkite. Jei įtariate, kad žmogus ketina nusižudyti, paklauskite jo apie tai tiesiai, pvz., ar turi planą baigti gyvenimą? Išsiaiškinkite, kokia savižudybės rizika, pvz., ar turi įrankį tai padaryti? Kada planuojate tai padaryti?

Nepalikite vieno. Jei žmogus yra parengęs konkretų planą, turi priemonių jam realizuoti ir ketina veikti nedelsdamas: nepalikite jo vieno; kalbėkite su juo; atsargiai pašalinkite savižudybės priemonę; laimėkite laiko, kol pavyks susitarti; ieškokite pagalbos.

Ieškokite pagalbos. Jei žmogus turi planų, bet dar nepasirengęs tuojau pat nusižudyti: pasiūlykite emocinę pagalbą; išgaukite pažadą nesižudyti nepakalbėjus su sveikatos priežiūros darbuotojais; užregistruokite šį asmenį pas psichiatrą; susisieki su jo šeima, draugais, bendradarbiais, pasitelkite juos į pagalbą.

Nebūkite abejingi. Neignoruo kime susidariusių aplinkybių ir nemenkinkime problemos. Geriau padarykite daugiau, nei per mažai. Būkite atsakingi už šalia esančius žmones.

Anoniminiai psichologinės pagalbos telefonai

Karo medicinos tarnybos nemokama karių psichologinės pagalbos linija – 800 70 123.

- Tinklapyje www.lietuvsokairuomene.lt spauskite nuorodą „Psichologinė parama“ ir siųskite laiškus adresu psichologai@mil.lt.
- Jaunimo psichologinės paramos centro telefonas – **8 640 51 555**.
- Galima skambinti per skaiپą, paspaudus nuorodą www.jppc.lt. (konsultuojama darbo dienomis 16–20 val., šeštadieniais 12–16 val.), el. paštas info@krizesiveikimas.lt.

NEEILINĖS VE

Stanislovo ir Halinos nuotrauka, daryta po vestuvių, 1939 m. rugsėjis.

Atsargos mjr. Stanislovo Zaikausko vestuvės 1940 m. buvo skubios ir be didelių iškilmių, nes prasidėjo karas, o štai 70-ąsias vedybų metines paminėjo iškilmingai – pasveikino net pati prezidentė. Karo medikė kpt. Ramutė Vaičaitienė sidabrinėms vestuvėms paradinę uniformą taip pat pasirinko ne veltui – ji suderino senąsias ir moderniąsias vestuvių metinių minėjimo tradicijas.

STUVIŲ METINĖS: KAI ŠVENČIA KARININKAI

70-ąjį Palaimintųjų vedybų jubiliejų Zaikauskai minėjo šv. Ignoto bažnyčioje

Ypatingas vakaras Raseinių karininkų ramovėje

1939 m., 2-asis artilerijos pulkas Raseiniuose, Karininkų ramovėje. Gyvenimas verda: keli karininkai užkandžiauja, du kapitonai prie staliuko šalia lango žaidžia šachmatais, pro duris ką tik įžengė majoras su gražuole žmona, pasipuošusia balta nėriniuota suknele. Artėja didžiausia vakaro pramoga – šokiai. Šįkart jie bus ypatingi – į pulką paskirti 8 nauji karininkai, tarp jų ir ką tik Karo mokyklą baigęs jaunesnysis leitenantas Stanislovas Zaikauskas.

„Draugavau su viena karininkų šeima – ir mane tuokart pasivadino kartu į Karininkų ramovę pašokti. Žinojome, kad į Raseinius paskyrė naujų karininkų, ponios karininkų žmonos plepėjo, kad nieko gero, tik gal iš

kokių keturių galima išsirinkti... Buvo du gražūs – Stanislovas ir toks Julius, bet man labiausiai patiko Staselis“, – pasakojo Halina Zaikauskienė, anuomet Matusevičiūtė. „Pirmas įspūdis – labai nepatiko jos suknelė su mezginiais ant krūtinės, dengė visus privalumus. Bet paskui pradėjo patikti ir visus metus su Halyte draugavome“, – prisiminimais dalinosi Stanislovas.

Staseliu ir Halyte abu 100 metų link artėjantys su tuoktinais meiliai vienas kitą vadina nuolat, o pasakodami savo gyvenimo istoriją, kartais švelniai pasibara: „gal tu šito jau nepasakok“. Nors meilus poros tarpusavio bendravimas po 70 metų šiek tiek stebina, bet ar gali būti kitaip, kai Zaikauskų santuoka atlaikė karą, 10 metų katorgą Vorkutoje ir sovietmečio vargus. Net ir pačios jų vestuvės buvo nepaprastos – „su ekstrymu“, kaip pasakytume šiais laikais.

Sidabrinių vestuvių nuotrauka.

Vedybos – su dalinio vado leidimu

Halytės ir Staselio draugystė Raseiniuose tęsėsi beveik metus, tačiau Lietuvoje prasidėjo 1940-ųjų košmarai. „Kai sovietai pareikalavo, kad Lietuva įsileistų Raudonosios armijos karinius dalinius, mūsų pulką kėlė į Pabradę, kareivines užėmė rusai. Pradėjome krauti daiktus į traukinį, netrukus turėjome išvykti žygio tvarka su arkliais ir patrankomis. Halytė vis šnekėjo: „Oi, Staseli, išvažiuosi, pamirši mane...“ Tuo metu jau buvau padavęs prašymą vesti – tuomet Lietuvos kariuomenėje buvo tokia tvarka, kad norint susituokti reikėjo gauti vado leidimą. Karininkų žmonos turėdavo atitikti tam tikrus reikalavimus, svarbiausia, kad turėtų bent vidurinį išsilavinimą, be to, rinkdavo duomenis apie jų elgesį“, – pasakojo atsargos majoras.

Atsakymo dėl jaunojo leitenanto širdies reikalų iš vadovybės vis nebuvo, o sumaištis okupuotoje Lietuvoje vis daugėjo. „Kaip tik į Tytuvėnus atvažiavo pulko vadas, nuvykau su juo susitikti. Šalia jo kabinete buvo ir rusas komisaras, kuris, išgirdęs mano prašymą, iš karto pasakė – „gerai, ženykis, pas mus nereikia jokių leidimų tokiems dalykams“. Ir davė 3 dienas atostogų, – pasakoją Stasys. – Grįžau į Raseinius, tą pačią dieną su Halyte nuėjome į valsčių, susirašėme, vakare paėmėme šliubą bažnyčioje, tėvai greitosiomis suruošė kuklią vakarienę. Tai buvo 1940 m. rugsėjo 14 diena.“

Auksinės vestuves
Zaikauskai šventė
Vilniaus katedroje
bazilikoje, Mišias laikė
monsinjoras Kazimieras
Vasiliauskas.

Jaunoji Zaikauskų šeima išvyko į Vilniaus kraštą. Halina sostinėje gavo darbą banke, nes mokėjo rusų ir lenkų kalbas, o Stanislovas tęsė tarnybą kariuomenėje Pabradėje – ten jau šeiminkavo raudonieji, o politrukai skaitė propagandines paskaitas apie Sovietų Rusiją – „plovė smegenis“, šių laikų žodžiais tariant. Stanislovas bandė atsistatydinti iš kariuomenės, bet jo prašymo nepriėmė, todėl, kaip pats pasakojo, ėmė veikti kitaip: vėluoti, simuliuoti ir erzinti politruką – vis paklausdavau ko nors nemalonaus, pvz., jūs giriate Tarybinę armiją, o kodėl pablogėjo Lietuvos karininkų maitinimas jums atėjus?

Pro akis nepraslydo ir sovietinių karininkų žmonos. „Pradėjo rusai su žmonomis važiuoti, o jos prastai atrodė – perkelinėm suknelėm, raudonom beretėm, tiesiog gaila žiūrėti. Nėra ką lyginti su Lietuvos karininkų žmonomis, kurios buvo kaip pavyzdys – mokytos, gražiai apsirengusios. Paklausiau, kodėl jų žmonos tokios? Tai politrukas tik kažką numykė... Paskutinė paskaita buvo apie tai, kad Vakaruose žmonės badauja, o Lietuvoje sovietams „padedant“ – viskas gerai. Tada paklausiau, o kodėl į Lietuvą važiuoja vagonai su rusiškai užrašais „badaujančiai Lietuvai“ (apie tokį dalyką buvau girdėjęs iš pažįstamų traukinyje)? Mane iš karto nuvedė pas saugumietį ir po pokalbio su juos mano tarnyba kariuomenėje baigėsi – atleido“, – pasakojo ats. mjr. Stanislovas Zaikauskas.

Didieji trėmimai: Halytė laukiasi, negi išveš?

Toliau Zaikauskų šeimos gyvenimui įtaką darė neramūs politiniai įvykiai Lietuvoje. Stanislovas įsidarbino Statistikos valdyboje ir su žmona išvyko gyventi į Kretingą. Netrukus Halina ėmė lauktis pirmojo vaikelio. 1941 m. birželio viduryje Stanislovas darbo reikalais išvyko į Vilnių. „Atsikeliu ryte eiti į valdybą, matau – gatvės tuščios, važiuoja palutarkos, jose kareiviai su šautuvais ir žmonės su ryšuliais. Sutikęs pažįstamą mokytoją paklausiau, kas čia dedasi, paaiškino, kad žmonės veža į Sibirą. Aš išsigandau, kad mano Halytė išveš, tiesiai į stotį nulėčiau – neberūpėjo tas susirinkimas. Atvažiuoju į Raseinius, o jos nėra namie. Laimė, buvo pas mūsų draugus. Tąkart neišvežė, nors vėliau sužinojau, kad buvome abu antruose sąrašuose, bet netrukus užėjo vokiečiai, taip ir liko. Vokiečiams užėmus Kretingą po kelių dienų kažkas uždegė žydų sinagogą, dėl to supleškėjo beveik pusė miesto. Po to labai sunkus gyvenimas buvo, nes sudegė daug namų ir maisto produktų, gatvėmis net cukraus upeliukai tekėjo, mat nuo karščio išsilydė sandėlyje laikytos atsargos.“

Vokiečių okupacijos metus Zaikauskai praleido Kre-

Ramutės ir Kęstučio Vaičiaičių vestuvės.

tingoje, pora susilaukė pirmosios dukrelės Margaritos, Stanislovas dirbo nekilnojamo turto bendrovėje, kuri administravo nacionalizuotus namus, ir dalyvavo rezistencinėje veikloje. „Organizavome partizaninį judėjimą Kretingoje, buvau vado pavaduotojas, rinkome ginklus, vokiečiai norėjo steigti savisaugos dalinius, kad kariautų už juos, agitavome žmones, kad į juos neitų, platinome spaudą – „Nepriklausomą Lietuvą“, „Laisvę“. Kai rusai vėl užėmė Kretingą, teko greitai bėgti iš ten“, – pasakojo atsargos majoras.

Prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai Stanislovas grįžo į Trakus, gimtąsias apylinkes, partizanavo, vieno susidūrimo su sribais metu gavo kulką į šlaunį, bet išsigydė, slapstėsi pas gerus žmones, o kulką šlaunikaukyje turi iki šiol, sako, ji visai netrukdomi gyventi. Po nelaimingo įvykio, tarpininkaujant žmonos motinai, Stanislovas persikėlė į Raseinių apylinkes, ten pavyko įsidar-

binti mokykloje, bet ramus gyvenimas tęsėsi neilgai – jį išaiškino Kretingos NKVD. „Atvažiuo karininkas su 4 kariais, mane pėsčiomis iš Raseinių nusivarė į Kretingą. Sako, tave visi čia pažįsta, mes tave suvesim su vietos partizanais, tu vykdysi mūsų nurodymus. Pasakiau: „Ne, brolyčiai, to nebus“. Mane tardė ir tardė, paskui į Klaipėdos kalėjimą išvežė, vėliau į Kauną, o galiausiai patekau į Lukiškės, ten beveik metus prabuvau, kol rudenį mane nuteisė 15 metų katargos. 1947 m. birželį išvežė į Vorkutą, tremtyje, dirbdamas anglies kasyklose, išbuva 10 metų“, – savo nepaprastą gyvenimo istoriją dėstė atsargos majoras.

Vestuvių jubiliejai: 50, 60 ir 70 metų kartu

Kol Stanislovas buvo Sibire, jį 3 kartus aplankė Halina, o 1956 m., jam grįžus iš tremties, pora vėl apsigyveno

Kpt. R. Vaičaitienė sidabrinių vestuvių jubiliejui pasirinko paradinę uniformą, o vestuvės vyko derinant senas ir naujas tradicijas.

kartu, po poros metų susilaukė jaunėlės dukters Vilnelės. Šiuo metu Zaikauskai turi du anūkus, o neseniai sulaukė ir proanūkio Džiugo.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę valdžia Stanislovui ne tik grąžino karinį laipsnį, bet ir pakėlė jį į kapitonus, o vėliau į majorus. Jau nepriklausomoje Lietuvoje Staselis ir Halytė atšventė ir didžiuosius vestuvių jubiliejus. Auksinių vestuvių (50 metų kartu) proga santuoką Vilniaus arkikatedroje palaimino monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, pora pasipuošė gintariniais žiedais, kuriuos šiai progai sukūrė Stanislovo draugas prof. F. Daukantas iš Dailės akademijos. Per savo deimantines vestuves (60 metų) Zaikauskai dalyvavo iškilmingoje ceremonijoje Rotušėje, kur juos ir dar kelias poras pasveikino tuometinis meras, arba, kaip sako Stanislovas, burmistras, – R. Paksas.

Pernai rugsėjį pora atšventė ypatingą jubiliejų – 70-ąsias vestuvių metines, kurių sulaukia reta sutuoktinių pora, o jiems suteiktas Palaimintųjų vardas, nes tokios progos sulaukiama tik iš Dievo palaimos. Zaikauskų dukra Vilnelė sakė ieškosianti archyve duomenų, ar Lietuvoje dar yra porų, kartu išgyvenusių 70 metų, – visko gali būti, kad Stanislovas ir Halina yra vieninteliai tokie laimingieji. Šia ypatinga proga sutuoktinius Šv. Ignoto bažnyčioje palaimino karo kapelionas Remigijus Butkevičius, o draugai ir artimieji sakė gražiausius žodžius. „Labai nustebau, kai pradėjo skaityti prezidentės kalbą, „iš kur jis sužinojo?“ – pagalvojau“, – šypsodamasis iškilmes prisiminė Stanislovas. O Halytė, pasakodama apie vestuvių jubiliejus, net susigraudina, kaip jie buvo taip gražiai pagerbti ir linkėjo, kad visoms pasisektų gauti tokį gerą vyrą, kaip jos Staselis.

Dabar Prezidentės Dalios Grybauskaitės ir kariuomenės vado gen. ltn. A. Pociaus sveikinimo raštai Zaikauskams 70-ųjų vedybų metinių proga kaba garbingose vietose poros kambaryje. Juos jie mielai parodo užsukantiems svečiams, kaip ir daugybę muzikos instrumentų, kuriais visą gyvenimą muzikavo Staselis: armoniką, mandoliną, smuiką, vargonėlius, bandžą (dar keli, sakė, yra paslėpti spintoje). Tiesa, atsargos majoras Stanislovas Zaikauskas šiais instrumentais jau nebegroja – pirštai nebeklauso, tačiau mane išlydi lūpine armonikėle vinguriuodamas linksmą tarpukario laikų melodiją. Gal net tą pačią, kurią grodavo savo Halytei Raseiniuose prie Dubysos, pirmaisiais jų pažinties metais.

Kaip galima taip ilgai ištvirti santuokoje?

Šis nuoširdus vienos merginos klausimas turbūt labiausiai pralinksmino Karo medicinos tarnybos svei-

katos psichologė dr. kpt. Ramutė Vaičaitienė per jos sidabrinės vestuves. „Su vyru Kęstučiu net nepajutome, kaip tie 25 metai prabėgo auginant 3 sūnus – Vytautą, Algirdą ir Žygimantą, kuriant namus, bendraujant su giminėmis ir draugais, įsitvirtinant darbinėje veikloje – per tuos metus ir mokslus nemažus pasiekiau, ir misijose dalyvavau, – pasakojo karininkė. – Ir tik kai vaikai užaugo, atsirado daugiau laiko ir galimybių skirti vienas kitam, tad po 25 metų kartu norisi atgaivinti jausmus, pasidžiaugti, pažvelgti vienam į kitą brandesniu žvilgsniu, dėkojant už tai, kad kantriai buvo šalia. Vis prisime nu vyro giminių žodžius: „Jums abiem pasisekė“, jam, kad gavo darbščią žmoną, o man – kad gavau ramų, tylų vyrą. Iš tiesų vienas kitą labai papildome.“

Prieš 25 metus Ramutė ir Kęstutis vestuves atšoko Kaune, bet dabar gyvena Vilniuje, todėl savo sidabrinės vestuves šventė sostinėje. „Labiausiai patiko sveikinimo kalba Centriniam metrikacijos biure, ji buvo visai negirdėta, ir nors sveikintojos veide buvo matyti nuovargio ženklai, vis dėlto žodžiai buvo asmeniškai – paminėti užaugintų vaikų vardai, buvo labai malonu vėl pasikeisti žiedais, pasirašyti savivaldybės duotame garbes rašte. Po to važiovome prie Užupio tiltelio, kur prikabinome graviruotą spyną su mūsų inicialais RK. Til-

tas simbolizuoja perėjimą į naują etapą, kuris iš tikrųjų atsiveria, kai vaikai suauga, kai gali su jais kartu sportuoti, keliauti, bendrauti, stebėti jų ryškėjančius talentus. O spyna tarsi sustiprina ryžtą toliau padėti vienas kitam, kurti bendrus laisvalaikio planus, puoselėti dar neatsiskleidusius gabumus“, – apie sidabrinę vestuvių tradicijas pasakojo Ramutė.

Pora ant Užupio tilto užrakinė spyną, kuri tarsi sustiprina ryžtą toliau padėti vienas kitam ir kurti bendrus planus.

20-ųjų vestuvių metinių proga fotografija su visa šeima.

Sidabrinių vestuvių proga Vaičiaičių santuoką palaimino karo kapelionai Šv. Ignoto bažnyčioje. „Ten lankomės dažnai – labai gera bažnyčios aura, ko gero, čia didžiausias nuopelnas abiejų aktyviausių kapelionų (R. Venckaus ir R. Butkevičiaus), kurie artimai bendrauja su visais, paspaudžia ranką linkėdami ramybės. Kapelionas Remigijus Butkevičius palaikė mintį per sidabrines vestuves atvykti į bažnyčią šv. padėkos Mišioms, nes tik dėkodamas likimui už dovanas, jas iš tikrųjų sąmoningai priimi, ir tai teikia dvigubą džiaugsmą. Per mišias pasakyti labai gražūs kunigo žodžiai sujaukino ir net išspaudė ašarą“, – prisiminė karininkė.

Kaip ir kodėl verta surengti šventę sau ir kitiems?

Jeigu kalbėtume apie moteris, vienas svarbiausių klausimų rengiantis vestuvių ir jų metinių iškilimėms – kuo apsirengti? Kpt. Ramutė Vaičaitienė pasirinko ne atsitiktinį rūbą, o karinę paradinę uniformą. „Dar nėra šios uniformos dėvėjimo tradicijų, dažniausiai ją rengiasi iškilmingomis progomis, todėl pamaniau, kad ji

labai tiks. Be to, su šia uniforma siejasi labai geri prisiminimai – uniformą pasisiuvau važiuodama į karo gydytojų suvažiavimą JAV, kuriame skaičiau pranešimą apie mūsų karių akių priežiūrą, medicininius mokslinius tyrimus mūsų tarnyboje. Tuo metu buvau labai laiminga, nes suvažiavime sulaukiau daug klausimų ir nuostabos, kaip tokia maža šalis vykdo tokius svarbius tyrimus. Norėjau vėl patirti tą džiaugsmo antplūdį, kai jautiesi reikalingas, pripažintas, be to, didesnę savo aktyviausio laiko dalį praleidau būtent su uniforma“, – atviravo karininkė.

Paklausta, iš kur sėmėsi idėjų planuojant sidabrinių vestuvių šventę, Ramutė pasakojo, kad atsižvelgė į tradicijas ir į savo norus, nes svarbiausias kriterijus – kad šventėje būtų smagu ir lydėtų gera nuotaika. Sutuoktiniams pavyko surengti net antrą „medaus mėnesį“: po vestuvių jaunieji vyko slidinėti į Šiaurės Kaukazą, o po sidabrinių vestuvių – į Italiją.

Prasmingai atšventusi savo sidabrines vestuves kpt. Ramutė Vaičaitienė rekomenduoja džiaugtis šia sukaktimi ir kitiems: „Tai šventė tiems, kurie nueitame kartu kelyje mato ne tik piktžoles, bet ir gėles, grožį, gėrį, meilę, atsidavimą. Kiekvienas žmogus turi ir gerų, ir blogesnių savybių, bet jei matysime tik blogį, niekada negalėsime džiaugtis ir būti laimingi... Jei norime kartu pasenti, turime tą kelią eiti nusiteikę optimistiškai, tikėti savo sėkme, matyti tiek savo, tiek kito žmogaus vertingas savybes, gerumą ir tuo pasidžiaugti, padėkoti likimui, kad šį žmogų turime. Esu dėkinga savo vyrui už kantrybę ir palaikymą mano siekiuose, mano darbinėje veikloje ir auginant vaikus. Tikiuosi, kad antrasis 25-metis kartu bus įdomus, kupinas kelionių, draugų, šurmulio ir naujų kūrybinių atsiskleidimų“.

Bažnyčioje minint jungtinių sukaktis (metines) ir jubiliejus (pvz., 25, 50, 60 metų bendro gyvenimo), paprastai švenčiamos padėkos šv. Mišios. „Sutuoktiniai pirmiausia dėkoja Dievui už jo globą ir pagalbą, drauge išgyventus džiaugsmus ir sunkumus, savo vaikus. Liturgijoje jie atnaujina šventus santuokos pasiryžimus. Tą valandą jie drauge taria: „Garbė tau, Viešpatie, kad su mumis buvai džiaugsmo ir vargo dienomis. Prašome tave: padėk mums ir toliau nuoširdžiai vienas kitą mylėti, kad būtume geri tavo meilės žmonijai liudytojai“. Švenčiant jubiliejus, gali būti pagaminti nauji sutuoktinių žiedai, kurie liturgijos metu yra palaiminami, – pasakojo mjr. Remigijus Butkevičius, Lietuvos karo akademijos kapelionas. – Linkėčiau švęsti ne tik jubiliejus. Išties panašu, kad savo gyvenime per mažai dėkojame Dievui ir vienas kitam. Man atrodo prasminga, jog tikintys sutuoktiniai kasmet švęstų padėkos šv. Mišias. Juk krikščionis yra dėkojimo žmogus, bent jau toks turėtų būti...“

AŠTUONRATIS IŠ NEMAKŠČIŲ

Karšta, tvanki, su perkūnijomis, žaibais ir liūtimis vasara – dabar jau tik prisiminimas, malonių emocijų pliūpsnis... Atostogos – teigiamos emocijos, susitikimai ir naujai patirti, išgyventi kelionių įspūdžiai. Nutarę pasidžiaugti tėvynės peizažu prie Kryžkalnio, nuo autostrados pasukę į dešinę, sustokime Nemakščiuose...

Miestelis kaip miestelis. Gatvelės tiesios. Dailūs nameliai, tvorelės, bijūnai... Yra vaikų darželis, įvairių prekių parduotuvė, seniūnija... Su vaikais ir seneliais Nemakščiuose gyvena apie devyni šimtai žmonių... Žavi Nemakščių bažnyčia, įspūdingas Liurdas...

Toliau eidami gatvele, stabtelime prie atvirų vartelių, už kurių – gražiai išpuoselėtas privatus kiemas, o ant ūkinio pastato užrašas – „Muziejukas. Aštuonratės važiuklės draugija“, krautuvėlė...

„Muziejuko“ šeimnininkas Leonas Tamulevičius (49 m.) pagal profesiją yra energetikas, bet dirba miškų ūkyje mechaniku. Prieš kelis dešimtmečius, kaip ir visi Lietuvos jaunuoliai, tarnavo sovietinėje kariuomenėje. Buvo tankistu. Karinis laipsnis – viršila. Kaip jis tapo muziejininku? Pats gerai nežino:

„Kiekvienas žmogus yra aistringas, neribotai įvairus. Vieni medžioja, kiti meškeroja, dar kiti laksto motoci-

klais, kopia į kalnus, o aš renku ir saugau visokį šlamštą“, – pasakoja ponas Leonas.

– **Kokie buvo pirmieji Jūsų privataus muziejaus eksponatai?**

– Senelio išsaugoti tarpukario „Kario“ žurnalai. Mano senelis Antanas Tamulis tarnavo Lietuvos kariuomenėje, buvo viršila, Viduklės kuopos vadas. Po to dirbo Nemakščių pašte, tvarkė dokumentus.

– **Bet Jūs žurnalų saugojimu neapsiribojote?**

– Žinoma. Pradėjau rinkti iš Nemakščių apylinkės įvairius senovinius daiktus ir rakandus. Mama gyvulių nebelaikė, tad atidavė mano eksponatams daržinę ir tvartelį. Troboje ir kieme niekas nebetilpo.

– **Ar kaupdamas senovinius daiktus darote kokią atranką?**

– Ne. Eksponatus kaupiu gana chaotiškai. Juk ne visa žmogaus gyvenimas yra tvarkingas. Per savo amžių kiekvienas šį tą sukaupiame. Bet pamažu kiekvienas daiktas randa savo vietą. Šitaip prie vienos sienos atsirado vieta batsiuvių įnagių ekspozicijai, prie kitos – siuvėjų. Atsirado ir ūkinių rakandų kampelis. Labai daug surinkau įvairių buities įrankių. Mūsų apylinkės laukuose radau vieną brangiausių eksponatų – akmeninį plaktuką, kurio amžius – 1000 m. prieš Kristaus gimimą.

Muziejuko viename kambary – didžiausios pagarbos ir dėmesio vertas stendas – skirtas P. Neveravičiaus aštuonračiui.

– **Ant komodos matau indų servizą. Kieno jis?**

– Tai vokiečių karininko vachmistro porcelianiniai pusryčių indai.

– **Bet daugiausia Jūsų muziejuje matome įvairios technikos?**

– Taip, daug radijo aparatų, patefonų, dešimtys motociklų, „Volga“, karinis sunkvežimis, tarybinės milicijos „Žiguliai“, senoviniai varikliai, veikianti kalvė...

– **Iš kur tie visi eksponatai?**

– Daugiausia iš Nemakščių, Raseinių rajono apylinkių. Kai kurie daiktai atkeliavo iš kitų Lietuvos kampelių.

– **Jeigu ne paslaptis, kokia Jūsų sukaupto muziejinio turto vertė?**

– Na, jeigu pradėčiau savo daiktus pardavinėti antikvariatuose, tai gal ir susigrąžinčiau kokius du šimtus tūkstančių litų sau į kišenę. Ne piniguose laimė. Svarbu, kad akys būtų sveikos. Mano akys pinigų nemato.

– **Ar turite ir kitų svajonių?**

– Noriu kieme restauruoti Nemakščių gaisrinės bokštą. Per Antrąjį pasaulinį karą vokiečiai jį subombardavo, per gaisrą sudegė visi Nemakščiai. Tai 1932-ųjų metų gaisrinės bokštas. Turiu išlikusias gaisrinės fotografijas. Gaisrinė mašinos neturėjo. Buvo arkliais kinkomas didelis vežimas („padvada“), geležinės vandens statinės

(bačkos), vandens siurblys, pompa ir kopėčios. Bokštą išgelbėjau iš metalo laužo supirktuvės, jau baigiu restauruoti. Bėda ta, kur gauti autentiškus to meto gaisrininkų šalmus..?

– **Bet Jūsų muziejaus kiemo puošmena ir pasidžiavimas – aštuonių ratų vežimas?**

– Tai epochos istorija...

Tuomet muziejaus šeimininkas Leonas Tamulevičius įsijausdamas ir papasakoja šią istoriją.

Pirmasis pasaulyje aštuonratis

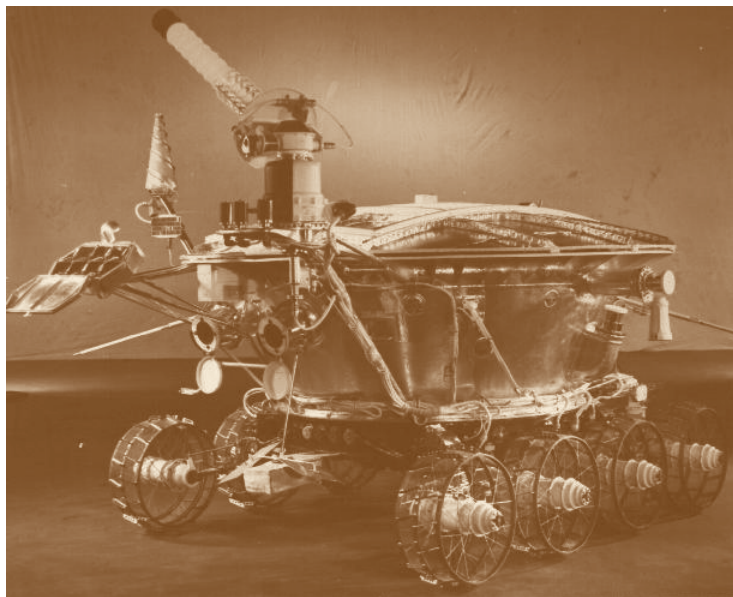
Prisiminkime XX a. pradžios Šiaulius, vieną iš daugelio Rusijos imperijos miestų. Vieną eilinę tų metų ankstyvo pavasario dieną Šiauliuose puikiai aprašo šiaulietis dizaineris, kraštotyrininkas Vilius Puronas: „Mažai kas pajuto sensacijos sukeltą virpulį, kai šiaudais pakreiktu grindiniu nubildėjo keistas aštuoniaratis vežimas. Miesto gyventojai daug daugiau dėmesio kreipdavo į kitas pirmąsias mechaninio transporto eros „kregždes“ Šiauliuose. Aštuonratis, stipriai bildėdamas važiuokle, ties garsiaja Savičo krautuve įsuko Policijos gatvėn. Reginys vis dėlto buvo nekasdieniškas: bene dukart ilgesnis už paprastą vežimą mechanizmas judėjo be arklių. Keturi įsirėžę vyrukai suko išcentrinio rato rankenas. Vienas gale stovėjo prie vairo ir stabdžio. Platformos priekyje stovėjo stalias, ant kurio šnypštė virdulys. Už stalo, ant paprastos kėdės, kartkartėmis gurkšnodamas arbatą, sėdėjo šios keistos važiuoklės išradėjas ir konstruktorius Pšemislavas Neveravičius, tokia ekscentriška forma demonstruodamas važiuojančio mechanizmo stabilumą. Ties policijos valdyba aštuonratis sustojo ir konstruktorius nušoko ant grindinio. Kartu su grupele žmonių, laukusių ties įėjimu, įėjo į pastato vidų. 1910 m.

balandžio 26 d. Šiauliu mieste buvo oficialiai įteisinta „Aštuonračių automobilių draugija.“

Pirmasis aštuonių ratų automobilio konstruktorius – septyniiasdešimtmetis lietuvis. Kauno inžinieriai juokėsi, o svetimi pasinaudojo...

Išradėjas, gerdamas arbatą, rieda savo aštuonračiu. Dizainerio V. Purono piešinys

Argi ne pirmąsias lietuvių išradėjo Pšemislavo Neveravičiaus idėjos padėjo su aštuonračiu „Lunochod - 1“ įveikti 10 540 metrų kelią mėnulyje?!

Išradimas, kuriuo pasinaudojo kiti

Aštuonratį automobilį minėtas lietuvis jau buvo sukonstravęs prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Tuomet P. Neveravičius buvo pasidaręs didelį medinį modelį ir jį išbandė važiuodamas Šiauliuose. Rezultatai buvo kuo puikiausi – net duobėtu keliu važiuojant visai nekratė. Tos konstrukcijos privalumas dar ir tas, kad lūžus vienam ratui galima važiuoti likusiais. Kai savo išradimą lietuvis užpatentavo, vokiečiai jam tuomet siūlė 150 000 rublių, bet konstruktorius atsisakė parduoti. Išradėjas norėjo pats pradėti aštuonračių gamybą ir jau buvo suradęs kompanionų, bet visus planus sujaukė karas. Vėliau P. Neveravičius dėjo daug pastangų, kad jo išradimu susidomėtų Lietuvos valstybė. Aplankė visus žymiuosius Kauno asmenis, bet nė vienas nesutiko paremti. Kreipėsi ir į garsius inžinierius, bet šie iš jo tik pasijuokė. Girdi, jie galvoja, kaip išrasti vienratį automobilį, o jis svajoja apie aštuonių ratų važiuoklę... Išradėjas už savo aštuonių ratų automobilio pastatymą žadėjo, jei jis nebus niekam tikęs, atiduoti savo dvarą, bet niekas nesutiko, visi jį laikė bepročiu. Išradėjas, praradęs viltį, kad jį parems kas nors iš savųjų, pradėjo susirašinėti su anglais. Nutarė patentuoti išradimą Anglijoje. Vienas anglas pasisiūlė tarpininkauti. Reikalas užsitęsė apie metus. Per tą laiką anglų karo ministerija pasigamino panašios konstrukcijos tankų. Lietuviuvi išradėjui atėjo atsakymas, kad jo išradimas pavėluotas. Tokios rūšies automobiliai Anglijoje jau esą apyvartoje.

Apie P. Neveravičių išlikę nedaug žinių. Senųjų žmonių atsiminimuose P. Neveravičius prisimenamas kaip ramus, šiek tiek keistokas, geraširdis žmogus. Patriarchalinė laikysena ir žila vešli barzda darė jį panašų į daktarą

Vienas iš eksponatų kieme – tuščia Antrojo pasaulinio karo aviacinės bombos kapsulė.

J. Basanavičių. Gimė jis Raseinių apskrityje, Nemakščių valsčiuje, Pužų (Julinų) dvarelio savininko šeimoje apie 1865 m., kur praleido beveik visą savo gyvenimą. Išradėjas mirė Kaune, slaugomas dukters Jadvygos. Palaidotas Nemakščių kapinaitėse.

Važiuoklės atminimas gyvas

Specializuotuose leidiniuose galima aptikti vieną kitą automobilį, turintį aštuonratę važiuoklę. Bene seniausias toks būtų 1911 m. amerikiečio Milto Rivzo keturių ratų lengvasis automobilis „L. Overland“, perdarytas į aštuonratį. Pripažinkime, aštuonratė važiuoklė visam laikui išstūmė kavaleriją, bene tris tūkstančius metų dominavusią mūšio laukuose. Karinė pramonė gamino aštuonračių šarvuočius. Su aštuoniais ratais pagamintas mėnuleigis „Lunochod-1“ paliko pėdsakus Mėnulyje... Argi ne pirmą kartą lietuvių išradėjo idėjos padėjo Mėnulyje įveikti 10 540 metrų kelią?!

Dabar Nemakščių gyvenvietės muziejininko entuziasto Leono Tamulevičiaus kieme didžiausio svečių dėmesio sulaukia aštuonratė važiuoklė, pasigaminta pagal patentinius brėžinius, su ja sodybos šeiminkas smagiai darda Nemakščių gatvelėmis miestelio šventės proga. 2006 m. Nemakščiai pasitvirtino miestelio vėliavą ir herbą. Juose – Pšemislavo Neveravičiaus aštuonratis.

Muziejaus šeiminkas kiekvieną sodybos svečių pavaišina gira, lašinukais, raugintu agurkėliu... Jei kas pageidauja, iškepa blynų ar kiaušinių. Senas gramofonas suka plokštelę. Skamba J. Šabaniausko dainos... Jūs dar nebuvote Nemakščiuose? Ko delsiate?!

JUOZAS POCIUS
Autoriaus nuotr.

KAIP SUSIVIENYTI KARIUOMENĖS KOLEKCIŲ KAMAMS?

Karinės žiniasklaidos atstovams, matyt, ne kartą teko kalbėtis su pavieniais mėgėjais, surinkusiais gana solidžias įvairių uniformų antpečių ir ansiuvų, kokardų, šalmų, karinių ordinų, marškinėlių, žurnalų, ženkliukų, puodelių ir kitokių karinių atributų kolekcijas. Kokioje parodoje galėtume jas pamatyti?

Beveik kiekviename Lietuvos kariuomenės batalione galima rasti kolekcionavimo entuziastų. Bendraudami su jais galite sužinoti daug spaudoje nemintų ar pamirštų faktų, pamatyti unikalių karinės atributikos pavyzdžių. Egzistuoja ir pagalbinė istorijos disciplina – faleristika, tirianti ordinus, medalius, prizus, valstybės apdovanojimų ir kitus pasižymėjimo ženklus. Jos tikslas – registruoti žinomus pasižymėjimo ženklus, nustatyti jų kilmę, aprašyti teikimo nuostatus, atlikti matavimus, sudaryti grafinius vaizdus ir jų katalogus. Beje,

Privačių kolekcijų parodose galima pamatyti ir tai, ko nerastumėte jokiame muziejuje.

Nepatiktum, kad tiek dekoratyvinių puodelių ir bokatų sukaupta palyginti neseniai atkurtoje mūsų kariuomenėje.

Garsių Lietuvoje ir pasaulyje atletų nuotraukas renka Rimgaudas Tirilis iš Vilniaus.

taip pat vadinamas ir minėtų apdovanojimų kolekcionavimas. Dalį panašių ženklų ir atributų įsigyja muziejai, valstybinės institucijos, nors anaipol ne viską ir jie gali aprėpti. Tačiau šį kartą pakalbėkime apie privačius kolekcininkus. Jiems, ypač pradadantiesiems, aktualias pirkimo ir pardavimo problemas iš dalies padeda spręsti internetas. Deja, mažai kas ryžtasi viešai rodyti savo kolekcijas, o iš įvairių kokių nors svetainėje siūlomų niekniekių srauto išsirinkti tinkamą ir reikalingą atributą pasiseka nedaugeliui. Kita galimybė – asmeninės pažintys. Sukuriamas uždaras kolekcininkų ratas, kur

galima pasisemti nemažai informacijos, keistis kolekcijų vienetais, bet kuo toliau, tuo labiau tokia veikla tampa savitiksle. O žmonės baigia tarnybą, išeina į atsargą, iškeliauja anapilin... Laimė, jei vaikai supranta tėvelių pomėgi, surinktų kolekcijų vertę ir nepasiryžta dalyboms.

Pavyzdys įkvepia

Vis dėlto sprendimo, kaip šiuo atveju derėtų elgtis, ieškoti nereikia. Pavyzdžiu galėtų tapti kad ir Lietuvos olimpinė kolekcininkų asociacija (LOKA), įsteigta 2001 m. aktyviausių kolekcininkų, renkančių įvairių sporto atributiką, grupei jų susirinkus Lietuvos tautiniam olimpiniam komitete. Per steigiamąją konferenciją apsvarstyti asociacijos įstatai, išrinkta vadovybė, o jau po mėnesio LOKA atstovai dalyvavo Tarptautinio olimpinio komiteto globojamoje olimpinė kolekcininkų mugėje Seule. Per veiklos dešimtmetį asociacijos nariai surengė ne vieną parodą, dalyvavo tarptautinėse kolekcininkų mugėse. Balandžio 14 d., nuvykę į dešimtmečio proga surengtą ketvirtąją LOKA narių iš visos Lietuvos parodą Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos patalpose, iš tiesų turėjome į ką akis paganyti. Pavyzdžiui, ar daug Lietuvos karių yra matę pirmo lietuvio – Pasaulio bokso vidutinio svorio čempiono (1912–1913 m.) Jurgio Čepulionio (*Georg Chip*), profesionalų ringe laimėjusio 42 kovas, nuotrauką arba, sakykime, daugkartinio tarpukario Lietuvos sunkumų kilnojimo čempiono ir rekordininko, 1951 m. tremtyje žuvusio Fabijono Kavaliausko atvaizdą? Garsių Lietuvoje ir pasaulyje atletų nuotraukas šioje parodoje ekspona-

vo Rimgaudas Tirilis iš Vilniaus. O gal jums kur nors teko matyti viename stende visų pasaulio futbolo federacijų ženklukus (Aleksandro Michelsono iš Panevėžio kolekcija) arba pasaulio rankinio federacijų ir kariškių sporto organizacijų ir žaidynių ženklukus (Juozo Širvinsko iš Vilniaus kolekcija)? Man, prisipažinsiu, anksčiau neteko. Gal dabartiniams LOKA nariams, suradusiems galingų rėmėjų, surengti parodą ar iškilmingai paminėti jubiliejų nėra itin sudėtinga, bet ir šios asociacijos veikloje būta visko: kiek girdėjau, praėjus steigiamuoju laikotarpiu būdingam džiaugsmui, kurį laiką būta atoslūgio, bet viską įveikia entuziazmas ir vienybė. Svarbu surasti šviesias ir saugias patalpas parodoms, kad eksponatai, net ir mažiausi, būtų įžiūrimi ir kolekcijų piktavaliai „nenužiautų“. Kaip žinote, kolekcionavimas nėra pigus malonumas, o kolekcionuojamų vertybių perpardavinėtojų verslas klesti...

Kitų šalių patirtis

Pasaulyje seniausia ir didžiausia karinių insignijų (lot. *insignia* – ženklai) kolekcininkų organizacija yra Amerikos karinių insignijų kolekcininkų bendrija (*The American Society of Military Insignia Collectors (ASMIC)*), nedidelės entuziastų grupelės įsteigta 1937 m. ir registruota kaip nekomercinė organizacija. Dabar ją sudaro apie 3 tūkstančiai atsidavusių kolekcininkų Jungtinėse Amerikos Valstijose ir daugelyje užsienio šalių. JAV nuo 1977 m. veikia ir Amerikos karinių uniformų kolekcininkų asociacija (*The Association of American Military Uniform Collectors (AAMUC)*), kurią taip pat įsteigė nedidelė grupelė kolekcininkų, jautusių poreikį bendrauti ir bendradarbiauti tobulinant asmenines kolekcijas. Kanados karinių atributų kolekcininkų klubas (*The Military Collectors Club of Canada*) įkurtas 1963 m. kaip pagrindinis visų Kanados kolekcininkų, renkančių visų rūšių karinius gaminius – nuo medalių, ženklų ir meno dirbinių iki ginklų, transporto priemonių ir beveik visko, kas susiję su kariuomene, sambūris. Nemažai užsienyje yra ir specializuotų organizacijų, pavyzdžiui, Karinių transporto priemonių išsaugojimo bendrija (*Military Vehicles Preservation Society*) – tarptautinė karinių transporto priemonių entuziastų, istorikų, atnaujintojų ir kolekcininkų, suinteresuotų jų įsigijimu, restauravimu, išsaugojimu, visuomenės švietimu ir saugiu senųjų transporto priemonių demonstravimu, organizacija. Danijos ordinų ir medalių bendrija (*The Orders and Medals Society of Denmark*) įkurta 1966 m. žmonių, pasiryžusių toliau išsamiai studijuoti faleristiką. Leisdama savo žurnalą, organizuodama susitikimus, keliones ir parodas draugija siekia propaguoti istorinę, kultūrinę ir socialinę domėjį-

mosi ordinais, medaliais ir kitais apdovanojimais reikšmę. Svetur yra nemažai visuomeninių karinės istorijos tyrinėtojų organizacijų, pavyzdžiui, JAV veikianti XX amžiaus kovų studijų grupė (*The 20th Century Tactical Studies Group, Inc.*), Australijos karinės istorijos bendrija (*The Military Historical Society of Australia*), Škotų karinės istorijos bendrija (*The Scottish Military Historical Society*), kurių veikla susijusi ne tiek su karinės atributikos kolekcionavimu, kiek su tam tikros karinės istorijos tyrinėjimu, bet kolekcijų rinkimui ir jų studijoms šiose organizacijose taip pat skirtas didelis dėmesys. Kita pa-

J. Širvinsko surinktos ženklų kolekcijos: „Pasaulio kariškių sportas“, „Tarptautinė rankinio federacija“ ir „Europos rankinio federacija“.

našios pakraipos organizacijų grupė – istorinių įvykių inscenizavimo (atkartojimo) asociacijos ir klubai, tarp kurių galima paminėti JAV ir Kanadoje veikiančią 3-iąją parašiutininkų brigadą (*The 3rd Para Brigade*), kuri stengiasi gyvai atkartoti Antrojo pasaulinio karo mūšiuose dalyvavusios brigados veiksmus, Didžiojoje Britanijoje veikiančią Anglų civilinio karo bendriją (*The English Civil War Society*) ar, tarkime, Napoleono asociaciją (*The Napoleonic Association*). Jų veikla taip pat neįsivaizduojama be autentiškos karinės atributikos kolekcijų.

Iniciatyvus – kas?

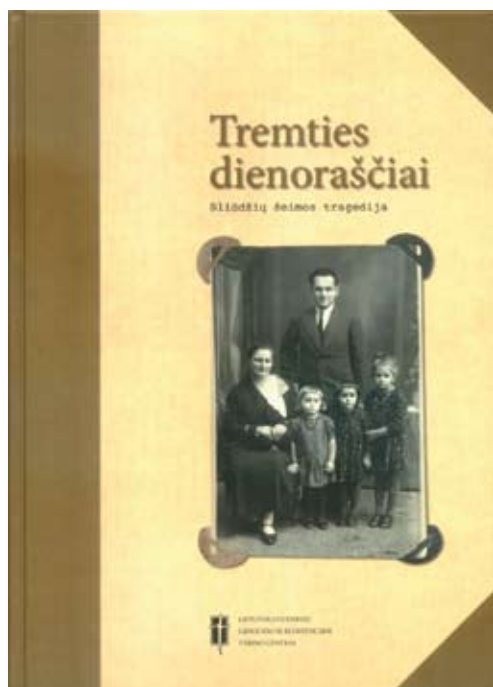
Pradėti lietuviškos karinės atributikos kolekcininkų organizacijos steigimą, žinoma, nebūtų lengva. Visų pirma tam reikia skirti laiko, kurio kariai ir apskritai kone visi krašto apsaugos sistemos tarnautojai neturi (kaip sakoma, tarnauju „už save ir už aną vaikiną“). Abejonių kelia ir ankstesnių metų patirtis, išsakoma tradicine formule: „už iniciatyvą neliksi nenubaustas“. Be to, mūsų kariuomenei dar tik 20 metų, todėl išėjusių į atsargą ir įvairių daiktų kolekcionavimu ar visuomeninių organizacijų steigimu užsiimti galinčių žmonių nėra daug. Nors vis dėlto esama!

Vieną popietę į redakciją užsuko KAM Ginkluotės ir valdymo sistemų departamento vyr. specialistas psk. Arūnas Kantakevičius su Pilietinės gynybos centro prie KAM direktorės pavaduotoju Juozu Širvinsku ir ėmė agituoti: „Parašykime, gal norintieji atsilies?“ Pasak jų, į panašų klubą (bendriją) turėtų burtis tie, kurių pomėgio kolekcionuoti objektai susiję su kariuomene – kariniai ordinaurai, medaliai, antpečiai, antsiuvai, krūtininiai ženklai, uniformos, pašto ženklai, įvairių dalinių ženklai, atvirukai, suvenyrai ir kt. Jie siūlo vienytis tik krašto apsaugos sistemoje tarnaujantiems kolekcininkams – kariškiams ir civiliams – tiek dabar tarnaujantiems, tiek išėjusiems į atsargą, kurie norėtų sukauptas kolekcijas parodyti ne vien svečiams, atvykusiems į jų namus, bet ir viešai rengiamose kad ir nedidelėse teminėse parodėlose. Žinoma, daug kas priklausytų nuo pageidaujančiųjų burtis skaičiaus ir poreikių. „Gal jų nebus daug? Nors, kiek teko kalbėtis su rimtesniais kariuomenės kolekcininkais, kai kurie atsilieptų“, – svarstė psk. A. Kantakevičius. „Gal apskritai niekas neatsilies?“ – abejojo J. Širvinskas, bet abu ryžosi pamėginti. „Kur dabartiniai kariškiai galėtų pamatyti viename stende, pavyzdžiui, nuo 1990 metų išleistus antsiuvus? – svarstė psk. A. Kantakevičius. – Ne jų nuotraukas ar piešinius, o tikrus – kolekcininkų surinktus. Arba, sakykime, ką dėvėjo kariai tarnaudami Bosnijoje.“ Toks klubas rūpintųsi kolekcijų eksponavimu, atributų rinkimu, apsikeitimu jais, informacijos pasikeitimu. „Ekspozicijoje pristatydama ženklą, prie jo pateiki informaciją, – sakė puskarininkis. – Kam jis skirtas, kas jo dailininkas ir kūrėjas.“ Juk gali būti, kad niekur kitur prieš du dešimtmečius matytų uniformų ar nešiotų ženklų nebeįsivysime.

Trumpai tariant, kam ši tema įdomi, kas norėtų burtis į klubą, atsiliepkite. Rašykite ar skambinkite redakcijai. Jūsų kontaktinius duomenis perduosime minėtiems sambūrio iniciatoriams.

JONAS KAZRAGIS

Autoriaus ir psk. A. Kantakevičiaus nuotr.

TREMTIES DIENORAŠČIAI

Tremties dienoraščiai. Bliūdžių šeimos tragedija. –
Vilnius, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos
tyrimo centras, 2011. – 468 p.

savyje, stengėsi perduoti ir savo mokiniams, ugdė juos Tėvynės meilės dvasia.

Viršelio dailininkas –
Albertas Broga

Knygos sudarytoja Elena Stulgienė rašo: „Šeimyniniai rūpesčiai neužgožė mokytojo P. Bliūdžiaus visuomeninės veiklos. 1933 m. gegužę P. Bliūdžius drauge su kitais kraštotyros draugijos nariais įgyvendino ilgametę svajonę – Rokiškyje įsteigė kraštotyros muziejų ir įrėngė pirmąją ekspoziciją. Jis buvo paskirtas neetatiniumu muziejaus vedėju. Šio muziejaus fondus sudarė istorinės vertybės, kurias surinko patys rajono mokytojai ir moksleiviai. Pavyko sukaupti gausią drožinėčių verpsčių, senosios skulptūros, medinių indų, akmeninių kirvukų kolekcijas ir kt.“

1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjunga (SSRS) įvykdė karinę agresiją prieš Lietuvos valstybę ir ją okupavo. Lietuvoje buvo įdiegta svetima SSRS politinė sistema, kurios esminis bruožas buvo komunistų partijos diktatūra ir totalitarinis režimas.

1940 m. rugpjūčio mėnesį Kaune, Sporto halėje, įvykęs visos Lietuvos mokytojų suvažiavimas parodė, kad komunistiniai idealai Lietuvos mokytojams yra svetimi. Suvažiavimo pradžioje po sugroto „Internacionalo“ apie dešimt tūkstančių liaudies švietėjų sugiedojo Lietuvos himną. Už šį patriotinį iššūkį daugelio mokytojų – suvažiavimo delegatų – pavardės atsidūrė „liaudies priešų“ sąrašuose.

Pastangos skubiai „perauklėti“ Lietuvos inteligentiją stalinizmo ir leninizmo dvasia nedavė norimų rezultatų. 1941 m. birželį buvo pritaikytos radikalesnės masinio poveikio priemonės – iš Lietuvos buvo išstremta 1 200 mokytojų.

Visos Lietuvos mokytojų suvažiavime Kaune dalyvavo ir Petras Bliūdžius (g. 1901 m.), Rokiškio miesto Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos mokytojas, kraštotyros entuziastas.

Petras Bliūdžius – marijampolietis, 1923 m. baigęs Marijampolės mokytojų seminariją, buvo paskirtas į Rokiškio „Saulės“ gimnazijos geografijos mokytoju pareigas. Mėgo fotografuoti, domėjosi krašto istorija, keliaudavo po apylinkes, buvo aktyvus Šaulių sąjungos narys, priklausė Tautininkų partijai. Visa, ką turėjo geriausia

1940 m. gruodžio 13 d. Rokiškio dvare įsikūrė Raudonosios armijos pulkas. Raudonarmiečiai užėmė pusę dvaro pastato ir nesivaržydami savo buitinėmis reikmėmis naudojo muziejaus eksponatus. Kareivių klubą ir karininkų butus raudonarmiečiai apstatė senoviniais baldais, naudojami paveikslais, senoviniu pianinu ir kt. Greitai raudonarmiečiai pareikalavo daugiau ploto. Visa, kas buvo likę, buvo sustumta į kelis kambarius ir sukrauta sluoksniais iki lubų – pasiekti eksponatus buvo galima tik kopėčiomis. Muziejaus vedėjas P. Bliūdžius dėjo visas pastangas išsaugoti muziejų, neįkainojamas kultūros ir meno vertybes, bet jėgos buvo nelygios. Raudonasis komisaras įsigėdė užimti visą dvaro pastatą. LSSR valstybinės žemės ūkio komisijos pirmininko nurodymu muziejus iš dvaro buvo iškeltas, Rokiškio dvaro rūmai buvo perduoti Raudonosios armijos 215-ajam šaulių pulkui.

Iš tremties istorijos

1941 m. birželio 14 d. nuo ankstauro ryto Rokiškyje prasidėjo masiniai gyventojų trėmimai. Bliūdžių šeima laukė savo eilės, susidėjo būtiniausias daiktus, buvo pasiryžę artėjantį vargą įveikti kartu.

1941 m. 14–18 d. iš Lietuvos buvo išvežta apie 17 500 žmonių (kaip tremtiniai ir kaliniai), kurių daugumą sudarė inteligentijos atstovai: tarnautojai, mokytojai, gydytojai, inžinieriai, dvasininkai, kariškiai ir kt. Tarp jų buvo ir darbininkų, ir vargingų ūkininkų.

Birželio 19 d. rytą Naujosios Vilnios stotyje klatingai (rytinio vagonų patikrinimo metu) vyrai buvo galutinai atskirti nuo savo šeimų. Buvo atskirti beveik visi jauni ir tvirti vyrai, iš viso 3 000.

Atskirti vyrai be jokio kaltinimo buvo nugabenti ir įkalinti Krasnojarsko krašto, Komijos ASSR, Molotovo srities, Sverdlovsko srities ir kituose lageriuose, kur dauguma jų išmirė per pirmąją žiemą išsekinti nepakeliamo darbo, bado, ligų ir šalčio.

1942 m. mokytojui P. Bliūdžiui lageryje buvo iškelta baudžiamoji byla, suponuota jo kaltė: „Priklausė Lietuvos valstybės partijai“ („Prinadležal partijai Litovskogo gosudarstva“). Byla buvo išsiųsta į Maskvą, vadinamajam OSO (*Osoboje soveščianije* – Ypatingasis pasitarimas) sprendimui priimti. 1943 m. sausio 8 d. pasirašytas OSO nuosprendis P. Bliūdžiui nebeturėjo reikšmės. 1942 m. gegužės 18 d. Petras Bliūdžius lageryje mirė.

Bliūdžių šeimos dienoraščiai

2009 m. Teresė Laimutė Bliūdžiūtė-Kalavinskienė Genocido aukų muziejui perdavė brangiausią Bliūdžių šeimos relikviją – savo sesers Akvilės Petronėlės Bliūdžiūtės ir mamos Teodoros Akvilinos Bliūdžiuvieneės tremties metų dienoraščius, paaiškino dienoraščių įrašus, atskleidė Bliūdžių šeimos gyvenimo detales, pateikė asmeninius tremties metų prisiminimus.

Akvilės Petronėlės Bliūdžiūtės sąsiuvinis savo turiniu ir autentiškumu yra unikalus.

1941 m. birželio 27 d., tremtinių ešelonui pasiekus Uralą, tapo aišku, kad niekas nebepakeis šio baisaus traukinio maršruto. Permėje tremtinė Petrutė parašė pirmąjį savo eilėrašį „Sudie Tėvynei“: „Daugiau gal niekad aš nebepamatysiu / Tavo žaliųjų plačių laukų, / Bet ką šiandien plėšikams padarysiu, / Jie plėšia mus iš tėviškės miškų.“ Čia pat nupiešė tai, kas skaudino jos širdį, – vienišą lietuvišką kopylstulpį, tolstantį traukinį, užkaltą traukinio langelį...

Netrukus visas Petronėlės sąsiuvinis (120 lapų) buvo prirašytas smulkia vaikiška rašysena, išmargintas piešinukais. Sąsiuvinio turinys labai įvairus. Jame – savos kūrybos apsakymai, eilėraščiai, maldos, tremties gyvenimo įvykiai, kryžiažodžiai, išgalvotas savitos kalbos žodynėlis. Kūrybinės fantazijos leido užsidaryti vidinėje erdvėje, pamiršti žiaurią, nesuvokiamai pakitusią realybę.

Nepaprastai greitai išmokusi rusų kalbą, į sąsiuvinį surašė girdėtas vietinių rusų dainuotas *častuškas*. Neturėdama kito sąsiuvinio, naujus kūrinėlius mergaitė rašė ištrindama ankstesnius, todėl kai kurie įrašai sunikiai įskaitomi, užtrinti, dalis jų prarasta.

Nuo tremties kasdienybės Petrutė gynėsi rašydama apsakymus apie Lietuvos žmones, meilę Tėvynei, prarastą paprastą gyvenimą – su draugiškais šeimyniniais santykiais, kuriame gyvas tėtis ir mama, kur ramu, šilta, saugu, kur visiems pakanka duonos ir meilės. Dienoraščio piešiniuose – Petrutės kūrinių veikėjai, jauki lietuviškų namų aplinka, mama su vaikais, pietaujančios šeimos vaizdai, angelas, globojantis mergaites, Sibiro žiemos siluetai, tremties butis, Soliankinų, Šerstobitovų virtuvė, Dievo motina su kūdikiu, rusų moterys ir kt.

Kūryba buvo Petrutės dvasinė užuovėja, bet gyvenimo tikrovė neleido ilgai užsimiršti. Kai badas būdavo visai nepakenčiamas, Petrutė atsiversdavo sąsiuvinį ir piešdavo valgius arba rašydavo, kiek daug pasaulyje yra valgomų dalykų: „ sviestas, aviečių arbata, medus, kumpis, sūris, kiaušinis, blynai, barščiai, itališki makaronai...“ Kitame puslapyje vėl: „...kriaušės, kopūstai, žiediniai kopūstai, kiauliena, kalakutiena...“

Kaip tikra tremties metraštininkė Petrutė sudarė vagono tremtinių sąrašą, surašė 91 kvartalo ir Petrovkos tremtinį, tremtyje ir lageryje mirusių lietuvių pavardes, svarbiausias šeimos įvykių datas, į maistą iškeistų daiktų sąrašus, maisto kainas. Petrutė tikėjo, kad kada nors būtinai parašys knygą ir visiems apsakys okupantų parengtą „perkeltą“ Lietuvos žmonių likimą Sovietų Sąjungoje.

Teodora Akvilina Bliūdžiuvieneė savo dienoraštį pradėjo rašyti pirmą iš namų išvaymo dieną – 1941 m. birželio 15-ąją – Rokiškio geležinkelio stotyje ir tęsė jį iki 1943 m. pradžios. Nedidelėje 25-ių lapelių knygelėje – svarbiausi beveik dvejų tremties metų įvykiai bei faktai. Skuboti, vietomis subraukyti ir sunkiai įskaitomi įrašai labai lakoniški, bet informatyvūs.

Pirmame užrašų knygelės puslapyje – tremtinių vagono vaizdas, įranga bei „patogumai“. Gyvulinio vagono galuose – kairėje ir dešinėje – sukalti dviejų aukštų gultai tremtiniams. Nišoje tarp gultų, tarp aklinos vagono sienos, sukrauta tremtinių manta. Priekyje, priešais stumdomas duris, vagono grindyse iškalta skylė gamtiniams keleivių reikalams atlikti – „tualetas“. Tą vietą tremtiniai šiaip taip atitvėrė drobinėmis paklodėmis. Žmonės drovėjosi, bet buvo priversti naudotis šiuo sovietiniu „išradimu“.

Iš viso vagonė važiavo 27 žmonės. Gyvulinio traukinio vagonuose tremtiniai buvo vežami dvidešimt vieną dieną – iki 1941 m. liepos 5 d.

Dukros ir motinos dienoraščiuose pateiktus faktus reikia vertinti neatsiejamai. Vieno dienraščio įrašai išplečiami, patikslinami ar papildomi kitame dienoraštyje. Dienoraščių negalima perpasakoti iki galo. Jie lieka atviri mąstančio ir atidaus skaitytojo naujiems atradimams.

Knygos sudarytoja Elena Stulgienė įvade, kalbėdama apie albumo struktūrą, pažymi: „Knyga sudaryta chronologine tvarka: pirmiausia pateikiamos išsaugoto šeimos albumo nuotraukos, iliustruojančios Bliūdžių gyvenimą iki tremties, toliau – autentiški Teodoros Akvilinos Bliūdžiuvienei ir Akvilės Petronėlės Bliūdžiūtės tremties dienoraščiai, šeimos laišakai iš tremties ir lagerio, visas iššifruotas T. A. Bliūdžiuvienei dienoraščio tekstas ir A. P. Bliūdžiūtės dienoraščio ištraukos, liudijančios jo turinio įvairovę. Knygos pabaigoje – dienoraščių tekstai anglų kalba.“

„Tremties dienoraščiai. Bliūdžių šeimos tragedija“ – skiriama visiems, 1941 metų birželį ištremtiems iš Lietuvos, atminti. Ši knyga puiki savo nestandartine kokybe. Tai dar vienas emocionalus dokumentas, liudijantis lietuvių tautos patirtas kančias, pažeminimą, sielvartą ir skausmą tremtyje. Juk viso šito mes niekada negalėsime pamiršti.

„Tremties dienoraščiai. Bliūdžių šeimos tragedija“ – skiriama visiems, 1941 metų birželį ištremtiems iš Lietuvos, atminti. Ši knyga puiki savo nestandartine kokybe. Tai dar vienas emocionalus dokumentas, liudijantis lietuvių tautos patirtas kančias, pažeminimą, sielvartą ir skausmą tremtyje. Juk viso šito mes niekada negalėsime pamiršti.

GENOCIDAS
LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDŲ IR REZISTENCIJOS TYRIMO CENTRAS
REZISTENCIJA
2011 109

Žurnalas pradedamas Stanislovo Buchavecko straipsniu „Kelmės ir Vaiguvo valsčių žydų bendruomenės ir jų žūtis 1941 m.“ Autorius tęsia Vokietijos nacių 1941 m. vykdytų pietvakarių Žemaitijos miestų ir miestelių žydų žudynių tyrimus. Tačiau šįkart nesiribojama vieno valsčiaus bendruomenės tragedija, bet gilinamasi į dvių kaimyninių valsčių 1941 m. vasaros įvykių ir į jų interpretavimo problemas. Straipsnio tikslas – atskleisti kai kuriuos su holokaustu susijusius įvykius Lietuvai pragaištingų bolševikų (1940–1941) ir nacių (1941–1944) okupacijų kontekste ir šių nusikaltimų ypatumus 1941 m. Kelmės mieste ir valsčiuje (Raseinių apskritis),

PIRMASIS ŠIŲ METŲ NUMERIS

Žurnalas „Genocidas ir rezistencija“. –

Vilnius, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2011, 1 (29). – 208 p.

taip pat gretimame Vaiguvo valsčiuje (Šiaulių apskritis; dabar abi gyvenvietės yra Kelmės rajone).

Viršelio dailininkas –
Alfonsas Žvilius.

Straipsnyje daugiausia remiamasi Lietuvos ypatingojo archyvo baudžiamosiomis bylomis, Lietuvos centrinio valstybės archyvo fondais, Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus ir Kelmės krašto muziejaus medžiaga, kai kuriais kitais šaltiniais, tyrėjų ir autorių darbais, atsiminimais.

Straipsnio išvadose Stanislovas Buchaveckas teigia: „1941 m. birželio 23–24 d. Kelmėje būta antisovietinio Birželio sukilimo apraiškų. Nemažai abiejų valsčių vyrų, daugiausia buvusių Šiaulių sąjungos narių, pradėjo telktis į sukilėlių (savarankių apsauginių) būrius ir grupes (valstybės ir žmonių turtui saugoti, raudonarmiečiams sulaikyti ir nuginkluoti ir kt.) iki vermachtui įžengiant į minimas vietas. Daug Kelmės žydų namų sudegė 1941 m. birželio 24 d., kai miestą padegė atsitraukiantys raudonarmiečiai. Vadovaudamiesi tuo pačiu savo vadovybės įsakymu, jie sudegino ir Kražių miestelį. Todėl Kelmės miesto žydų bendruomenė daugiau kaip mėnesį buvo išsklaidyta po įvairias vietas, šimtai glaudėsi bu-

vusuose žydų ūkiuose, iš kurių penki virto stovyklomis (mažaisiais getais)... Nemažai Kelmės žydų, išvengusių 1941 m. žudynių, sulaukė nacių okupacijos pabaigos. Tai buvo įmanoma padedant juos slėpusiems ir kitaip gelbėjusiems lietuviams, kurie nepaisė už tokią veiklą grėsusio kalėjimo, konclagerio ar net mirties bausmės. Iš Vaiguvos žydų per nacių okupaciją išsislapstė, atrodo, tik dvi merginos. Neabejotinai galima teigti, kad žydų gelbėtojų buvo kur kas daugiau nei asmenų, padėjusių naciams vykdyti holokaustą“, – rašo straipsnio autorius.

Ne mažiau įdomi Rimanto Zizo publikacija „1943 m. balandžio 5 d. „visos Lietuvos“ konferencija: lietuvių politinis elitas kolaboravimo ir pasipriešinimo kryžkelėje“, kurioje nušviečiama iki šiol istoriografijoje beveik nežinoma, netyrinėta problematika, susijusi su 1943 m. balandžio mėn., po nesėkmės formuojant SS legioną Lietuvoje, sušaukta vadinamąja „Lietuvių konferencija“. Remiantis autentiškais archyviniais šaltiniais, siekiama nuosekliai aprašyti šią konferenciją kaip įdomų, prieštarinę, nevienareikšmiškai vertinamą nacių Vokietijos okupuotos Lietuvos politinio gyvenimo įvykį – jo prielaidas, priežastis ir aplinkybes, sumanymą ir įgyvendinimą, sudėtingą eigą, priimtus sprendimus, parodyti, kaip reiškėsi kolaboravimo ir pasipriešinimo idėjos, kaip lietuvių politinis elitas siekė Lietuvos valstybingumo, sušvelninti okupacinį režimą ir kitų politinių tikslų ir kurie buvo konferencijos padariniai tolesniems Lietuvos politinio gyvenimo procesams. Straipsnio išvadosse Rimantas Zizas konstatuoja: „1943 m. pradžioje okupuotos Lietuvos visuomenei pasipriešinus SS lietuvių legiono steigimui (platesne prasme – mėginimui įvykdyti karinę mobilizaciją), komplikavosi vokiečių okupacinio režimo santykiai su lietuvių politine visuomene. 1943 m. balandžio 5 d. „visos Lietuvos“ atstovų konferencija turėjo ieškoti politinių sprendimų išeiti iš susidariusios konfliktinės, krizinės padėties. Vokietijos okupacinis

režimas siekė užsitikrinti lietuvių visuomenės paramą savo mobilizaciniams siekiams, suteikti jiems teisėtumo regimybę, lietuvių politinis elitas – išvengti represijų, išsaugoti privilegijuotą lietuvių padėtį, iš kare silpstančios Vokietijos gauti didesnių politinių nuolaidų, Lietuvos suverenumo teisių. Konferencija atspindėjo žymios lietuvių politinio elito ir visuomenės dalies orientavimosi į Vokietiją, pasitikėjimo ja nuostatas ir lūkesčius. Konferencija, nors ir sudėtingomis aplinkybėmis, priėmė sprendimus, įpareigojusius lietuvių tautą kolaboruoti su Vokietija jos darbo ir karo tarnybų struktūrose. Kita vertus, konferencija atskleidė menkas vokiečių okupacinio režimo politines pozicijas, atramą lietuvių visuomenėje. Net ir tarp parinktų į konferenciją „tautos atstovų“ stipriai pasireiškė okupacinio režimo politikos kritika, reikalavimai jį sušvelninti, įgyvendinti Lietuvos valstybingumo siekius. Konferencija sustiprino ir paspartino lietuvių politinio elito ir visos visuomenės nusivylimą Vokietija procesus, antinacinio pasipriešinimo stiprėjimą, jo politinių jėgų telkiamą ir veiklą. Konferencija parodė, kad Vokietija, net pašlijus jos padėčiai karo frontuose, nesirengė pripažinti lietuvių tautai jokių, net ir dalinio suverenumo ir valstybingumo, teisių ir toliau siekė, kad ji besąlygiškai kolaboruotų.“

Skaitytojai šiame žurnalo numeryje turi progos perskaityti ir kitų autorių ne mažiau įdomių straipsnių. Čia reikėtų paminėti Vytauto Jokubausko „Žvelgiant į ateitį: partizaninės kovos taktikos sklaida Lietuvoje ir jos įgyvendinimas 1944–1953 m.“, Arūno Bubnio „Etniniai santykiai nacių okupuotoje Lietuvoje 1941–1944 m.“ Kristina Burinskaitė nagrinėja LSSR KGB ir LKP CK santykių dinamiką 1954–1990 m., Lina Okuličiūtė rašo apie 1954–1991m. LSSR KGB kadruų skyriaus struktūrą.

Žurnale taip pat rasite įdomią Audriaus Dobrovolskio publikaciją „Lietuvos akademinio jaunimo antisovietinis pasipriešinimas šeštajame–septintajame dešimtmetyje“, publikuojama archyvų kronika ir kita informacija.